

بنه ما گشتییه کافی رینبازی
جه ماده ری مسولانان

www.alibapir.com

بنه ما گشتیه کانی پیتازی مسولمانان

نووسین: عهلی بابیر

مافی له چاپدانه وهی پارێزراوه بۆ نووسینگهی تهفسیر

چاپی یه کهم ۱۴۴۲ ک - ۲۰۲۱ ز

نوسینگهی تهفسیر

بۆ بلاوکردنه وه

ههولێر- شهقامی 30 مه تری ته نیشته مناره ی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

f t g+ y i /TafseerOffice

ئاماده کردنی پپرست - نووسینگهی تهفسیر

عهلی بابیر (نووسهر)

بنه ما گشتیه کانی پیتازی جه ماوه ری مسولمانان

۲۶۲ لاپه ره

۱۴ * ۲۱ سم

بابهت : ئایینی

ISBN : 978-99-22-632-11-7

له بهرێوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۲۱۹) ی سالی ۲۰۲۰ پێدراوه

"بیروبوچونی ئەم کتیبه، مه رج نیه هه مان بیرو بوچونی نووسینگهی تهفسیر بێ"

خه تی بهرگ : نه وزاد کۆیی

دیازی نی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

www.alibapir.com

مه وسووعه ی به ره و با شتر تی گه ی شتن و پی گه ی شتن

- کتبی ۷ -

بنه ما گس تی به کافی ری بازی جه ماده ری سرطانان

نووسینی

عه لی با پیر

www.alibapir.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ (الحج ٧٨)

پیشکش بی

به هه موو ئه وانیه:

به عه قلیکی فراوان و هوشار و، دلیکی بی خه وش و
 بیداره وه، شه و و پوژ تیده کوژن، بو بوژاندنه وهی ئیسلام و،
 هه لساندنه وه و یه کخستنه وهی مسولمانان، له سه ر بناغه ی:
 وه حیی راست و پوونی خواو، عه قلی دوور له ده مارگیری و
 هه و.

پیشه‌کی و ری خوش کردن

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ آل عمران.

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ النساء.

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ الأحزاب.

أَمَّا بَعْدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

خوښه ره سه نګین و شیرینه کانم!

به دښایې وهک چوڼ که سیګ بیه وی خانوویک دروست بکات، دهیج سهرتا مشووری پهیداگردنی زهوییهک بخوات، که خانووه که ی له سهر دروست بکات و، دواتر پاش نه خشه کیشان و تاماده کاریه کان، بهر له هر شتیګ، دهیج دهستبکات به بناغه لیدان و، دواپی دیوار دانان و ... هتد.

ثیمه ی مسولمانیش ته گهر بمانه وی: تایین و بهرنامه ی په ژمورده کراوی خوا، ببوژینینه وهو، مسولمانانی پرژو بلاو لیک ترازو، یه کبخه یینه وهو کوښکه یینه وهو بو لای یه کدی بهینینه وه، پیویسته بهر له هر شتیګ، بناغه ی تهو کاره تاماده بکه یین، تنجا به قه ناعهت و پای بنده تهو ی تهو بناغه یه پیک دینج، بریتیه لهو بنه ما گشتییه ی، که هر له سهرتاهه زوړینه ی مسولمانان و جه ماوهری ژومه تی ئیسلام، ته به نینیان کردوون و، له سهریان رویشتون، که چوار چیوه بازنه ی فراوانی: راست و دروست له ئیسلام تیگه یشتن، پیک دینج.

تنجا به ندهش هه ولمداده له م کتیبه دا، تهو بنه ما گشتییه به خه مه پروو و، بهو جوړهش له م کتیبه دا، بیست (۲۰) بنه مامان هیان، که پیم وایه بنه ما گشتی و سهره کییه کانی ریږیازی جه ماوهری مسولمانان (الأصول لعامة لمنهج جمهور المسلمین).

خوای به خه هرو به به زه ییش پشتیوان یج، له دوو کتیبی دیکه شدا، هر کام له: (بنه ما فیکری و ئیمانییه کانی ریږیازی جه ماوهری مسولمانان) و (بنه ما رهوشتی و ثاکارییه کانی ریږیازی جه ماوهری مسولمانان) یش، ده خه یینه پروو، تاکو هر که سیګ بیه وی

پښای راست و ږوون و بی گری و گولی زوربهو، جه ماوهری مسولمانانی، شوپکنه وتووی پیغه مبهری خاتهم (محمد) صلی الله علیه وسلم هاوۀلانی به گشتیی و، به تایبۀ جینشینۀ سهر راسته هیدایه تدراره کانی بگری، پښی له به ردهم دا تهخت و ناچووغ بی^(۱).

(۱) - ثم کتیبہ به تۆزیک دهستکاریهوه، بریتیه له بهشی یه که می کتیبی دووهمی: (مه وسووعی: بیرکدنه وهی ئیسلامیی له نیوان وهجیی و واقع دا) و به باشمان زانی لهم (مه وسووعی: موسلمانینه! باباشتر تیگهین و پیگهین) ش داهه بی.

دەستىك

بە رېزان!

ھەر لە سەرەتاوۋە زۆرىيە ھەرە زۆرى مەسۇلمانان، لە ژىر ناۋى {مەسۇلمانان} دا كۆپۈنە تەۋە^(۱)، ھەر ئەو نازناۋەشيان بۇخۇيان بەكار ھىناۋە (أهل الإسلام) ياخۇد {كۆمەلى مەسۇلمانان}، ھەزىيان نە كەردۈە ھېچ ناۋىكى دىكە بەكارىي، خۇشيان پال نە داۋەتە لاي غەيرى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، بەلام دۋايى كە ئەو گروپپانە دىكە پەيدا بوۋ، زۆرىيە مەسۇلمانان بە نازناۋى: كۆمەل (الجماعة)، ياخۇد پەيرەۋانى رېياز (أهل السنة) يانى: ئەۋانە كە رېيازى پىغەمبەريان (صلى الله عليه وسلم) گرتۈە، ناسران، داترىش بە: (أهل السنة والجماعة)، كە يىگومان ئەۋانە ھېچيان ھەلقۇلاۋى قورپان و سۈننەت نىن، واتە: نە خوا سىبھانە و تعالى ئەۋ ناۋى لە مەسۇلمانان ناۋە، ئەۋ مەسۇلمانانە كە شۈيىنى پىغەمبەرى خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەكەۋن، نە پىغەمبەرىش (صلى الله عليه وسلم)، بەلكو مەسۇلمانان بۇخۇيان ئەۋ ناۋەيان بەكار ھىناۋە، ئەگەرنا خۋاي پەرۋەردگار دەفەرمۈى:

﴿..هُوَ سَمَّكُمْ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا ۖ الْحَجَّ﴾

(۱) بۇيە ئەۋەتان بۇ باس دەكەم، چونكە (أهل السنة) ئەۋ ناۋە نىيە كە خۋاي پەرۋەردگار، يان پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئە مەسۇلمانانى نابى، بەلكو بەكار ھىنانى ئەۋ ناۋە، كاردانەمەك بوۋە بەرامبەر بەۋانە لايانداۋە، ئەۋ گروپپ و تاقامانە بە ھۆكارى جۇراۋ جۇر، خۇيان جىيا كەردەۋ ناۋىشەنى جىيا جىيان بەكار ھىنان.

واته: خوا ناوی له تیوه ناوه مسولمانان، لهوهو پیش (له کتیبه پیشووهکاندا) و له مهش (واته: قورشان)دا.

ئنجا زۆر گرنگه بزانی: ئیمه تاکه ناویک که شویته وتوانی پیغه مبهری خواو نههلی ئیسلامیان پی دهناسینهوه، بریتیه له: {مسولمانان}، چونکه تهوه دواپی زۆر شتی لهسهه بینا دهکری، با لهو بارهوه ته ماشای قسهی هندی له زانایان بکهین:

۱- {عن ابن عباس: قال لي معاوية رحمة الله عليه: أنت على ملة علي رحمة الله عليه؟ قلت: لا، ولا على ملة عثمان، أنا على ملة رسول الله صلى الله عليه وسلم} (۱)، واته: عهبدوللای کوری عههباس (خوا لییان رازی بی) دهلی: موعاویه پی گوتم: تو لهسهه ریبازی عهلی؟ گوتم: نهخیر، ههروهها لهسهه ریبازی عوسمانیش نیم، من لهسهه ریبازی پیغه مبهری خوام (صلی الله علیه وسلم).

۲- {قال ميمون بن مهران: إياكم وکل اسم یسمی بغير الإسلام} (۲)، واته: خوتان بیاریژن له ههه ناویک جگه له ناوی ئیسلام.

له ریوایه تیکی دیکه دا گوتوویه تی: {إياکم وکل هوئی یسمی بغير الإسلام} (۳). واته: ههه ئارهه زوویهک غهیری ناوی ئیسلامی لهسهه بی، خوتانی لی بیاریژن.

(۱) الإبانة الكبرى، لابن بطه ج ۱- ص ۳۵۵، شرح أصول اعتقاد أهل السنة، اللالكائي ج ۱ ص ۹۴.

(۲) الإبانة الصغرى، لابن بطه ص ۱۳۷، والإبانة الكبرى ج ۱ ص ۳۴۲، ۳۵۴- قال الجديع: إسناده حسن في {أضواء على حديث افتراق الأمة}، ص ۷۱.

(۳) الإبانة لابن بطه ص ۲۸۲.

۳- {قَالَ الْإِمَامُ مَالِكٌ: أَهْلُ السُّنَّةِ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ لَقَبٌ يُعْرَفُونَ بِهِ، لِأَجْهَمِيٍّ وَلَا قَدَرِيٍّ وَلَا رَافِضِيٍّ} ^(۱). واته: ټيما م مالیک گوتوویه تی: ته هلی سوننه ت، (واته: ته وانه ی به دوا ی ریږایزې پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده که ون) هیچ نازناو یکیان نیه پی بناسرین، نه ناوی جه همی، نه قه ده ری، نه رافیزی.

هه لېته ته و ناوانه له سه رده می ته ودا مه شهوور بوون، ته گه رنا ته گه ر وهك ټیستا بووايه: مه دخه لی و سه له فی و وده هابی و صوفی و چی و چی و هتد، ته وانه شی به کار ده ټینان.

۴- قال ابن تیمیة: {وَالْوَاجِبُ عَلَى الْمُسْلِمِ إِذَا سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ أَنْ يَقُولَ: لَا أَنَا شَكِيلِي وَلَا قَرْفندي، بَلْ أَنَا مُسْلِمٌ مُتَّبِعٌ لِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ، وَاللَّهُ تَعَالَى قَدْ سَمَّانَا فِي الْقُرْآنِ: الْمُسْلِمِينَ الْمُؤْمِنِينَ عِبَادَ اللَّهِ، فَلَا نَعْدِلُ عَنْ الْأَسْمَاءِ الَّتِي سَمَّانَا اللَّهُ بِهَا إِلَى أَسْمَاءٍ أَحَدَتْهَا قَوْمٌ - وَسَمَّوَهَا هُمْ وَأَبَاؤُهُمْ - مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ} ^(۲).

واته: (ابن تیمیة) گوتوویه تی: له سه ر مسولمان پیویسته ته گه ر له و باره وه پرسیاری لیکرا {پیشتر هیناویه تی ده لی: کو مه لیک هه ن ده لین: ټیمه قه ر فه ن دین ^(۳)، هه ن دیک دیکه ده لین: ټیمه شوکه یلین، لیان پرسیه: ته گه ر پیمان بگوتی: ټیوه قه ر فه ن دین، یان شوکه یلین؟

(۱) الإلتقاء في فضائل الثلاثة الأئمة الفقهاء، لابن عبد البر، ص ۳۵- وترتيب المدارك، لقاضي عياض ج ۱ ص ۱۷۲.

(۲) مجموع الفتاوى ج ۳ ص ۴۱۵.

(۳) دیاره زانایه ک بووه به ناوی قه ر فه ند، کو مه لیکش به دوا ی که ووتون و گوتوویانه: ټیمه قه ر فه ن دین.

ټيمه چي بليين؟ { دهبی بلیي: نه شوکەيليم و نه قهر فەندييم، من مسولمانیکم شوین قورټان و سوننهت ددکهوم، خواش له قورټاندا ناوی له ټيمه ناوه {مسولمانان}، {ټيمانداران}، {بهنده کانی خوا}، ټهو ناوانه ی خوا بو ی داناوین، ټيمه لییان لانادین بو هه ندی ناوی دیکه که: خه لکک ټهو ناوانه یان به کار هیانوان، خو یان و باب و باپیرانیان و، خوی پهرودرگار هیچ به لگه یه کی له سهر نه نار دوون. له و بهینه ی پیشوودا شیخی ټه زهر چووبوو بو یه کی له و لا تانه ی یه کیتی سو فیه تی پیشوو، له وی باسی ټه شعری کرابوو، گوتبووی: من ههر له سهر عه قیده ی ټه شعرییم، چونکه ټه وان و دك جه ماوهری مسولمانان!

۱۵

هه لبه ته کاتی خو ی (أبو حسن الأشعري) به پارێزهری عه قیده ی ټه هلی سوننهت و جه ماعهت ناسراوه، به لام ټایا تو موزده می بلیي: ټه شعرییم، یان ماتوړیدییم، یان وههابییم، یان سه له فییم، یان مه دخه لییم؟ لیړده یه کی بو ی هه یه بیرسی: ټه دی کو مه لی ټیسلامی، یه کگرتووی ټیسلامی، حیزی نووری سه له فیی {له میصر}، جه ماعه تی ټیسلامی {له پاکستان}، ټهو ناوانه چین؟

ده لیين: بو کارو چالاکی سیاسی، ده گونجی لافیه ته یه ک ناوونیشانیك له سهر خو ت بهرز بکه یه وه، به لام نه یکه ی به پیوړو سه نگي مه حه ک بو مسولمانه تی، ټه وه دی که ټیستا ده لی: من سه له فییم، مه بهستی پی چیه؟ مه بهستی ټه وه یه که بهس من به دوا ی پیشینی چاك ددکهوم، که ټه وه درو یه کی زور گه وره یه و، ره نگه زوړیشی لادابی له پیشینی چاك، ټه دی ټه گهر بلیي: کو مه لی

ئىسلامىي؟ دەلىن: {كۆمەلى ئىسلامىي} كۆمەلە خەلىكىن دىيەنەوى ئەو واقعەى ئىستا چاك بىكەن و، ئەو خەلىكەى بە ئىسلام نامۇبۆتەو لىى دورۇكەوتۆتەو، بۆ لای ئىسلامى بىننەو، ھەرودەھا ئەو واقعە بگۆرۈن بەپىى ئەو بىرو بۆچونانەى پىيان راستن، ئەو جىايە، بۆ وئە: ئىستا حىزبى {نوورى سەلەفىي} ھەيە لە مىصر، سەلەفىيىن، بەلام حىزبىيىن، چ ئىشكالىكى تىدايە؟ ئەوانى دىكەش ئەگەر بىن وەك حىزبىكى سىياسىي خۇيان رابگەيەنن، ئەو ئاسايىيە، بەلام كەسىك بىنى خەلک وا ھەلخەلەتەننى، كە تەنبا ئەو بەدواى پىشىنى چاك دەكەوى، ئەو بەلای كەمەو سى ئىشكالى تىدان:

۱- ئەو درۆيەكى زۆر گەورەيە، چونكە شوئى پىشىنى چاك كەوتن، كەدەو ئاكارىكە ھەر كەسىك لە خۇى دا بىھىتە دى، ئەگەر ئىدىيەشى نەكات زىانى نىو، بگرە ئىدىيەا كەردنى پىچەوانەى خۇيەتى.

۲- ئنجا {بەدواى پىشىنى چاك كەوتن} زانايان گوتوويانە: دروست نىە بىكرىتە ناو، چونكە تەزكىيەى خۆ كەردن و مەدحى خۆ كەردنە.

۳- پاشان ئەو ناوە لە قورٹان و سوننەتدا نەھاتەو.

وەك گوتم: وەك مامەلە كەردن لە گەل واقعەدا، دەگونجى حىزبىك پىك بھىنى و بلىى من حىزبى سەلەفىيىم، ئەو دەگونجى، بەلام بلىى: نەخىر من حىزبىش نىم، بەلام بۆيە ئەو ناوەم لەخۆم ناوە، چونكە خۆم و ئەوانەى پىكەوەين، ھەر ئىمە بەدواى سەلەفىي صالھ كەوتووين! وەك باسەم كەرد لە چەند روويكەو ھەلەيە، ئنجا زانايان گوتوويانە: ئەگەر كەسىك پىسارت لى بىكات: ئايا تۆ ئىماندارى؟

واباشه بلیی: ته گهر خوا بیهوی بروادارم (أنا مؤمنٌ إن شاء الله)، به لام
ته گهر بگوتری: نایا تو مسولمانی؟ دهبی بلیی: به لی، چونکه ته گهر
گوت: (أنا مؤمنٌ) یانی: من بهه شتییم، خوی زانا فهرموویه تی:

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱ ﴾ المؤمنون.

ئنجا تو ههر له پښوه بهه شت بوخوت دابنیی، ته وه دهکاته
خو ته زکیه کردن، خوی په روه ردگاریش نه هی له وه کردوه، ته دی
بوچی دروسته بلیی: مسولمانم؟ چونکه مسولمانه تی، روالهت
و ناشکرایه، مادام شایه تمانت هیئا، نویژه کانت کردن، رپوژووی
رهمه زان و زهکات و حهجت، هه بوون، ده توانی بلیی: مسولمانم
واته: ته و شتانم جیهه جی کردوون، به لام نایا له لای خوا قبولن و،
تو به هووی ته و کرده وانه وه، پیشتیش به هووی تیمانه وه، بهه شت
بوخوت مسوگر کرده؟ ده لیی: نینشانه لالا.

ئنجا {شوینکه وتنی پشینی چاک} خالی هاویه شی نیوان هه موو
مسولمانانه، وه چون هه موو مسولمانان دهبی بهشیان هه بی له
تیمان و عه قیده دا، دهبی تیمان و عه قیده یان بهو شیویه بی که خوا
دهیه وی و، بهشیان هه بی له ته زکیه ی نه فسد، دهبی بهشیشیان
هه بی له شوینکه وتنی سه له فی صالحدا، ته وه خالی هاویه شه و هیچ
کس بوی نیه ته و ناوو نیشانه بوخوی قورخ بکات و، خه لکی
دیکه ی لی بیبهش بکات، ههر به بانگه شه و ئیددیا!

به رای

خوینه ری سه نگین!

مه به ستمان له بنه ما گشتیه کان (الأصول العامة) تهو بنه ما مه زن و گرنگانه، که سیمو چوار چیه تایه تی جه ماوهری مسولمانان و ریپازو به نامه دینداری و ئیسلامه تییا پیک دین، نجا چ په یوه ست بن بهواری بووناسی، چ ئیمان و عه قیده، چ فیکرو تیروانین، چ په رستن و پارێزکاری، چ کۆمه لایه تی، چ سیاسیه وه.

هه لبه ته مه رج نیه تهو بنه مایانه تی کړاو یه ک یه کیان، ته نیا له جه ماوهری مسولمانان (جمهور المسلمین) ی په یروانی پیغه مبه ری خوا (محمد) (صلی الله علیه وسلم)، هاو لانی دلسوزو به ریژی و خرمانی ساغ و سه ر راستی به گشتی و، چوار خه لیفه راشیده کانی به تایه تدا، بووین، به لکو که م و زور له مسولماناندا به گشتی - به گروپ و تاقمه لادده کانی شه وه - هه بوون و هه ن، به لام هه موویان ته نیا له {جه ماوهری مسولمانان} دا کۆبوونه ته وه.

بنه ما گشتیه کانی جه ماوهری مسولمانان:

۱- کۆبوونه وه و په رته وازه نه بوون.

۲- پابه ندی به قورئان و سوننه ته وه.

۳- شوینکه وتنی پیشینی چاک.

۴- ته نیا پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له هه له پارێزراو (معصوم)ه، بۆیه بهس تهویش په پیرهویی لیکراوی رپه هایه.

۵- به شیوه کی فراوان و گشتگیر به ئیسلامه وه پابه ند بوون.

۶- میانجیته یی و هاوسه نگیی (التوسط والإعتدال).

۷- راجیایی مسولمانان نابیتته هو ی تیكچوونی ته بابی و دوستانه تییان.

۸- گرنتی رپیازی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و جینشینه رپی راست گرتووه کان.

۹- پهیدا کردن له دینداریدا قه دهغه یه و، داهیتان له دنیا داریی دا پیویسته.

۱۰- به عه قلی فراوان و دلسوزی و په روش و رپه وشتی به رزه وه، هه ولدان بو ئینك نزیك كردنه وه ی مسولمانان، له سه ر بنه مای خاله هاوبه شه کانی نیوانیان.

۱۱- کوشش کردن (اجتهاد)، بو هه له ینجانی حوکه شه رعیه کان له قورپان و سونه تدا، به گشتی فیه رزی کیفایه یه، که سیکیش توانای نه بی، له سه ری پیویسته له زانایان پرسج و، به رچاو رپووانه شوینیان بکه و ی، نهك کویرانه لاسایان بکاته وه.

۱۲- خو پاراستن له به کافر دانانی مسولمانانیک که کوفر، یان شیرکیان لی ده زانی، مه گهر دوا ی به لگه له سه ر ته و او کردن.

۱۳- زانیاریی ده رباره ی ثایین و، شاره زایی به ژین.

۱۴- جەنگ و فېداكارىي لى پىناۋى خۇدا بۇ پاراستنى: خەلك و، خاك و، دىن و، ژىن.

۱۵- بەرپا كۈردى ئايىن و ئەنجامدانى دروشمە كانى پىكەۋەو بەھەرەۋەزىي.

۱۶- كرەنەۋەي ھۆشيارانە، بەرپوۋى بىرۆكەو ئەزمۇنە جۇراۋ جۆرەكانى بەشەرەۋە.

۱۷- لىيوردەيى و سىنگ فراۋانىي، لى بوۋارى تىرپوانىن و مامەلە لى گەل كۆمەل و تەۋرەمە لادەرەكانى نىو ئۆمەت دا.

۱۸- نواندى ھەلۋىستى ھاسەنگ، لىبەرانبەر ھوكمپرانانى لادەرو ستەمكاردا.

۱۹- باشتىن مامەلە لى گەل ھاۋولاتىيانى نامسۇلماندا.

۲۰- ھەۋلەدان بۇ ھىنانەدى بەختەۋەرىي دىۋاۋ سەرفرازىي دۋارۋۇژ، بۇ سەرچەم مەۋقايەتىي.

بنه‌مای یه‌که‌م

کۆبوونه‌وه‌و په‌رته‌وازه نه‌بوون

یه که م تاییه تمه ندیی گشتیی جه ماوهری مسولمانان، ئه وهیه که هه ول ددهن کوین و په رته وازه نه بن و، هه رکه سه به پښیه کدا نه پړوا، له بهر ئه وهی خوی بهرزو مه زن له چه ندان ئایه تدا فه رمان به وه ده کات، بو وینه:

۱- له سوورپه تی (آل عمران) ئایه ته کانی (۱۰۲ و ۱۰۳) دا ده فه رموی:
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾
﴿۱۰۲﴾ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا... ﴿۱۰۳﴾

واته: ئه ی ئه وانیه ی بروتان هیئاوه! پاریز له خوا بکه ن وه ک بوی شایسته یه و به مسولمانه تی نه بی مه مرن و، ده ست به ریسمانی خوا بگرن به تیگراو، په رته وازه مه بن.

۲- له سوورپه تی (آل عمران) ئایه تی (۱۰۵) دا ده فه رموی:

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾
﴿۱۰۵﴾

واته: وه ک ئه وانیه مه بن که دوی ئه وهی به لگه رپوشنه کانیان بو هاتن، په رته وازه بوون و نا کوک بوون، ئه وانیه سزایه کی مه زنیان بو هه یه.

۳- له سوورپه تی (الأنعام) ئایه تی (۱۵۹) دا ده فه رموی:

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾
﴿۱۵۹﴾

واته: بیگومان ئه وانیه ئایینه که ی خویان به ش به ش کرد و بوونه تاقم تاقم، تو هیچ په یوه ندیی پیا نه وه نیه {ئهی موحه ممه د

(صلى الله عليه وسلم) به لکو ته وانه کارو باريان بو لای خوا ده گير دريسته وه، دوايي هه واليان پيډه دا به وهی دهيانکړد.

۴- له سوورې دتي (الأنعام) ثايه تي (۱۵۳) دا ده فهرموي:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (۱۵۳)

واته: تا ته مه يه راسته شه قامي من، شويڼي بکهون و دواي ريچکه کان مه کهون، ته گهرنا له رېبازي خوا ده ترازين، خوا ته هم نامور گارييهی کردوون، به لکو پاريز بکهن.

هه روه ها چهند ده قيکي سوننه تيش له و باره وه به نمونه ده يښينه وه:

۵- {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: خَطَّ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطًّا، ثُمَّ قَالَ: (هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ)، ثُمَّ خَطَّ خُطُوطًا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ: (هَذِهِ سُبُلٌ مُتَفَرِّقَةٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ) ثُمَّ قَرَأَ: {إِنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ} أخرجہ أحمد برقم: ۴۴۳۷، والدارمي برقم: ۲۰۶، والنسائي في التفسير، قال شعيب الأرنؤوط: إسناده حسن، وقال الجديع: إسناده جيد.

پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) روژيک {که ويستويه تي چه مکی تهو ثايه تهيان بو روون بکاته وه} خه تيکي راستي کيشا، فهرموي: ته وه رېبازي خوايه، دوايي چهند ورده خه تيکي له لای چه پ و راستي کيشان، تنجا فهرموي: ته مانه ش ريچکه کانن، کویره رييه کانن، له سهر هه ر کویره رييه که شه يتانيکي له سهره، خه لکی بو بانگ ده کات، دوايش تهو ثايه تهی خوښنده وه: {ته مه

راسته پښی منه شوینی بکهون و، مه کهونه دواى رپچکان، ته گهرنا لهو راسته پښه په رته وازه دهبن}.

۶- پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) دهفه رموی: {عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ، وَهُوَ مِنَ الْاِثْنَيْنِ أَبَدٌ، مَنْ أَرَادَ بُحْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ} أخرجه الشافعي (۲۴۴/۱)، والطالسي (ص ۷، رقم ۳۱)، والحميدي برقم (۳۲)، وأحمد برقم (۱۱۴)، والترمذي برقم (۲۱۶۵) وقال: حسن صحيح غريب، وأبو يعلى برقم (۱۴۱)، وابن حبان برقم (۷۲۵۴)، والدارقطني في العلل برقم (۱۱۱)، والحاكم برقم (۳۸۷) وقال: صحيح على شرط الشيخين، والبيهقي برقم (۱۳۲۹۹). وأخرجه أيضاً: النسائي في الكبرى برقم (۹۲۲۵)، قال الألباني: صحيح، في السلسلة الصحيحة، قال شعيب الأرناؤوط: صحيح، رجاله ثقات رجال الشيخين.

واته: له گهل کومهل و جه ماوهری مسولمانان دابن و، خوټان له په رته وازه یی بپاریژن، چونکه شهیتان له گهل کهسی ته نیا دایه و، له دووان دوورتره و، هر کهسی دده وې بچیته نیوه راستی به هه شته وه، با له گهل کومهل و زوربه ی مسولمانان دابی.

ټنجا که دهفه رموی: (فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ) (الْجَمَاعَةُ): یانی: کومهل، جه ماوهری مسولمانان، ټنجا ته وه مبهست پی کییه؟

۱- هه ندی گوتوویانه: مبهست پی زوربه ی هره زوری مسولمانانه.

۲- هه ندی گوتوویانه: مبهست ته و پشه وایانه که ټیجته یادیان کردوه یاسایه کانیان له قورټان و سوننه ت هه ټنجاون.

۳- هندیکی دیکه دهلین: هاوډلانی به پښی پیغه مبهرن (صلی الله علیه وسلم).

۴- هندیکیان گوتوویانه: مبهست پیی ته هلی ئیسلامه به گشتیی.

۵- هندیکیان گوتوویانه: کوډه لی مسولمانان که له سهر به پرسیک کوډه بنه وه.

پښاسه ی (سنة) و (جماعة):

له کو تاییدا دهمه وی دووباره تیشکیک بخه مه وه سهر تهو دوو وشه یه:

۱- (السنة).

۲- (الجماعة).

یه که م: (سنة):

أ- سوننت له پرووی زمانه وه (السنة في اللغة):

{هي الطريقة محمودة كانت أو مذمومة، وهي مأخوذة من السنن وهي الطريقة} ^(۱). واته: سوننت له زمانی عهږه بییدا به مانای پښاز دی، چاک بی یان خراب بی و، له (السنن) دوه هاتوه، واته: ری.

ب- سوننت له پرووی زاراو هی شهرعه وه (السنة في الإصطلاح):

وشه ی (سنة) له لای فهرمووده ناسان (محدثین) واتایه کی هه یه و، له لای زانایانی (أصول الفقه) واتایه کی هه یه و، له لای شهر عزانان (فقهاء) واتایه کی هه یه:

(۱) لسان العرب، ج ۶ ص ۳۹۹، ۴۰۰.

۱- له لای فهرموده ناسان (عند المحدثین):

{ما أَثَرَ عَنِ النَّبِيِّ مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ تَقْرِيرٍ، أَوْ صِفَةٍ خَلْقِيَّةٍ أَوْ خُلُقِيَّةٍ، أَوْ سِيرَةٍ، سَوَاءً كَانَ قَبْلَ الْبَعْثَةِ أَوْ بَعْدَهَا} ^(۱)، واته: هه‌ر شتیک که له پیغهمبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وهرگیرایی، له فهرموده‌ی، له کرده‌ی، له دانپیدا‌هینانی، یاخود سیفه‌تیکی (خَلْقِيَّ) {وَدَكْ} ته‌وی بگوتری: قه‌دو قیافه‌ی واپوه، ږه‌نگ و ږووی واپوه {یاخود سیفه‌تیکی (خُلُقِيَّ) {وَدَكْ} ته‌وی بگوتری: هه‌لس و که‌وتی واپوه} یاخود ژیاننامه‌ی پیش پیغهمبه‌رایه‌تی و دوا‌ی پیغهمبه‌رایه‌تی.

۲- له لای زانایانی ثوصولی فیکه (عند الأصولیین):

{ما جَاءَ مَنْقُولًا عَنِ النَّبِيِّ عَلَى الْخُصُوصِ، مِمَّا لَمْ يُنْصَ عَلَيْهِ فِي الْكِتَابِ الْعَزِيزِ، بَلْ إِنَّمَا نُصَّ عَلَيْهِ مِنْ جِهَتِهِ، وَكَانَ بَيَانًا لِمَا فِي الْكِتَابِ أَوَّلًا} ^(۲)، واته: هه‌ر شتیکه له پیغهمبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتبی و، له قورئاندا ده‌قی له‌سهر نه‌کرای، به‌لکو ته‌نیا پیغهمبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویتی و، ږوونکرده‌ی بؤ ته‌وی که له قورئاندا هاتوه.

۳- له لای شه‌رعزانان (عند الفقهاء):

{مَا ثَبَّتَ عَنِ النَّبِيِّ مِنْ غَيْرِ افْتِرَاضٍ وَلَا وُجُوبٍ} ^(۳)، واته: بریتیه له‌وی له پیغهمبه‌روه به‌سه‌لم‌تراوی هاتبی، به‌لام به‌بی پی‌یستکردن، که له به‌رانبه‌ر واجب و فهرزدا‌یه، واته: ته‌گهر بیکه‌ی خیرت ده‌گا، ته‌گهر نه‌یکه‌ی گونا‌هت نا‌گا، به‌پیچه‌وانه‌ی فهرزو واجبه‌وه.

(۱) السنة ومکاتنها فی التشریع الإسلامی، للسباعی ص ۴۷.

(۲) الموافقات للشاطبی، ج ۴ ص ۴۷.

(۳) هه‌مان سه‌رچاوه ج ۴ ص ۴.

که واته: که ده گوتری سوننه ت، ده بی بگوتری: له لای کی؟
له لای فهرمووده ناسان، له لای توصولیه کان، یان له لای شهرعناسان؟
ثنجا من یم وایه که وشه ی (سنة) قورئانیش ده گریته خو ی،
وهک له شوینی دیکه دا به دریزی باسمان کردوو، دوایش باسی
ده که ی و لیره دووباره ی ناکه ی نه وه پوخته که ی شه ویه که: سوننه ت
به گشتی پراکتیزه (تطبیق) کردنی قورئانه له سهر نهرزی واقع.
دووهم: (الجماعة):

۱- (ابن تیمیة) ده لی: {الْجَمَاعَةُ: هِيَ الْإِجْتِمَاعُ وَضِدُهَا الْفِرْقَةُ، وَإِنْ كَانَ لَفْظُ الْجَمَاعَةِ قَدْ صَارَ اسْمًا لِنَفْسِ الْقَوْمِ الْمُجْتَمِعِينَ} ^(۱)، واته: (جماعة)
بریتییه له کوبوونه وهو پیچه وانه که ی په رته وازه ییه، هه رچه نده بیژدی
(الجماعة) به کاردی بو خودی شه و خه لکه ی که کۆده بنه وه.

۲- (أبو شامة) ده لی: {وَحَيْثُ جَاءَ الْأَمْرُ بِالزُّمِ الْجَمَاعَةِ، فَاَلْمُرَادُ بِهِ لَزُومُ الْحَقِّ وَاتِّبَاعُهُ، وَإِنْ كَانَ الْمُتَمَسِّكُ بِالْحَقِّ قَلِيلاً وَالْمُخَالَفُ كَثِيراً} ^(۲). واته:
هه رکات فهرمان کردن به کۆمه ل بوون بی، مه به ست پی گرتنی
هه ق و شوینکه وتنیه تی، هه رچه نده ده ستگرتوو به هه قه وه که مینه بن و
نه یاری هه ق زۆربن.

هه روه ها وشه ی (الجماعة) به مانه ی خواره وهش گوتراوه وهک پیشتیش
گوتمان:

۱- هاوه لان.

(۱) مجموع الفتاوی، ج ۳، ص ۱۵۷.

(۲) الباعث، لأبی شامة ص ۲۲.

۲- ئەو پێشەوایانە ی که کۆشش (اجتهاد)یان کردووە.

۳- کۆی مسولمانان.

۴- زۆریه ی مسولمانان.

۵- کۆمه‌لی مسولمانان که له‌سه‌ر حوکمرانیك کۆدەبنه‌وه.

بنه‌مای دووهم

پابه‌ندی به قورئان و سوننه‌ته‌وه

ته میښ: دووهمین تایبه تمه ندیی گشتییه هره ګرنگی جهموهری مسولمانانه، هه لېته ګروویه کانی دیکه ش هره ګوتوویانه: پانډین به قورټان و سوننه ته وه، به لام ته وهی له واقعدا به رجسته ی کرده که پابه ند بووه به قورټان و سوننه ته وه، ته نیا زوربه ی هره زوری مسولمانان، که وه پېشتر ګوتمان: هیچ نازناو ټکیان نه بووه پیوه ی بناسرین، جگه له ناوی مسولمانان (مسلمین)، شیعه ګوتوویانه: شیعه یین، هه روه ها هره کام له: مورجیته و قه ده رییه و موعته زیله.. به هه مان شیوه، به لام ته هلی سوننه ت و جهماعت ته نیا به م ناوه ناسراون: {مسولمانان} تنجا وشه ی {ته هلی سوننه ت و جهماعت}، ته و نازناودش دواتر به شیک له زانایان وه ک ناوونیشان به کاریان هیناوه^(۱).

هه لېته پابه ندیی به قورټان و سوننه ته وه، ثایه ت و فهرمووده ی زوری له سهرن، بو وینه:

۱- خوی په روه رد ګار له سوړه تی (النساء) ثایه تی (۵۹) دا ده فهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾.. (۵۹)

(۱) من پیم باش نیه ته و نازناوه به کار یی، نه ک له بهر شیعه، یان خه واریج، یان فلان و فلان، به لکو له بهر ته وهی له قورټانداو له سوننه تی پیغه مبه ردا (صلی الله علیه وسلم) نیمه یه ک ناومان هیه پی بناسرین و له سهری کوینه وه، که بریتیه له ناوی {مسولمانان}، چونکه وه دواتر باسی ده کم کاتیک ګوت: ته هلی سوننه ت، ده ګوتی: له نیو ته هلی سوننه تدا تو چی؟ سه له فی یان خه له فی، ده لئی: سه له فی، ده ګوتی: مه دخه لی یان فلانی؟ ئبین بازی، یان ته لبانی؟ به لئ ناوی {مسولمانان} ته و ناویه که خوا نیمه ی پی ناساندو، وه فهرموویه تی: ﴿هُوَ سَمَنُكُمُ الْمُسْلِمِينَ﴾ الحج -۷۸-

واته: ئه ی شهوانه ی برواتان هیئاوه! فه رمانبه ری خوا بکه ن و
فه رمانبه ری پیغه مبه ر بکه ن و، هی کاربه ده ستان له خو تان.. واته:
پابه ند بن به قورخانه وه وه به سونه ته وه، به فه رمانی کاربه ده ستانی که وه
که له خو تانن.

یانی: شهوانیش ته گهر به پیی قورخان و سونه ت بووینه کاربه ده ستان
و، ره وایه تی یان له ئیوه وه وه رگرتبی، که بناغه ی حوکمرانی
ئیسلامیی ته وه یه که ره وایه تی یی له خه لکه وه وه رگرتبی، بیگومان ته وه
فه رمانبه ری به ش له چوارچیوه ی قورخان و سونه ته ده بی.

۲- له سووړه تی (الأحزاب) ئایه تی (۳۶) دا ده فه رموی: ﴿وَمَا
كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ
أَمْرِهِمْ ۚ﴾ (۳۶)

۳۴

واته: نابی هیچ پیاویکی بروادارو هیچ ئافره تیکی بروادار دوا ی
ته وه ی خواو پیغه مبه ری خوا بریاریک ده دن، مافی سه رپشک بوون
به خو یان بده ن {پابه ند بین، یان پابه ند نه بین؟}.

۳- پیغه مبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: {تَرَكْتُ
فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ} أخرجه
الحاكم: ۳۱۸، وصححه الألباني في صحيح الرغيب والتهريب: ۴۰.

واته: دوو شتم له نیودا به جی هیشتوون، هه تا ده ستان پییا نه وه
بی، گومرانا بن، شهوانیش کتیبی خواو سونه ته ی پیغه مبه ره که ی تی
(صلی الله علیه وسلم).

خوتنەرانى بەرپىز!

لېرەدا دەمەۋى شىتېك بلىم، زۆرم پى گىرنگە بۆيە دووباردى دەكەمەۋە:
سوننەتى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) يانى ئەو بەرنامەو
رېيازە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) كە دىندارى خۇى
لە بوارەكانى تاكىي و خىزانىي و كۆمەلەيتىي و سىياسىي تىدا
بەرچەستە كردە، ھەلبەتە ئەو كاتەش سوننەت ناكەۋىتە بەرانبەر
قورپان، بەلكو سوننەت قورپاننىش دەگرىتە نىوخۇى، چونكە
پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) رېيازەكەى جىبەجى كردنى
قورپان بو، كەۋاتە: سوننەت برىتتە لە قورپان، بەلام بەجىبەجى
كراۋىي، ھەلبەتە كە واش دەلىين، مەبەستمان ئەۋە نىە كە جگە
لەۋەى كە لە قورپاندا ھاتە، ھىچ ۋەجىي دىكە نىە، بەلكو
لەنىو سوننەتدا - ھەرچەندە كرۇكى سوننەت برىتتە لە جىبەجى
كردنى قورپان - بەلام ۋىپراى ئەۋەش ھەندى ياساى تايىبەت بۆ
پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ھاتون، كە لە قورپاندا
نىن، با لەۋ بارەۋە نمونەيەك بىننەۋە:

سەفۋانى كورپى ئومەييە يەكې بوۋە لە ھاۋەلان، ديارە ھاۋەلىكى
گەنج بوۋە، دەلى: رۆژىك لە مەجلىسك بوۋم، پىم خۇش بوۋ ئەو
كاتەى ۋەجىي بۆ پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەھات ئاگام
لىۋوايە، عومەرى كورپى خەتتابىش لەۋى بوۋە خوا لىي رازى
بى، دەلى: پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەژىر چادىركدابوۋ
ھەلىاندابوۋ بۆ سىبەر، كۆمەلى لە ھاۋەلانىش لە خزمەتى دابوۋ
و لەژىر ئەۋ چادردە دانىشتبوۋن، دەشتەككە ھات گوتى: ئەى
پىغەمبەرى خوا! مەن عومرەم كردە، بەلام بەم بەرگەۋە كرەۋمە

{بۆنى خۇشى لەخۆى دابوو، ئەو بۆنە خۇشەى كە رەنگىشى
دىارە} ئىنجا مەن چى بىكەم؟

دەلى: پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ھىچى نە فەرموو،
فەرموۋى جارى راۋەستە، لە رىۋايەتتىكى دىكەدا دەلى: پىغەمبەرى
خا (صلى الله عليه وسلم) تە ماشاى سەرىي كەرد، زانىمان ۋە ھىبى بۆ
دى، عومەر بە سەفوانى كۆرى ئومەييەى گوت: ۋەرە تە ماشابىكە،
مەنى بىرە پىش چادىرە كە گوتى: تە ماشا بىكە، بزانە چۆن ۋە ھىبى
بۆ دى؟ دەلى: پىغەمبەرى خا (صلى الله عليه وسلم) تە ماشاى
سەرىي كەرد، كەۋتە ھالەتتىكى ئاتاساىى، ئىمەش دامانپۇشى، دىارە
شتىكىان پىداداۋە: پۇشاكىك، قوماشىك، پىغەمبەرى خا (صلى الله
عليه وسلم) رەنگى سور بوۋەۋە ئارەقى كەردىۋو، دواىى كە تەۋاۋ
بوو، فەرموۋى: ئەۋە كى بوو پىسىارى كەرد، دەر بارەى ئەۋەى چۆن
ھەج بىكا؟

بانگىان كەردەۋە {ۋاتە كابراى دەشتەكىى} دىارە پىي چوۋە تاكو
ۋە ھىبە كەى بۆ ھاتو، ئىنجا كە ھىنايان، پىغەمبەر (صلى الله عليه
وسلم) فەرموۋى: ئەۋ پۇشاكەى لەبەرت بوۋە، عومەرت پىي كەردەۋە
بۆنت لىداۋە، بىشۆ، دواىى لەبەرى بىكەۋە، ئىنجا چۆنت عەمەرە
كەردەۋە، ئاۋاش ھەج بىكە^(۱).

كەۋاتە: پىغەمبەرى خا (صلى الله عليه وسلم) لىرەدا ۋە ھىبە كەى
تايىبەتتى بۆ ھاتو، دەر بارەى ئەۋە كە ئەۋ پىاۋە چى بىكا! چۈنكە
باباى ئىحرام بەستوو (مۇھرىم) دەپ بۆنى خۇش لەخۆى نەدات،

(۱) أخرجه البخاري: ۱۷۸۹.

به لام نهو کابرایه بونه که ی له خوئی داوهو، هر نهو بهرگهشی پی بووه، عومرهشی پیوه کردوه، نه دی بو حه جی چی بکا؟ نهوه له قورئاندا نه هاتوه، به لام پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به شیویه کی تایبته لهو باره وه وحیی بو هاتوه.

که واته: نه وانیه پیمان وایه: وه حیی خوی زانو توانا له قورئاندا کورت هه له هاتوه هیچی دیکه نیه، به هه له دا چوون و، چندان به لگه هه ن له سه ره نه وه ی نهو قسه یه وانیه، که پیشتتر لهو باره وه باسمان کردوه، پیویست ناکات دوو باره ی بکه مه وه.

بنه‌مای سییهم

شوینکه‌وتنی پیشینی چاک

ئه میش یه کی دیکه یه له تایبه تمه ندییه گشتیه کانی جه ماوهری مسولمانان و، له و باره دوش تایهت و فه رمووده زۆرن، بۆ وینه:

۱- خوی پهره ردگار له سووره تی (التوبة) تایه تی (۱۰۰) دا ده فره موی: ﴿وَالسَّيْقُوتِ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ...﴾ (۱۰۰)

واته: پیشکه وتوو ده که مه کان له کۆچکه ران و پشتیوانان و تهوانه ی باش شوینیان که وتون، خوا له وان رازییه و، تهوانیش له خوا رازیین....

۴۱

کهواته: خوا لیڤه دا مه دحی پیشکه وتوو ده که مه کانی کردوه، له کۆچکه ران و پشتیوانان، که هاوه لائن، ههروه ها تهوانه ش که به چاکیی شوینیان ده که ون، به لای شوینکه وتنی پیشینی چاک، مایه ی تهوویه خوا لیڤه رازی بی و، مایه ی تهوویه ئینسان بچیتته ریزی هاوه لانه وه، خوا لیڤه رازی بی.

۲- له سووره تی (النساء) تایه تی (۱۱۵) دا ده فره موی: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا بُيِّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُولَاهُ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا...﴾ (۱۱۵)

واته: هه رکه سی سهر پیچی له فره مان ی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) بکات، دوی تهووی رینمایی بۆ روون بوته وه و، به دوی رپیازی جگه له مسولمانان بکهوئ، هه والهی خوی ده که ی و، دهیخه ی نه دۆزه خه وه و، خراپترین شوینیش تهوویه.

کهواته: دهی به دواي پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکهوین و به دواي تهو یمانداران بکهوین، که له خزمهت پیغه مبهردا بوون، که به پلهی یه کهم هاوډلانن، تنجا تهوانه ی دواي تهوان، تنجا تایا تاکو کوئ دهر و تهو چینی سه له فی صالحه و سنووره که ی تاکو کوئی؟ زوربه ی هره زوری زانایان دهلین: {پیشینی چاک} سی جیلن، تنجا هه ندی گوتوویانه: سی جیل، ههر جیلی (۱۰۰) سالی بو دابنی، دهکاته: تاکو کوتایی سه دهی سییه، به لام زوربه یان تهو رایه یان به دل نیه، بو ههر جیله ی هفتا (۷۰) سالیان داناوه، کهواته: دهکاته سالی (۲۱۰) ک، سنووری سه له فی صالح لهوی کوتایی دی^(۱)، هه لیه ته مه سه له ی پیشینی چاک، شتیکی ریژدهی (نسبی) یه، بو تیمه هه موو تهوانه ی پیش خومان چاک بوون، پیشینی چاکن، تنجا بو دواي تیمه، تیمه ش دهچینه ریزی پیشینی چاکه وه، تهوه ی له سهر ریگای هه ق بی، به لام زوربه ی هره زوری زانایان دهلین: مه به ست پی سی جیله کانن، که تهویش ههر جیله ی به (۷۰) سالیان داناوه، دهکاته کوتایی سالی (۲۱۰) ی کوچی.

۳- تهو فه رمایشته ی پیغه مبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) لهو باره وه هاتوه، که ده فره رموی: {خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَكُونُهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَكُونُهُمْ} أخرجه ابن أبي شيبة برقم (۳۲۴۰۷)، وأحمد برقم (۴۱۳۰)، والبخاري برقم (۲۵۰۹)، ومسلم برقم (۲۵۳۳)، والترمذي برقم (۳۸۵۹) وقال: حسن صحيح، وابن ماجه برقم (۲۳۶۲)، وأخرجه أيضا: النسائي في الكبرى برقم (۶۰۳۱)، وأبو يعلى برقم (۵۱۰۳)، وابن حبان برقم (۷۲۲۲)، والبيهقي برقم (۱۹۶۹۶)، والطبراني برقم (۱۰۳۳۸).

(۱) چونکه: $۲۱۰ = ۷۰ + ۷۰ + ۷۰$.

۴- واتە: باشتىرىنى خەلک، ئەوانەى سەدەى منن، ئىنجا ئەوانەى دواى وان، ئىنجا ئەوانەى دواى وان.

كەواتە: سى جىل و دەك گوتىم: ئەگەر ھەر جىلەى بە ھەفتا (۷۰) سالى دابىرى، دەكاتە كۆتايى سالى (۲۱۰) ك.

۴- ھەروەھا پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموويەتى: {أَوْصِيَكُمْ بِأَصْحَابِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ} أخرجه الشافعي (۱/۲۴۴)، والحميدي (۱/۱۹)، رقم ۳۲، وأحمد برقم (۱۱۴)، والترمذي برقم (۲۱۶۵) وقال: حسن صحيح غريب، وأبو يعلى برقم (۱۴۱)، وابن حبان برقم (۷۲۵۴)، والدارقطني في العلل برقم (۱۱۱)، والحاكم برقم (۳۸۷) وقال: صحيح على شرط الشيخين، والبيهقي برقم (۱۳۲۹۹)، وأخرجه أيضا: النسائي في الكبرى برقم (۹۲۲۵)، قال الألباني: صحيح في سنن الترمذي.

۴۳

۵- واتە: راتان دەسپېرم بە ھاوەلانىم {كە شوئىيان بکەون}، دوايى ئەوانەى دواى ئەوان، ئىنجا ئەوانى دواى ئەوان.

بۆيە ھەموو زانايان دەللىن: (پېشىنى چاك) بە رەھايى، بىرىتيە لە: ھاوەلانى (أصحاب)، دوايى شوئىنكەوتووان (تابعين)، دوايى شوئىنكەوتەى شوئىنكەوتووان (تابعى التابعين).

بەلام لىرەدا پىويستە پېرسىن: ئايا مەبەست لە شوئىنكەوتنى پېشىنى چاك، - دەك بەداخەو زۆركەس وا حالى بوو- ئەوھى: كە ئەوان چىيان كەردو چىيان گوتو، ئىمەش وا بکەين و وا بلىين؟!

بەتەككىد نەخىر، چونكە ئىمە تەماشادەكەين: پېشەوايانى ئىمە نەھاتوون دەك تووتى قەسەى ئەو زانايانەى پېش خۇيان دووبارە بکەنەو، وايان نەكەردو، چونكە ئەوان بۆ رۆزگارى خۇيان فەتوايان

داوهو، ته ماشای قورښان و سونه تیان کردوهو، وهلامی پرسیاره کانی کاتی خویانیان داوتهوهو، مهرج نیه وهلامه کانیان به که لکی ئیستا بین، نه دی مه به ست له شوینکه وتنی پښینی چاک چییه؟

دهلین: واته: شوینکه وتنی تهو بهرنامهو میتوددی، که تهوان مامه لهیان پی له گه ل قورښان و سونه تدا کردوه، بو وینه:

(۱)- وه چیان ته نیا له قورښان و سونه تدا بینیهو.

(۲)- ئیسلامیان به گشتگیری وهرگرتوه، نهک یه کی تهنها خه ریکی تهزکیه بی و، یه کی تهنها خه ریکی فیه بی و، یه کی ته نیا خه ریکی جیهاد بی، به لکو هه موویان وهرگرتوه.

(۳)- به پی زمانی عه ده بییش هه ر نایه تهو هه ر فره مایشه، چی لی فامرایته وه، به بی برپاری و بیروکه ی پښ وهخته، وهریان گرتوه.

(۴)- تهو شتانه ی که هه موویان له سهریان کۆک بوون و یه کده نگیان له سهریان بووه، گوتوویانه: تهوانه خه تی سوورن.

(۵)- هه ندی شتیش هه بووه - وهک دواپی باسی ده که م - دهر فه تی راجیایی تیدا هه بووه، هه ر له سه رده می هاوه لانه وه خوا لیان رازی بی، یه کیکیان بو چوونی وابوو، نه دی دیکه یان رایه کی دیکه ی هه بووه.

که ئیستا زۆربه ی تهوانه ی ئیستا بانگه شه ی شوینکه وتنی سه له فی صالح ده کن، له وه دا تیینه گه یشتوون و، پیان وایه که ده بی فه توایه کانی وان وهک تووتی بلّیه وه، ئنجا پښیان وایه تهوان له سه ر هه موو شتیک یه کرا بوون، که ته مه ش وانیهو، هه م هاوه لان و هه م شوینکه وتووان، له سه ر زۆر شت تیک گیراون، به تایبه ت لهو شتانه دا که زیاتر له رایه ک هه لده گرن.

بنه‌مای چوارهم

ته‌نیا پیغهمبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)
له‌هه‌له پارێزراو (معصوم)ه، بۆیه به‌س
ئه‌ویش په‌یره‌ویی لێکراوی ره‌هایه

ئهم تایبه تمه ندییه گشتییه ش، یه کی دیکه یه له دروشم و نیشانه سه ره کییه کانی ریپازو بهرنامه ی جه ماوهری مسولمانان.

ته نیا که سیك که ئیمه له هه موو شتیکدا پهیره ویی لی بکهین، له وه دا که وه ک دین به ئیمه ی راگه یاندوه، بهس پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم) و ئهوانی دیکه، ته نانه ت خه لیفه راشیده کانیش، قسه کانیان پابه ندکه ر (مُلزم) نین وه ک دین، وه پیشه و مالیک ره حمه تی خوی لیبی له نزیک گۆری پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وه ستاوو گوتوو یه تی: (كُلُّ يَوْحَذ مِنْ قَوْلِهِ وَيُرَدُّ، إِلَّا صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

له و باره وه ش ئایه تی قورئان زۆرن، بۆ وینه:

۱- خوی بهرزو مهزن ده فره موئ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...﴾ (۱۱)

واته: بیگومان له پیغه مبه ری خوا دا باشتیرین سه رمه شق هیه بۆ ئیوه.

واته: له هه موو روویکه وه ده بی شوینی وی بکهون، چونکه پارێزراو بووه له هه له، ئه گهر هه له یه کی ئیجتیهادیشی بووی، دوا یی خوا بۆی راست کردۆته وه، بۆ وینه: مۆله تی دا به وانه ی داوای مۆله تیان لی کرد که نه چن بۆ جهنگی ته بووک، دوا یی خوا بۆی راست کرده وه فره مووی:

﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ...﴾ (۴۳) التوبة.

واته: خوا لیت ببووری بۆچی مۆله ت دان؟ یان دیله کانی جهنگی به در، که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ئه و رایه ی پێ

په سند بوو: بیان هیله وده، به دیلیان بگرن و دواپی پاره یان له به رانبه رد او ودر بگرن، دیل به دیلیان پی بکن، به لام خوی په روه ردگار په خنه ی لی گرت.

ثنجا با شه ودهش راست بکه موه وهک له ته فسیری سووړه تی (الأنفال) دا هیناومه: زوره ی خه لکی او ده زانن: خوا له بهر شه وه گله یی له پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) کردوه، که دیله کانی نه کوشتون! که بو زانیاریستان دیل ناکوژری، به لام گله ییه که بویه له پیغمبر خا (صلی الله علیه وسلم) کرا، وهک له ثایه ته که دا هاتوه، که ده فهرموی:

﴿ مَا كَانَتْ لِيَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُشْحَفَ فِي الْأَرْضِ ۖ ۞ ﴾

الأنفال.

۴۸

واته: بو هیچ پیغمبر یرک نه بووه دیلان بگری، (نهک دیلان بهیله وده) یانی: خوا په خنه ی له پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) نه گرتوه له سهر شه ودهی که دیله کانی نه کوشتون، چونکه دیل نابجی بکوژری، به لکو له سهر شه وده په خنه ی لیگرتوه، که به ته معای قهره بوو (فدية) لیوهر گرتن، به دیلیان گرتوون، واته: نه ده بوو به دیلیان بگرن، به لکو ده بوو تاکو له پهل و پوتان ده خستن، زورتان لی بکوشتبانایه، نهک به ته معای شه ودهی دواپی فیدیه یان لی ودر بگرن، ثیستا به دیلیان بگرن، شه گهرنا دوا شه ودهی که به دیل گیران، نابجی بکوژری، چونکه له سووړه تی (محمد) دا ده فهرموی:

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَخْنَضْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَمَا مِنَّا بَعْدُ وَإِنَّا فِدَاءٌ ۖ ۞ ﴾

واته: هرکات بهرنگاری کافر هکان بوونهوه له گهر دنیان بدن، ئنجا کاتیک زۆرتان لی کوشتن و له پهل و پوتان خستن، (به دیلیان بگرن) و په لبه ستیان بکهن، دوايي یان منه تیان له سهر بکهن، یان به قهره بوو، بهریان بدن.

ئیدی ئایه ته که شتیکی دیکه ی سییه م و چواره می تیدا نیه^(۱).

به لئی هندی له شهر عزنانان (فقهاء) گوتوویانه: حوکمرانی مسولمانان سهر پشکه له نیوان چوار شتاندا:

۱- یان به خوړایی بهریان ددها.

۲- یان به بهرانبهر.

۳- یان دهیانکوژی.

۴- یاخود دهیانکاته کوپله!!

به لام له راستییدا کردنه کوپلهو، کوشتن، له قورئاندا نین، پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) هیچ دیلیکی نه کردوته کوپله له پیاوان و، هیچ دیلیکیشی نه کوشتوه، مه گهر شهوهی خیانه تی گه وره ی کردبی و خوین قهرزدار بووی، شهوه دیاره که له فه تی مه ککه دا بو چهند که سی فهرمووی: له هر شوینی بینیتانن، بیانکوژن، شهوه جیا بووه، به لام به گشتی فهرموویه تی: برؤن نازاد بن.

۲- ههروه ها خوا ی کارزان له باره ی فهرمانبه ری په های مسولمانانه وه بو پیغه مبه ره که ی (صلی الله علیه وسلم) که ده بیته مایه ی رینمایي کران و راسته ری بوون و ری راست گرتنیان به گشتی له هه موو کاروباریکدا، فهرموویه تی:

(۱) له ته فسیری سوورته ی (محمد) دا، به دریژی لهو باره وه قسه مان کردوه.

﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَلُغُ الْغَايَةِ﴾

النور. ٥٤

واته: بلی: فه رمانبه ری خواو فه رمانبه ری پیغه مبه ر بکه ن، ننجاً ته گهر رپووتان ودرگیږن، ته و ته رکي خو ی که له سه ری پیویست کراوه، له سه ری ه تی و، تیودش ته و ته رکي له سه رتان پیویست کراوه، له سه رتانه، ته گهر فه رمانبه ری شی بو بکه ن، راسته ری دهن و، پیغه مبه ریش ته نیا گه یاندنی له سه ره.

درباره ی شوینکه وتنی پیشینی چاک (ابن تیمیة) ده لی: {فَإِنَّ أَهْلَ الْحَقِّ وَالسُّنَّةِ لَا يَكُونُ مَتَّبِعُهُمْ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، الَّذِي لَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ، فَهُوَ الَّذِي يَجِبُ تَصَدِيقُهُ فِي كُلِّ مَا أَخْبَرَ، وَطَاعَتُهُ فِي كُلِّ مَا أَمَرَ، وَلَيْسَتْ هَذِهِ الْمَنْزِلَةُ لِغَيْرِهِ مِنَ الْأُمَّةِ} (١)، واته: ته هلی حق و سونه ت په رده یی لی کراوه که یان ته نها پیغه مبه ری خوایه (صلی الله علیه وسلم) که هر پیغه مبه ری خوایه (صلی الله علیه وسلم) هر شتی که فرموویه تی، ده بی به راست دابنری و، هرچی فرمانی پی ده کا، ده بی فه رمانبه ری بکری، ته م پیگه و پله یه ته نها بو پیغه مبه ری خوایه (صلی الله علیه وسلم) و که سی دیکه وانیه له پیشه وایان.

بنه‌مای پینجه‌م

به‌شیوه‌یه‌کی فراوان و گشتگیر به ئیسلامه‌وه پابه‌ند بوون

ته مه ش یه کیکی دیکه یه له تایه تمه ندییه کانی بهرنامه و ریڅازی
زۆریه ی مسولمانان، که به گشتی پابه ند دهن به ئیسلامه وه، نه ک
هه رییه که ی به لایه کدا بر و او، هه رکامیان به جیا خه ریکی شتیک بی،
وه ک ئیستا زۆریه ی مسولمانان وایان لیها توه.

ته مه ش چه ند تایه تیک له و باره وه:

۱- خوی په روه ردگار له سووره تی (البقرة) تایه ته ی (۲۰۸) دا
ده فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً
وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾

واته: نه ی ته وانه ی بر و اتان هیناوه! به تیکرا بچه نیو ملکه چییه وه
{بو خوا} و به دوی هه نگاوه کانی شهیتان مه که ون، ته و بو ئیوه
دوژمنیکی ناشکراو دیاره.

یانی: ملکه چ بن بو تیکرای ته وه که خوا نار دوویه تی، نه ک
گولبژیری تییدا بکه ن.

۲- له سووره تی (المائدة) تایه تی (۱۴) دا ده فهرموی: ﴿وَمِنَ
الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرُكَ أَخَذْنَا مِنْهُمُ ثَمَنًا فَسَوْا حَطًّا مِمَّا
ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
..﴾

واته: هه روه ها له وانه ی گوتیان: ئیمه نه صرانیین، په یمانمان لی
وه رگرتن، که چی به شیک له وه ی پیی ناموژگاریی کرابوون، له بیریان
چوو، ئیمه ش دوژمنایه تی و رق و قینمان له نیوان په یدا کردن، هه تا
روژری قیامه ت.

ئەمە خوا سبحانە و تعالى دەربارەى خاوەن كىتەبەكان دەيفەرموى،
 بەلام ئىستا بەسەر واقىيى مسولمانانىشدا چەسپاوە، ئىستا كىشەى
 نىوان سەلەفىي و صوفىي، يان شىعەو سوننە، ئەو گرووپ و ئەو
 گرووپە، ئنجا ھۆكارە سەرەككەشەى ئەوئە ئايىن و بەرنامەى خوا
 كە لە خودى خۆيدا فراوان و گشتگىرە، ئەو گرووپ و تاقمانە،
 ھەر كامىيان بەشىكى يان چەند بەشىكى لى گرتووە، بەشىكى يان
 چەند بەشىكى لى فەرامۆش كەردو، ئنجا ھەركات يەكە گوتى:
 دىن تەنيا ئەو شتەيە، تۆش گوتت: نەخىر فلان شتەيە، ئەو تىك
 دەگىرېن، وەك ئىمام غەززالىي رەحمەتى خواى لىي، نمونەيەكى
 جوان دەھنىتەو، دەلى: كۆمەلىك كۆر لە شارىك دەبن، فىلىكىان بۆ
 دەھىنن، ئەو كۆمەلە كۆرەش دەچن بزەن داخو فىل چىيە؟ يەكيان
 دەست لە گوپى دەدا، يەكيان دەست لە لمۆزى دەدا، يەكيان دەست
 لە پشتى دەدا، يەكيان دەست لە لاقى دەدا، دواى لىيان دەپرسن:
 فىل چىيە؟ ئەوئە دەستى لە گوپى داو، دەلى: فىل شتىكى زۆر
 پانە، وەك گەلای دار، بەلام گەورەترە، ئەوئە دەستى لە لمۆزى
 داو، دەلى: نەخىر وانىە، بەلكو فىل شتىكە وەك گۆچان وایەو، زۆر
 درىژە، ئەوئە دەستىشى لە پشتى داو، دەلى: فىل شتىكە وەك
 تەختە دارىكى پان و درىژ، ئەوئەش كە دەستى لە لاقى داو، دەلى:
 فىل وەك كۆلە گە وایە، ئنجا دەلى: لە راستىيدا ھەمويان راست
 دەكەن، بەلام بەنسبەت بەشىك لە حەقىقەتى فىل و، ھەمووشيان
 راست ناكەن، بەنسبەت كۆى حەقىقەتى فىل.

بەلى ئەگەر ئىنسان ئەو دىنەى بەش بەش كەرد، ھەر كەسىك و
 ھەر لایەك بەشىكى لىگرت، ئە ئەنجامدا ناكۆكىي و دووبەرەكىي

پەيدا دەيى، بەللى تۆ ناتوانى ھەموو ئىسلام جىيە جى بىكەي، بەلام دەتوانى دان بە ھەموویدا يىنى، گزنگ ئەودى ھەمووى بىسەلمىنى.

۳- خاى پەرودگار لە سوورەتى (الروم) ئايەتە كانى: (۳۱ و ۳۲) دا دەفرموى: ﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۳۱﴾ (۳۱) ﴿فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ۝۳۲﴾ (۳۲).

واتە: وەك ھاويەش بۆ خوا دانەرەن مەبن، ئەوانەي كە دىنەكەي خويانىيان بەش بەش كەردو بوونە تاقم تاقم. ھەر تاقمە بەودى لە لايتى، دلخوشە.

بەللى ئەگەر تۆ لايتەكت گرت لە دىن، دەيى بە تاقمىك، ئەودى دىكەش لايتەك دىكە دەگرى و، دەيى بە تاقمىك.

(ابن تيمية) دەلى: {أَنَّ سَبَبَ الْاجْتِمَاعِ وَالْأَلْفَةِ، جَمْعُ الدِّينِ وَالْعَمَلِ بِهِ كُلِّهِ، وَهُوَ عِبَادَةُ اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، كَمَا أَمَرَ بِهِ بَاطِنًا، وَظَاهِرًا، وَسَبَبُ الْفُرْقَةِ: تَرْكُ حَظٍّ مِمَّا أَمَرَ الْعَبْدُ بِهِ، وَالْبَغْيُ بَيْنَهُمْ} (۱) واتە: ھۆى كۆبوونەودو تەبايى لەنىو مەسۇلماناندا، ئەودى كە دىن ھەمووى كۆ بىریتەودو كاریشى پى بىرى، كە بىرىتە لە بەندایەتیی بۆ خواو، ھاوئ بۆ دانەنانى، وەك فەرمانى پى كەردوون بە پەنھانىي و بەناشكرا بەندایەتیی بۆ بىرى و، ھۆى ناكوکىي و دووبەرەكىي، بىرىتە لە وازەيتانى بەشیک لەودى كە بەندە فەرمانى پى كراو، ئەودەش دەيتە ھۆى ئەودە كە دەستدریژی و سنوور بەزىنىي بىكەن.

بنه‌مای شه‌شهم

میانجیّتی و هاوسه‌نگی

(التوسط والإعتدال)

ته مېش بنه مایه کی دیکه ی گهوره و گرنګی بهرنامه و پښای جهموهری مسولمانانه و، له و باره و دش ثایه ته به پښه کانی قورټان زورن، بو وینه:

۱- له سوورېتی (البقرة) ثایه تی (۱۴۳) دا خوی په روږد گار ده فهرموی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا..﴾ (۱۴۳)

واته: به و جوړی باسکرا، ئیوه مان کرده به کومه لیکي میانجیي {نه تیده په رینن، نه کورتی دینن}.

۲- هره وها خوی به رزو مه زن له سوورېتی (هود) ثایه تی (۱۱۲) دا ده فهرموی: ﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (۱۱۲)

واته: وه ک فرمانت پی کراوه، پک بوسته، هره وها ته وانه ش که له گه لټدا گه راونه ته ووه، سنور شکینیی مه کن.

چه ند مه سه له یه ک که جهموهری مسولمانان میانجییتی وها و سه نگیان تیدا په چاو کردوون:

که ئیمه جهوت (۷) مه سه له لیږدا به نمونه دینینه وه:

۱- مه سه له ی ئیمان:

له مه سه له ی ئیماندا، جهموهر و زور به ی مسولمانان له نیوان خه واریج و مور جیئدان، خه واریج گوتوویانه: هه موو کرده وکان ئیمانن، بویه هه رکه سینک یه ک فهرز بجوینن، کافر ده بی و، هه رکه سی یه ک گوناح بکات، پنی کافر ده بی، که دیاره خه واریج تییان په راندوه.

له بهرامبه ريشدا مورچيئه گوتوويانه: ئينسان مادام گوتي: مسولمانم و ئيمانم هديه، ته گهر ههرچي واجبه بيچوئني و، ههرچي قه دهغه يه بيشکيني، زهره به ئيماني ناگهي نه!

به لام زوربه ي مسولمانان گوتوويانه: هه موو کردهويه ک ئيمان نيه و، مروفش به هيچ گوناھنک کافر نابي، -مه گهر گوناھه که کوفر بي-، به لام واش نيه که ئينسان ههرچهنده گوناھان بکا، ئيمانم که ي زهره نه هيني، گوتوويانه: ئيمان زياد ده کاو کم ده کات، به فرمانبه ريي (طاعة) زياد ده کات، به سه ريچي کرديش کم ده کات.

۲- مه سه له ي ناوو سيفه ته کاني خوا:

له و باره وهش له نيوان په کخستن (تعطيل) و ويچواندن (تشبيه) دان، (مُعْطَلَّة) نه واننه که سيفه ته کان له خوا داده رنن، که به حيساب بهرگري له خوا به يه کگرتن، ده که ن، (تشبيه) يش نه وديه سيفه ته کان بو خوا بريار بده ي، به لام بيچوئني به دروستکراوه کانيه وه، که حه نه ليه کان زور جار و ابوون و زور تياپه پراننده له جيگر کردي سيفه ته کاندا، به تايبه تي سيفه ته خه به رييه کان، هه م (ابن تيمية) و هه م هه ندي له زاناياني ديکه ش ده لين: حه نبه ليه کان هه ندي شتيان گوتوه، که خه لک قسه ي له سهريان بي، هه يان بووه گوتويه تي: خوا سبحانه و تعالي چوار مه شقيي له سه ر عه رش دانيشتوه، و دک چو ن ئيمه له سه ر کورسي دانيشتووين! به لکو هه بووه گوتويه تي: عه رشه که نه وه نده ي زياده، به لام جه ماوهری مسولمانان گوتوويانه: نه خير، ئيمه نه سيفه ته کان له خوا داده رنن و نه ده شلين: سيفه ته کاني خوا و دک هي دروستکراوه کانن، به لکو سيفه ته کان بو خوا ده چه سپنين، به لام ناشيلين خوا بچوئري به دروستکراوه کاني.

۳- مهسه لهی کردهوه کانی خوا:

قه دهرییه کان (که به شیکن له موخته زیله کان) گوتوویانه: ئینسان به دیهینه ری کردهوه کانی خویه تی، به لام جه بریه کان گوتوویانه: ئینسان هه رچی دهیکا، وهک پهری مریشک وایه و، بهس ئیرادهی خوا دهیجووئینی و ئینسان هیچی به دهست نیه.

به لام زۆریه ی مسولمانان گوتوویانه: نه وایه که ئینسان بوخوی کردهوه کانی خوی بخولقیینی، نه واشه که خوا بوخی بخولقیینی و ئینسان هیچ دهوری نهیی، وهک دواتریش باسی دهکین.

۴- مهسه لهی هاوه لآن و (أهل البيت):

شیعهی (رافضة) رقیان له هاوه لانی به پیرزی پیغمبه ره (صلی الله علیه وسلم) و (ناصبه) ش رقیان له خزمه کانی پیغمبه ره (صلی الله علیه وسلم)، یه زیدی کوری موعاویه و هندی له ئومه ویه کان رقیان له بنه ماله ی پیغمبه ره (صلی الله علیه وسلم) بووه، هه روهک شیعهی (رافضة) ش رقیان له هاوه لآن بووه، ئه ماما هه لویستی راست ئه ویه که هه م هاوه لانی پیغمبه رت (صلی الله علیه وسلم) خوش بوین، هه م خزمه کانی شی.

۵- مهسه لهی خهون و فیراسهت:

جه ماوهری زۆریه ی مسولمانان نه نکووئییان له راستیی خهون و فیراسهت کردوه، وهک موخته زیله، نه ئه ودهش بووه که بیانکه نه به به شیک له دین، وهک هه ندی له ته هلی ته صه ووف کردوویانه.

۶- مهسه لهی فرمان کردن به چاکه و پښایی کردن له خراپه:

نه ئه وه بووه بلین: واقعیک بگوږږی یان نه گوږږی، هر دهی به گزیدا بچیوه، نه ئه وهش بووه بلین: دهی ملکه چ بی بو واقع، جه ماوهری زوږبهی مسولمانان له و باره وهش هلوستیکي نیوهندیان هه بووه.

۷- مهسه لهی ژیا نی دنیا:

نه وهك هندی له ئه هلی ته صه ووف، رایان وابووه واز له ژیا نی دنیا بی نی، نه واش بووه كه هندی دهلین: دنیا له باوهش بگری، به لكو گوتوویانه: دنیا قوناغیکه دهی به شیوه کی ئه رینیانه ی راست و دروست بگوزهریتری، به لام به گوږاپه لپی خواوه.

بڼه‌ماي حه‌وته‌م

راجيايي مسوّلمانان نايّته هؤى تيّكچوونى ته‌بايى و دؤستايه‌تيايان

ته مېش بنه ماو تايبه تمه ندييه کي دیکه ی گه وره و گرنگی جه ماوهری مسولمانانو، خوی کاریه جی له و باره وه له سووړه تی (النساء) تايه تی (۵۹) دا دده فرموی:

﴿فَإِنْ نَزَعْنَاهُ فِي شَيْءٍ فَردُّهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (۵۹)

واته: .. ټنجا ته گهر له شتي کدا که وتنه نا کو کي، بيگړنه وه يو لای خواو پيغه مېهري خوا (صلي الله عليه وسلم).

(که واته: ده گونجی ته هلی حق، مسولمانانی راست و رښه، بکه ونه نا کو کي وه و راجيايان هېي).

٦٥

(ابن تیمیة) ده لی: {وَكَانُوا يَتَنَظَّرُونَ فِي الْمَسْأَلَةِ مُنَاطَرَةً مُشَاوِرَةً وَمُنَاصَحَةً، وَرَبُّهَا اخْتَلَفَ قَوْلُهُمْ فِي الْمَسْأَلَةِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْعَمَلِيَّةِ مَعَ بَقَاءِ الْأَلْفَةِ وَالْعِصْمَةِ وَأُخُوَّةِ الدِّينِ، وَأَمَّا الْإِخْتِلَافُ فِي «الْأَحْكَامِ» فَأَكْثَرُ مِنْ أَنْ يَنْضَبِطَ، وَلَوْ كَانَ كُلُّمَا اخْتَلَفَ مُسْلِمَانِ فِي شَيْءٍ تَهَاجَرَا، لَمْ يَبْقَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ عِصْمَةٌ وَلَا أُخُوَّةٌ...} (۱)، واته: {پيښنی چاک و زوربه ی مسولمانان} جاری و ابووه له رووی راورې پیکه وه کردن و دلسوژی پیکه وه نواندنه وه، له مهسه له یه کدا موناقه شیان بووه و راجيايشیان بووه، جا چ له مهسه له یه کی زانستی، چ له مهسه له یه کی کرده ییدا (۲)، به لام ته بایی و خو شه ویستیان له نیواندا هر بووه، برایه تبي دینیان پاریزراو بووه، ټنجا راجيايي له یاساکانی شه ريعه تدا، زور له وه

(۱) مجموع الفتاوی ج ۳ ص ۱۷۰.

(۲) دوايي باسی ددکم که مهسه له ی عیلمی مه به ست پی عه قیده وه، مهسه له ی کرده یی، مه به ست پی ه لئس و که و ته کانه.

زياتره که کؤتړول بکړی و، ته گهر هات و ههر دوو مسولمانیک لهسهر شتيک رايان جيا بووايه، پيکه وه ناکوک بوونايه و ليک دوور بکه ووتنایه وه، مسولمانان يه کړيزی و برايه تيبان نه ده ما.

چهند نمونهيه ک:

۱- له بواری ئيمان و عه قیده دا:

۱- دايکمان عائشه خوا ليی رازی بی گوتوويه تی: {مَنْ زَعَمَ أَنْ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى الْفِرْيَةَ} رواه البخاري: ۷۵۳۱، ومسلم: ۴۳۸.

دايکمان عائشه راي وا بووه که پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) له شهوی بهر ز بوونه وه و شه وړوډا، خوی په روږد گاري نه بينيوه و، گوتوويه تی: هه رکه سی پي وایي که موحه ممد په روږد گاري خوی بينيوه، ته وه بوختاينيکی گه وردي به خواوه کړوه.

که چي عه ډوللای کورې عه عباس گوتوويه تی: پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) له شهوی ميعراجدا خوی په روږد گاري بينيوه، زوربه ی ئوممه تيش پشتگيري قسه که ی (ابن عباس) ده کهن.

۲- زوربه ی مسولمانان لهسهر ته وه يه ک دهنگن، که له دواي پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) ته بو به کړو عومهر، خوا لييان رازی بی باشترينی ئوممه تن، به لام دوايی که نوره گه یشته سهر عوسمان و عه لی، هه نديکيان گوتويانه: عه لی له پيش عوسمانه وديه و، هه نديکيان گوتويانه: عوسمان، خوا لييان رازی بی.

۳- دايكىمان عائىشە خوا لىي رازى بى، راي وابووه كەمردوو دواى ئەودى دەمرى، گويى لەھىچ نابى، بەلام زانايانى دىكە گوتتويانە: نەخىر گويى لى دەبى و، ئەو فەرمايشتەى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دەھىنن، كە دواى ئەودى پىغەمبەرى خوا جەنازەكانى كافرانى لە جەنگى بەدردا فرى دايە نىوقەلىيىكەو (چاللىكى گەورەو) پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بانگى كرد: فلان و، فلان، فلان، ئەودى خوا بەلىنى پى دابووم، بوى ھىنامە دى، ئايا ئەودى خوا بەلىنى بەئىوھش دابو، بوى ھىنانە دى؟ يەكى لە ھاوھلان گوتى: ئەى پىغەمبەرى خوا! تۆ كۆمەلە كەلاكيك دەدوئى، كە بۆگەن بوون و پرووحيان تىدا نەماو، بۆچى دەياندوئى؟ پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووى: {مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ} أخرجه أحمد برقم (۱۲۰۳۹)، والبخاري برقم (۳۷۵۷)، ومسلم برقم (۲۸۷۴)، والنسائي برقم (۲۰۷۵).

واتە: ئىوھ لەوان باشتەر گويىتان لە قسەكەى من نىە.

بەلام دايكىمان عائىشە دەلى: پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) نەيفەرموو: (ما أنتم بأسمع)، بەلكو فەرموويەتى: (ما أنتم بأعلم)، واتە: نەيفەرموو: ئىستە گوييان لە قسەكەى منە، بەلكو فەرموويەتى: ئىستە دەزانن، نەك دەبىستن، بەلگەشى بە قورئان ھىناوھتەو گوتوويەتى: خواى بىسەر دەفەرمووى:

﴿وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾ ۲۲ فاطر.

واتە: ئەوانەى لە گۆرەكاندان، تۆ ناتوانى پىيان بىستى.

هاوډلانیښ گوتوویانه: ټوه مه به ست پښی کافرانه، به لام ټوه ټیک ناگیرئ له گهل ټوه دا ټینسان که ده شمړئ، دواى مردنیشی کافر یان مسولمان بی، گوئ بیست بی، به لام ناتوانی ولام بداته وه، هه لېه ته وه گوتم: هه ردوو رایه کان هه ن.

۴- هه روډها مو عاویه پای وا بووه که میعراج ته نیا خهون بووه به پرووح بووه، جهسته ی پیغه مېهر (صلی الله علیه وسلم) بهرز نه بوته وه شو پرویی نه کرده، به لام زوربه ی زوری زانایان رایان وایه که میعراج به پرووح و جهسته بووه، له حالته ی بیداری (یقظة) شدا بووه.

ټنجا تو تهماشا بکه! بینن به اوردی ټو هه لوښتانه بکه ن له گهل هی هندی له مسولماناندا، که نه که هر ټو مه سه لانه دا، به لکو له هر مه سه لیه کی فیهییدا، هر که سی پای وه کی وی نه بوو، پښی وایه که ټوه له باز نه ی شو ټکه وتنی سه له فی صالح و له باز نه ی ټه هلی سوننه ت و جهماعه ت چوته ده ری، که به هه قیقته ټوه نه فامیی و نه زانینه!

ب- له بواری یاسا کرده ییه کاند:

۱- پیغه مېهر (صلی الله علیه وسلم) دواى جهنگی خه ندق، فه رموی: هه رکه سی ټیمانی به خواو به پروژی دواپی هیه، ده بی نویژی عه سر له لای به نی (بنو قریظة) بکا، هاوډلان خوا لیان پای بی، بوونه دوو را:

۱)- هه ندیکیان گوتیان: مه به ستی ټوه بووه که ټمه به په له بچین، نویژه که یان کردو روښتن.

(۲) - به لّام هندیکیان گوتیان: نا مه به سستی ته وه بووه، نوږده که مان به رینه ته وئ، تیدی نوږده که یان نه کرد، تا کو چوونه ته وئ، که چوونه ته وئ، نوږزی شیوانیش به سهر چوو بوو، نه که هر هی عه سر.

تنجا که ته مه بو پيغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) باسکرا، رځنهی له هیچ کام لهو دوو لایه نه نه گرت.

که ته مه دهقی فهرمووده که یه: {لَا يُصَلُّنَ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ، فَأَدْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصْرَ فِي الطَّرِيقِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ نُصَلِّي لَمْ يَرِدْ مِنَّا ذَلِكَ، فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمْ يُعْنَفْ وَاحِدًا مِنْهُمْ} أخرجه البخاري برقم (۹۰۴).

یانی: هندیکیان ئیشیان به نیوږوک (محتوی ای دهقه که کردهو، هندیکیان ئیشیان به رواله تی (ظاهر ای دهقه که کردهو، ههردوو کیشیان پښان تیچووه، به لّام به تهکید تهوانه ی ئیشیان به نیوږوک که ی کردهو، چاکتر پیکایانه.

۲- مسولمانان هه موویان له سهر ته وه یه کدهنگن، که هر که سیك دوو شایه تمانه کانی نه هینان، به کافر له قه له م ددرئ، به لّام به نسبته چوار کردهو کانه وه واته: نوږزو، زهکات و رږژوو، حج، راجیایان هدی، به تایبه تی به نسبته نوږدهو، هندیکیان گوتویانه: هه که سی نوږز نه کا، کافره، به لّام ته وه مه سه له یه کی راجیایه، به لّام ثایا که سخیلا فی له ودها هه بووه که که سی شایه تمان نه هینی، کافری؟ نه خیر.

۳- ههروها له مه سه له ی دهنوږژدا، ثایا به چی ده شکیت؟ له سهر ته وه یه کدهنگن که ته وه ی له دوو پییه کانه وه بیته ددر (ما خراج من

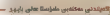

السبيلين) دهستنويز ددهشکينی، بهلام ثايا بهخوين ليها تن، بو وينه: کهله شاخي لي بگرن، يان بريندار بي، يان خويني راسي، ههروهه به رشانوه، ثايا دهستنويز بهمانه ددهشکي؟ ههندي گوتويانه بهلي و، ههندي گوتويانه نهخير، کهسپش نهوي دیکه ی تو مه تبار نه کرده، ههنديکيش وده خهتيکی نيورهراست گوتويانه: نهو شتانه دهستنويزيان پي ناشکي، بهلام واباشه دهست نويز بگريتهوه.

ههروهه به نسبت خواردني گوشتي کوليئراوي ولاخوه، ههروهه بهوه که نينسان دهستی بهر عه ورهتي خو ی بکهوي، يا خود پياو دهستی به ثافرهت بکهوي، يان ثافرت دهستی به پياو بکهوي، ههروهه بههوي پيکه نيني به قاقاوه؟ ثايا تهوانه دهستنويزيان پي ددهشکي؟ ههنديکيان گوتويانه: بهلي و، ههنديکيان گوتويانه: نهخير، بهلام ههنديکي دیکه یان گوتويانه: وا باشته، ته گهر نهو شتانه ی بوون، دهستنويزه که ی تازه بکاتهوه، نه شکاوه بهلام وا باشته.

۴- ههروهه له مهسه له ی سهرداني کردني گورستاندا: ههنديکيان گوتويانه: نابي سهردان بکري و ناپه سنده، بهلام زوربه يان گوتويانه: شتيکی رهوايه.

۵- له کاتي چوون بو لای گوري پيغه مبه ر (صلي الله عليه وسلم) او سلاو ليکردنيدا، که سلاوي لي ده که ی، ثايا وا باشه روو له گوره که بکه ی و پشت له قيبله بکه ی، چونکه به پيچه وانه ی يه کدييه و دن، يا خود روو له قيبله بکه ی و پشت له گوري پيغه مبه ري خوا (صلي الله عليه وسلم) بکه ی، نجا سهلامی لي بکه ی؟ ههردووک رايه کان ههن.

بنه‌مای هه‌شتم

گرتنی ریڙی پیغمبر (صلی اللہ علیہ وسلم)

و جینشینہ ری راست گرتووہکان

ته میش تایبه تمه ندییه کی بهر جه سته و بنه ریتی ریپازی جه ماوهری مسولمانانه، لهو باره و دش تایه تی قورپان و فره مووده پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) زورن، بۆ وینه:

۱- خوا سبحانه و تعالی ده فره موی: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَّتْهُمْ أَقْتَدَةً﴾ (الأنعام).

واته: ته وانه که سانیکن خوا راسته ری کردوون، توش به دوا ی ریتمایی ته وان بکه وه.

دوا ی ته وه باسی هه ژده (۱۸) له پیغه مبهران سه لامی خویان لییی، ده کات، ئاوا به پیغه مبهری خاتهم (صلی الله علیه وسلم) ده فره موی، ئنجا ته گهر پیغه مبهری خاتهم (صلی الله علیه وسلم) پابه ند کرابی که به دوا ی پیغه مبهرانی پیش خوی بکه وی، ثایا ئیمه پابه ند نه کراوین به دوا ی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و، به دوا ی چوار جینشیننه کانی به تایبه ت، بکه وین؟ به ته ئکید با.

۲- {عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصُّبْحَ ذَاتَ يَوْمٍ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَوَعظَنَا مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ فَقَالَ: قَائِلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَأَنَّ هَذِهِ مَوْعِظَةٌ مُودِعٌ، فَمَادَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا؟ فَقَالَ: (أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، فَتَمَسَّكُوا بِهَا وَعَصُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ) { أخرجه أحمد برقم (۱۷۱۸۴)، وأبو داود برقم (۴۶۰۷)، والترمذي برقم (۲۶۷۶) وقال: حسن صحيح، وابن ماجه برقم (۴۲)، والحاكم برقم (۳۲۹) وقال: صحيح

لیس له علة، والبيهقي برقم (٢٠١٢٥)، وأخرجه أيضا: ابن حبان برقم (٥)، والدارمي برقم (٩٥)، قال الألباني: صحيح، في السلسلة الصحيحة برقم (٢٧٣٥)، وقال شعيب الأرناؤوط: حديث صحيح ورجاله ثقات.

(العرباض بن سارية) دهلی: رۆژیک پیغمه بهری خوا نوژی به یانی بو کردین، پاشان سلاوی دایه وهو پرووی تی کردین، ئاموژگارییه کی زور کاریگه ری کردین، چاومان فرمیسکی پی داهات و، دلمان له رزی، یه کینک گوتی: ئه ی پیغمه بهری خوا! ئه م ئاموژگارییه ت وه ک ئاموژگاری کیه سیکه که مال ئاوی دهکات، به چی ئاموژگارییمان ده که ی، چی بکهین؟ فهرمووی: ئاموژگارییتان ده که م به ته قوای خوا {پاریژ له خوا بکه ن} و بیستن و فهرمان به ری بکه ن {بو حوکمرانی خوتان} ئه گه ر کۆیله یه کی حه به شه ییش بی، هه ر که سی له ئیوه له دوا ی من بژی، راجیایی و ناکوکی زور ده بین، ئیوه رپیازی من و رپیازی جینشینه سه رراسته هی دایه ت دراوه کان بگرن، به ددان بیگرن و، خوتان له شته پهیدا کراوه کان پاریژن، چونکه هه موو پهیدا کراویک بیدعه ته و، هه موو بیدعه تی کش گومراییه. ^(١)

(١) با لێردها شتیکتان پی بلیم: زور کهس وا ده زانی که پیغمه بهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده فهرموئ: رپیازی من و جینشینه سه ر راسته کان بگرن، واته: ئه وان چیان گوتوه وه ک دین، بو ئیمه ده یته پابه ندکه ر (ملزم)، به لام ئه وه راست نیه، رپیازی پیغمه بهر ئه وه رپیازی پیغمه بهر، ئه دی بو چی ده فهرموئ: هه ره وه ها رپیازی خه لیفه راشیده کان؟ یانی: له پرووی حوکمرانییه وه، لێردها مه به ست پی مه سه له ی حوکمرانییه، چونکه دوا ی باس ده کاو ده فهرموئ: هه رکه سی له دوا ی من بژی، ناکوکی زور ده بین، که مه به ست بواری سیاسیه، ئایا له پرووی سیاسیه وه چی بکهین؟ ده فهرموئ: به دوا ی رپیای

بەلێ زۆربەى هەرە زۆرى مەسولمانان لەسەر ئەوە بوون، کە بەدواى چوار خەلیفە پاشیدەکان بکەون، شیعەش کە جیا بوونەو لە زۆربەى هەرە زۆرى مەسولمانان، لێرەدا یە^(١)، ئنجا کە پێغەمبەرى

مەن و پێیازی خەلیفە پاشیدەکان بکەون، کە بەتەئکید چوار خەلیفە پاشیدەکان دەچنە نێوى، بەلکو هەندێک دەلێن: بەس ئەوان.

(١) جارێک لە گەڵ مەلایەکی شیعە لە لوبنان مونا قەشەیدەم بوو، ئەسالی (١٩٩٦) دا دەیگوت: با وتووێژ بکەین، مەبەستی پێ ئەوە بوو، ئێمە بێین بە شیعە، دواى ئەوەى کە قەسەکانى تەواو کردن، منیش گوتم: مەن پێم وایە سوننەو شیعە بەیەک شت ئێشکالیان نامێنێ، گوتی بەچی؟ گوتم: بەوە کە هەموومان بەدواى عەلى کورێ ئەبوتالیب بکەوین، ئەویش زۆرى پێ خۆش بوو، گوتی: (بارک الله فيک)، منیش گوتم: بەلام عەلى خوا لێى پازى بێ، چۆنى بەدوا بکەوین؟ ئەو عەلییەى ئێمە دەیناسین، پیاویکی زۆر هەق بێژ بوو، زۆر چاوەنەترس بوو، زۆر بوێژ بوو، ئەوەى بەزمانى گوتووینەت، بە کردەدەش کردووینەت، بەیەعتى داو بە ئەبوو بەکر، واتە: بە سەرۆکی سیاسى خۆى لەقەڵەمى داو، نوێژیشى لەدوا کردو، کەواتە: بە ئێمامیشى لەقەڵەم داو، دواى ئەبوو بەکریش بە هەمان شێوە مامەڵەى لە گەڵ عومەر و عوسماندا -خوا لێیان پازى بێ- کردو، کەواتە: عەلى خوا لێى پازى بێ، هەر کام ئەو سێ خەلیفەى بەسەرۆکی دنیایى خۆى داناون و بەیەعتى پێ دان، پاستیشى کردو ئە بەیەعتە کەیدا، ئێمە باوەرمان وایە کە عەلى قەناعەتى بەوە بوو کە ئەوان گەورەینى و حوکمرانینى، دواى نوێژیشى لەدوا کردوون و بە ئێمامیشى داناون، گوتم: ئەگەر ئێمەش هەموومان وەک عەلى بکەین، هیچ موشکێلە نامێنێ، ئێمە عەلییمان پێ ئەوە گەورەترە بێین: قەناعەتیشى و ئەوە، بەلام وای کردو، ئەمە نیفاق و ئیزدیواجیتەو، عەلى خوا لێى پازى بێ، زۆر ئەوە ئازا تر بوو زۆر ئەوە بوێژ تر بوو، کە شتێک قەناعەتى پێ نەبێ، بێلێ، یان بیکات. تێبینى: ئەم بەسەرھاتەم تێرۆتەسەنتر لە: (الکتاب الحادى عشر) (موسوعة الإسلام) کما یتجلى فی کتاب الله) دا هێناو.

خوا (صلی الله علیه وسلم) ده فهرموی: رِیَبازی من و رِیَبازی
تهوان بگرن، واته: له شیوهی حوکمرانیی و ولّات به ریوّه بردندا.

۳- له فهرمایشتیکدا هاتوه پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)
ده فهرموی: {الْخِلَافَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً ثُمَّ مُلْكٌ بَعْدَ ذَلِكَ} أخرجه
الطیالسی برقم (۱۱۰۷)، وأحمد برقم (۲۱۹۶۹)، ونعیم بن حماد فی الفتن
برقم (۲۴۹)، والبغوی فی الجعديات برقم (۳۳۲۳)، وابن حبان برقم (۶۹۴۳)،
والترمذی برقم (۲۲۲۶) وقال: حسن، والطبرانی برقم (۶۴۴۳)، وأخرجه أيضا:
النسائی فی الکبری برقم (۸۱۵۵)، وابن أبی عاصم فی الأحاد والمثانی برقم
(۱۱۳)، قال شعيب الأرناؤوط: إسناده حسن.

واته: جینشینایه تییی له توممه تی مندا ماوه که ی سی (۳۰) سالّه،
دوایی ده بیته پادشایه تییی.

بو زانیاریتان! دوو سال و چند مانگه که ی ته بوو به کر، له گه ل
ده (۱۰) سال و شش مانگه که ی عومهر، له گه ل دوازده (۱۲)
سال و چند مانگه که ی عوسمان، له گه ل پینج شش ساله که ی
عه لی، له گه ل شش مانگه که ی حه سه نی کوری عه لی، خوا لییان
رازی بی، ده بیته سی (۳۰) سالی ته واو، که واته: له دوای ته ووه
که سه رده می موعاویه ده ست پی ده کات، به پادشایه تییی (ملوکیه)
له قه له م ده دری.

مسولمانان ته و کاته، هه موویان له سه ر حوکمرانیی ته بوو به کر
کوبوون، دوای ته و له سه ر عومهر، دوای ته و له سه ر عوسمان، دوای
ته و له سه ر عه لی، جگه له موعاویه، موعاویه ش نه یده گوت: تو
خه لیفه نی، به لام ده یگوت: عوسمان کوژراوه به زولم و ده بی

بکوژده کانی تو له یان لی بستنرته وه، که واته: هاوه لان خوا لیان رازی بی، هه موویان یه که دهنک بوون له سه ر سی خه لیفه کان، به لام هی عه لی مشت و مریکی تیدا پهیدا بووه، به لام ئیمه پیمان وایه: که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) به عه ماری کوری یاسری فهرمووه: {تَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاقِيَةُ} أخرجه أحمد برقم (۶۹۲۶) والترمذي برقم (۳۸۰۰) وقال: حسن صحيح غريب، وقال الألباني في السلسلة الصحيحة: صحيح، برقم (۷۱۰)، وقال شعيب الأرناؤوط: إسناده صحيح.

واته: کو مه له ی یاخیان تو ده کوژی.

که واته: گروپی موعاویه یاخیی بوون و، عه لی خوا لی رازی بی، خه لیفه ی به هه ق بووه.

که واته: یه کی دیکه له تایبه تمه ندیه کانی ریپازی زۆریه ی هه ره زۆری مسولمانان، شهویه که: به دوا ی ریپازی پیغه مبه ری خوا خه لیفه راشیده کانی ده که ون، له شیوه ی حوکمرانییدا، نه که شه وان هه ر شتیکیان گوته ی، بو ئیمه بیته دینیکی پابه ندکه ر، شه وه وا نیه، به لکو له هیله گشتیه کانی حوکمرانییدا، شه و چوار خه لیفه یه وه که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) حوکمیان کردوه، به داد گه ری حوکمیان کردوه، زاهدو دنیا به که م گر بوون، خاکیی بوون، پابه ند بوون به شه ریه ته وه، برایه تییان کردوه، ناشلین: پارێزراو بوون له هه له، به لام به گشتی له سه ر ریپازی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) رویشتون.

بنه‌مای نویم

په‌یداکردن له دینداریی دا قه‌ده‌غیه‌و،
داه‌یّنان له دنیا‌داریی دا پ‌یو‌یسته

یه کیك لهو تایبه تمه ندییانه ی که زۆربه ی مسولمانان، واته: جیا له پیرو تاقمه لاده رکان، نهو مسولمانانه ی که له سه ر ریازی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و، خه لیفه راشیده کان خوا لییان رازی بی و، هاوه لانی به ریزی به گشتی خوا لییان رازی بی، رویشتون، یه کیك له تایبه تمه ندیه گشتیه کان، که پیانه وه پابه ند بوون، نهو یه که: پهیدا کردیان له دینداریدا، زۆر پی شتیکی خراب و حه رام و قه دهغه بووه، به پیچه وانه ی بواری دنیا داری و مامه له و هه ل سوک و ته وه، که داهینان تییدا شتیکی پیوسته، نه که هه ر دروسته، به لکو شتیکی پیوستیشه.

با سه ر هتا ته ماشای چه ند ده کیك بکه ی، دوایی دیینه سه ر پیناسه ی داهینان له دیندا (الْإِبْتِدَاعُ فِي الدِّينِ) و، داهینان له دنیا دا (الْإِبْدَاعُ فِي الدُّنْيَا) مه به ستمان پینان چیه؟

۱- خوی په روه ردگار له سوو ر هتی (آل عمران) دا ده فره موی: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ٣٢ ﴿﴾

(دیاره خوا سبحانه و تعالی به پیغه مبه ری خاتهم (صلی الله علیه وسلم)، ده فره موی)، واته: بلێ ته گه ر خواتان خوش دهوی، شوینم بکه ون، خواش خوشی دهوین و، له گوناچه کانتان ده تانبووری، خوا لیبو رده ی میهره بانه، بلێ: فره مانبه ری خواو پیغه مبه رده کی بکه ن، ئنجا ته گه ر پشتیان هه لکرد، نه وه بیگومان خوا کافرانی خوش ناوین.

واته: هه ركه سيك پشت له پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) بكات به گشتي، ته وه ده چيته ريزي كافرانه وه، چونكه مسولمانه تي هيچ مانايه كي نيه، ته گهر برتي نه بي له شوين پي هه لگرتني پيغه مبهري خاتم (صلى الله عليه وسلم)، هه ليه ته به گشتي، ئنجا ئينسان چهند له خوا نزىكتر بي، زياتر چاو له پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) دهكات و، زياتر به شوين پي ته ودا ههنگاو دهني، له وردودرشتيدا، پيشتريش باسمان كرد كه ريبيزي پيغه مبهري (صلى الله عليه وسلم)، {سوننه ت} شتيك نيه له بهرانبهر قورثاندا بي، به لكو (سنة) بريتيه له جيبه جي كردني قورثان و، بهرجهسته كردني قورثان له واقعي ژياندا، له بواري كه سي و خيژاني و كوومه لايه تي و ساسيدا.

۸۴

۲- پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له و باره وه فهرمووده ي زورن، كه نابي له ديندارييدا شت پهيدا بكرى، يه كيك له فهرمووده كاني: {مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ} أخرجه البخاري برقم (۲۵۵۰)، ومسلم برقم (۱۷۱۸).

واته: هه ركه سيك لهم ئايينه ي ئيمه دا شتيك پهيدا بكات، كه لي جيا بي، پي بيگانه بي، ته وه ره تكراره ده.

۳- له فهرمووده ده كي ديكه دا، پيغه مبهري (صلى الله عليه وسلم)، ده فهرموي: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ} أخرجه أحمد برقم (۲۵۱۷۱)، ومسلم برقم (۱۷۱۸)، وأخرجه أيضا: أبو عوانة برقم (۶۴۰۹)، والدارقطني (۲۲۷/۴).

واته: هه رکه سیڅ کرده دیه که نه نجام بدات، فه رمانی نیمه ی له سه ر نه بیټ، (واته: به پیی وده حیی نه بیټ) شه وه رته کراو دیه.

۴- له به شیکي فه رمووده یه کی دیکه دا هاتوه، ده فه رموی: {فَإِنْ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَذَا مُحَمَّدٌ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ}، أخرجه أحمد برقم (۱۴۳۷۳)، ومسلم برقم (۸۶۷)، والنسائي برقم (۱۵۷۸)، وابن ماجة برقم (۴۵).

واته: بیگومان باشتړین فه رمووده، کتیبی خوایه و، چاکترین ری و شوین، ری و شوینی موحه ممه ده (صلی الله علیه وسلم) و، خراپترینی کاره کان، په یداکراو ده کانن و، هه موو داهیندراو یڅیش گومراییه.

شه وه به نسبته په یداکردن و، داهینان له دینداریدا، که شه وه رته کراو دیه و خراپه، به لام به نسبته داهینان له دنیا داریدا، به پیچه وانه ی داهینانه وه له دیندا، شتیکی په سندو ویستراوه، به لکو شتیکی پیویسته، له و باره شه وه ده توانین زور به لگان پیینه وه:

۵- یه کیان شه رسته قورثانییه یه که له سووره تی (الزمر) دا هاتوه، ده فه رموی: ﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ ۝۱۷۱ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ۝۱۷۲﴾.

(خوا به پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی) موژده بده به به نده کانم، شه وانه ی که گوئی بو هه موو قسه یه که ده گرن، دواپی شوین باشتړینی ده که ون، تا شه وانه که سانیکن خوا خستوونیه سه ر پیی راست، شه وانه خاودن عه قلانن.

زۆر جار ان گوتوموه: عاقلّ ئەو کەسە، کە بە عەقڵی خەلک، خۆی دەولەمەند بکات، عالیم ئەو کەسە بە عیلمی خەلک خۆی دەولەمەند بکات، بەلام هەر کەسێک پێی وابێ عەقڵی ئەو بەشی هەموو شتێک دەکاو، عیلمە کەشی بەشی زانیی هەموو شتێک دەکات، بەدلنیاپی ئەو لە نەزانیی و نەفامییدا دەمینێتەوه.

ئەنجا ئیمە بۆ سەلماندنێ ئەو کە داھێنان لەبۆری دنیا دارێیدا پێویستە، پێویستییمان بە بەلگەی نەقلیش ناکات، چونکە هەر شتێک عەقڵی سەلیم گەیاندى و دەلالەتی لەسەر کرد، ئیمە پێویست ناکا بەلگەی نەقلی بۆ بێنینهوه، تەماشای دەکەین: کافرستان و ولاتانی کافرو نامسوڵمان، لەبەر ئەوەی عەقڵی خۆیان بەکارهێناوه لەبۆری دنیا دارێیدا، پێشکەوتوون، بەلام هەرکەس عەقڵی خۆی بەکارنەهێنێ، با مسوڵمانیش بێ، دوا دەکەوێ.

هەلبەتە لەبۆرای دینداریشدا هەر پێویستییمان بە بەکارهێنانی عەقڵ دەکات، بەلام ئەو شتەدا کە وەحیی براندوونیەوه، بۆری بەکارهێنانی عەقڵ نیە، شتێک پەکی لەسەر وەحیی کەوتبێ، نابێ بگەرێتەوه بۆ عەقڵ، بۆ وێنە: خوا سبحانە و تعالی چۆنە؟ سیفەتەکانی و ناوەکانی و، دەبێ چۆن برۆا بە فریشتەکانی خواو بە کتیبەکانی خواو بە پیغمبەرەکان و بە پڕۆژێ دواپی بێنێ؟ دەبێ چۆن دروشمەکانی خوا پەرستی ئەنجام بدەین و چۆن بەندایەتی بۆ خوا بکەین؟ چۆن لە خوا بپارێنێ؟ چۆن هەموو ئەو شتە ئەنجام بدەین، کە لە رێگای وەحییەوه نەبێ نازاندین؟ دەبێ چاوەڕێی وەحیی بکەین، بەلام دنیا داری و هەلس و کەوتی نیو خۆمان، ئەوێه کە: پەکی لەسەر وەحیی ناکەوێ و، لەویدا پێویستە بگەرێتەوه

بو عه قل و به رهه می عه قل، که بریتیه: له زانست و شاره زایی
ته زموون و... هتد.

پیناسه ی بیدعه ت: (تَعْرِيفُ الْبِدْعَةِ):

أ- له رووی زمانه وانیه وه:

{الْبِدْعَةُ فِي اللِّغَةِ: مَاخُوْدَةٌ مِنَ الْبَدْعِ وَهُوَ الْإِخْتَرَاعُ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ
سَابِقٍ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَدْعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ (١٧٧) البقرة،
أَي: مُخْتَرَعُهُمَا عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ سَابِقٍ، وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ
الرُّسُلِ﴾ (١) الأحقاف، أَي: مَا كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ جَاءَ بِالرَّسَالَةِ مِنَ اللَّهِ إِلَى
الْعِبَادِ، بَلْ تَقْدَمْنِي كَثِيرَ مِنَ الرُّسُلِ، وَيُقَالُ: ابْتَدَعَ فُلَانٌ بَدْعًا، أَي: ابْتَدَأَ
طَرِيقَةً لَمْ يَسْبِقْ إِلَيْهَا} (١).

واته: له رووی زمانه وانیه وه بیدعه ت له (بَدْع) وه هاتوه، (بَدْع)
یش بریتیه له وه که شتیک پیدابکری، بی شهودی که وینه ی بووی،
وهك خوا ده فره رموی: ﴿يَدْعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ (١٧٧) البقرة،
واته: پیداکه ری ناسمانه کان و زهوی، که پیشتر وینه یان نه بووه، خوا
به پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فره رموی: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا
مِّنَ الرُّسُلِ﴾ (١)، واته: بلّی من شتیک نوئی و تازده پیدابوو نیم،
له نیو پیغه مبه راندا، واته: من یه که م که س نیم، که په یامم له خواوه
بو به نده کانی هی نابی، به لکو زور له پیغه مبه ران پیش من که وتوون و،
من بیدعه تیک نیم پیداکراویک نیم له و بواره دا، ده گوتری: (إِبْتَدَعَ فُلَانٌ
بِدْعَةً)، یانی: ریبازیکی داهینا، که پیشتر که س شهودی نه کردوه.

(١) الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد.. بقلم: صالح بن فوزات، ص ٢٨٨.

ب- له پرووی زاراوه ییه وه^(۱):

سی پیناسه م هیټان، بۆ وشه ی (بدعة) له عورف و باوی زانایاندا، که پیناسه کان لیک نزیکن:

۱- {هي كل اعتقاد، أو عبادة، لم يشرّعها الله تعالى ورسوله في الدين، أي: لم يأت على فعله دليل شرعي من الكتاب والسنة}^(۲)، واته: بیدعه ت بریتیه له هر بیرو پروایه ک، یان هر خواپه رستییه ک، که نه خوا سسبحانه و تعالی، نه پیغه مه رده کی (صلی الله علیه وسلم)، دایاننابی، له دیندا، واته: هیچ به لگه یه کی شه رعیی له قورټان و سوننه تدا له سهر ټه و شته نه بی، ټنجا ټه و شته چ په یوه ندیی به عه قیده وه هه بی، چ په یوه ندیی به عیبادته وه هه بی.

۲- هه ندیکی دیکه له زانایان، که (الشاطبي) له (الموافقات) داو، له کتیبی (الإعتصام) دا، وای پیناسه کردوه، ده لئ: {البدعة: طريقة مخترة تضاهي الشريعة الغراء بقصد التعبد والتقرب إلى الله تبارك وتعالى}^(۳)، واته: بیدعه ت بریتیه: له ریټازیکی داهینراو، که له

(۱) که ده گوتری: زاراوه ی، بۆ زانیاریتان! واته: ټه و ی که زانایان له سهری ریټکه و ټوون، ټه و وشه یه بۆ ټه و واتایه به کاریټن، ټیستا (الصلاة) له زماندا به مانای (دعاء) دئ، به لām له (إصلاح) دا، که شه رعزانان له سهری ریټکه و ټوون، به (الصلاة) ناگوتری: دوعا، ده گوتری: (أفعال وأقوال مُفْتَتَحَةٌ بالتكبير، مُحْتَمَةٌ بالتسليم)، واته: چه ند قسه و کردومه کن به (الله اکبر) ده ست پیټدکن، به سلاودانه وه کوټایان دئ، ټه وه مانای زاراوه ی نوټږد، به لām مانای زمانه وانیه که ی بریتیه له (دعاء).

(۲) عقيدة السلف الصالح: أهل السنة والجماعة، عبدالله عبدالحميد الأثري، ص ۱۹۰، ط ۱۴۳۵هـ.

(۳) الإعتصام، ص ۵۰.

به رانبهر شهریه تی پاکدایه، به مه بهستی به ندایه تی بو خوا کردن و نزیك بوونه وه له خوا تبارك و تعالی .

کهواته: ئەمەیان تیشکیکی زیاتری خسته سەر پێناسە ی بیدعەت، که دەبی مه بهستی له و پیداکردنه، و پرا ی ئەوه که له بواری عه قیده و عیباده تدايه، مه بهستیش پێی له خوا نزیك بوونه وه به ندایه تی بو خوا کردنه .

۳- هه ندیک ی دیکه زانیان له پێناسە ی سییه مدا پرووتریان کردۆته وه، که دهلی:

{البدعة في الدين نوعان:

النوع الأول: بدعة قولية اعتقادية، كمقالات الجهمية والمعتزلة والرافضة وسائر الفرق الضالة واعتقاداتهم.

النوع الثاني: بدعة في العبادات، كالتعبد لله بعبادة لم يُشرعها^(۱).

واته: بیدعەت له دیندا، داهێنان له دینداری دا، دوو جۆره:

جۆری یه کهم: بریتییه له داهێنانیک له پرووی عه قیده وه، واته: داهێنانیک ی گوتهی، وهك ئەو بیرو برۆایانه و ئەو قسانه ی که تاقمه گومرايه كان که پێچه وانه ی ئەهلی سوننه ت و جه ماعه تن، دایانه یان و، وهك: جه همیه كان و موخته زیله و قه ده رییه و رافیزه و... هتد^(۲).

(۱) الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد، ص ۲۸.

(۲) بیرو که لادهره کانی ئەوانه هه موویان په یوه ندیان به عه قیده وه هیه، بو وینه: جه همیه كان ئینکاریان کردوه له سیفه ته کانی خوا، موخته زیله زۆر پشتیان به عه قل به ستوه له سەر حیسابی نه قل، قه ده رییه كان نکو لێیان کردوه که خوا هه موو شتیک بزانی و، خوا به دیه یته ری هه موو شتیک بی، رافیزه نکو لێیان کردوه له و

جۆری دووهم: بیدعته له‌بۆاری خوا په‌رستییه‌کاندا، واته: به‌ندایه‌تی کردن بۆ خوا به‌ شیوه‌یه‌ك که خوا دایه‌ناون.

تێبینیه‌کی گرنگ ده‌باره‌ی بیدعته:

هه‌لبه‌ته له‌ زۆربه‌ی کتێبه‌کاندا ئاوا پێناسه‌ی بیدعته‌ کراره، که له‌سه‌رده‌و نه‌ماژده‌مان پێیکرد، هه‌ر بۆ وێنه: کتێبی: {الوجیز فی عقیده السلف الصالح}ی {علي بن حسن الأثري} و، کتێبی {الإرشاد إلی صحیح الاعتقاد}ی {صالح الفوزان} و، زانایانی دیکه‌ش، هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌یان پێناسه‌ کردوه، وه‌ک هه‌ر کام له: {إبن باز^(١) و إبن عثیمین^(٢)} و هه‌موو زانایانی دیکه‌ی پێشتریش، هه‌ر ئاوا پێناسه‌ی بیدعته‌یان کردوه، که بیدعته‌ تایبه‌ته به: بۆاری عه‌قیده و عیباده‌ته‌وه.

٩٠

ئنجایه‌ خوشک و برایان! جێی سه‌رسوڕمان نه‌وه‌یه، وه‌ک له‌ کتێبی {جه‌ژن و بۆنه و یاده‌کان و هه‌له‌سه‌نگاندنیک}دا باسم کردوه، قسه‌ی هه‌ر کام له: {إبن بازو إبن عثیمین}م په‌حمه‌تی خویان لێی، هه‌ینه‌وه: زۆر به‌روونی ده‌لێن: بیدعته‌ تایبه‌ته به‌ بۆاری عه‌قیده و عیباده‌ته‌وه، دوا‌ی که‌ دینه‌ سه‌ر باسی (یاد و بۆنه‌کان) ده‌لێن: ئه‌وانه‌ هه‌موویان چه‌رامن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی بیدعته‌ن، من له‌ویدا قسه‌کانی وانم باش هه‌له‌وه‌شاندۆته‌وه، چونکه‌ له‌لایه‌که‌وه‌ توو ده‌لێی: بیدعته‌

فه‌رمایشتانه‌ی پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم)، که له‌ پێی هاوه‌لانه‌وه به‌ ئیمه‌ گه‌شتوون و، هاوه‌لانیان جه‌رح کردوه و، گوته‌ویانه: دادگه‌ر نین و متمانه‌یان پێ ناکرێ.

(١) بۆ پرایه‌که‌ی {إبن باز} به‌روانه: (فتاوی علماء البلد الحرام)، ٩٨٣.

(٢) بۆ پرایه‌که‌ی {إبن عثیمین}یش به‌روانه: سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ص ٩٨٦.

تایبه ته به بواری عه قیده و عیباده ته وه، ئنجا له لایه کی دیکه شه وه:
 ثایا شه وه که خه لک، یادی رپوژی (دار و درهخت) دهکات، یادی
 (رپوژی دایک) دهکات، یادی (رپوژی رپوژنامه نووسان) دهکا، یادی
 (کوپره) دهکات، یادی (دانانی په رله مان) دهکات، هه روه ها هه موو
 بۆنه و یاده جیهانییه کان، پیشه ییه کان، نیشتمانییه کان، نه ته و دییه کان،
 هه روه ها یاده دینییه کانیش بۆ وینه: یادی له دایک بوونی پیغه مبه ر
 (صلی الله علیه وسلم)، یادی کۆچکردنی پیغه مبه ر (صلی الله
 علیه وسلم)، یادی شه ورپویی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)،
 یادی جهنگی به در، یادی ئازادکردنی مه ککه، به لێ، ثایا شه وه
 چ په یوه ندیییه کی به عه قیده و عیباده ته وه هه یه؟! به دلنایایی ته نیا
 په یوه ندییان به هه لسوکه وته کانی خو مانه وه هه یه، که واته: بیدعه ت
 بردنه نیو یاد و بۆنه کان، پیچه وانیه ی شه ویه که تو بیدعه ت پی
 پیناسه کردوه! وه که له و کتیه شمدا - که پیشتر ناوم هیئا - جوانم پروون
 کردوته وه، ئیستاش له گه لدا بی، خه لکیک هه ر مشتومر دهکات،
 ئه ری دروسته له مانگی ره بیعی یه که مدا یادی له دایک بوونی
 پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) بکهینه وه؟ که سانیک ده لێن: نه خیر
 دروست نیه، له بهر شه ویه داهیندرا وه له سه رده می پیغه مبه ردا (صلی
 الله علیه وسلم) نه بووه!! به لام زۆر زۆر شتی دیکه ش له سه رده می
 پیغه مبه ردا (صلی الله علیه وسلم) نه بووه، به لام مادام په یوه ندیی
 به بواری هه لسوکه وته کانی نیوان خو مانه وه هه یه، بیدعه ت ناچیته وه
 نیوی، مه گه ر که سیك به غه لته پیی وایی به شیکه له دین، ته گه ر
 پیی وایی و وه که عیباده تیك ته نجامی ده دات، شه وکاته ده لێن:
 خه تایی خو یه تی، چونکه هه ر شتیك وه که عیباده ت ته نجام بدری
 و، له سه رده می پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) یشدا نه بووی،

خواو پیغهمبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دایان نه‌نابی، به ته‌ئکید شه‌وه بیدعه‌ته، به‌لام بواری هه‌لسوکه‌وته‌کان، شه‌صل تییدا ده‌ستکراوه‌یه، وه‌ک دوای باسی ده‌که‌ین، به پیچه‌وانه‌ی عه‌قیده و عیبادته‌وه، که شه‌صل و بناغه تییاندا شه‌وه‌یه که خوا فهرموویه‌تی و پیغهمبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی، جگه له‌وه، به داهینان داده‌نری.

جاریک یه‌کیک له‌په‌یجه‌که‌ی خۆمدا بۆی نوسیبووم: چۆن ده‌لیی: یادی له‌دایک بوونی پیغهمبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌بواری عاده‌ت دایه، ئایا نازانی که خه‌لک چیشت و پلاو دروست ده‌کات و، شیرینی ده‌به‌خشیتته‌وه، ئاهه‌نگ ده‌گیڕی...هتد، به‌ته‌مای پاداشته‌؟

۹۲

به‌لام شه‌وه‌ش ههر حالی نه‌بوونه له‌دین! چونکه ئایا پاداشت ته‌نیا په‌یوه‌ندیی به عیبادته‌وه هه‌یه؟! شه‌دی شه‌وه نیه فهرمایشتی پیغهمبه‌ر (صلی الله علیه وسلم)، ده‌فه‌رموی: {تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ صَدَقَةٌ} أخرجه البخاري في الأدب المفرد برقم (۸۹۱)، والترمذي برقم (۱۹۵۶) وقال: حسن غريب، وابن حبان برقم (۵۲۹)، وأخرجه أيضا: البزار برقم (۴۰۷۰)، قال الألباني: حديث حسن، في السلسلة الصحيحة برقم: (۵۷۲).

واته: زهرده‌خه‌نه کردنت له‌رووی برایه‌که‌تدا، خێرو چاکه‌یه.

ئایا شه‌وه چ په‌یوه‌ندییه‌کی به عیبادته‌وه هه‌یه؟ من له‌رووی ئیوه‌دا رووم خۆش بی، چ په‌یوه‌ده‌ندییه‌کی به عیبادته‌وه هه‌یه؟

ههروها دهفه رموی: {وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ} أخرجه أحمد برقم (۸۱۶۸)، قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

واته: قسهیه کی خوښ خپرو چاکهیه.

قسهی خوښ و زهرده خه نه له پرووی برا و خوشکی خوځدا، چاکهیه که.

ههروها له فهرموودهیه کی دیکه دا دهفه رموی: {مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَفْتَرَقَا} أخرجه أحمد برقم (۱۸۵۷۰)، وأبو داود برقم (۵۲۱۲)، والترمذي برقم (۲۷۲۷) وقال: حسن غريب، وابن ماجه برقم (۳۷۰۳)، والبيهقي برقم (۱۳۳۴۹)، وأخرجه أيضا: ابن أبي شعبة برقم (۲۵۷۱۷)، قال الألباني: صحيح، في السلسلة الصحيحة برقم: (۵۲۵)، قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

واته: دوو مسولمان دهگه نه یهک، توّقه دهکهن، خوا له گونا هه کانیان خوښ دهی، بهر له وهی لیک جیا بینه وه.

به لئ هه موو هه لسوکه وته کانی مروؤف، پاداشتیان له بهرانبه ردا ههیه، نه گهر یو خوا نه نجام بدرین، نجا چ به مانا ته سکه که ی خواپه رستی (عباده)، به عبادت له قه له بدرین و مامه له بن له گه له خوا دا، چ به مانای فراوانی خواپه رستی (عباده) به پرستن دابرنین و، مامه له بن له گه له بنده کانی خوا دا، به لکو له گه له دروستکراوه کانی خوا دا، نه دی له (صحيح البخاري) دا نه هاتوه، ده لئ: ثافره تیک، یان پیاویک به هو ی نه وه وه چووه به هه شت، که سه گیک ی تینوی ثاودا، هه تا یه کیک له هاوه لان گوتی: نه ی پیغه مبهری خوا! (صلى الله عليه وسلم)، ثایا ئیمه له ئاژه لانی شدا

پاداشتمان ههیه، که چاکه یان له گه لدا بکهین؟! فهرمووی: {فِي كُلِّ ذَاتٍ كَيْدٌ رَطْبَةٍ أَجْرٌ} أخرجه البخاري برقم (۲۳۳۴).

واته: هه شتیک ژياندار بی، تو چاکه ی له گه لدا بکه ی (میروولهیه که بی، په رهوړیک بی، هه شتیک بی تو چاکه ی له گه ل بکه ی) پاداشتی ههیه^(۱).

{ابن تیمیة} اش رحمه تی خوی لیبی له باره ی بیدعه ته وه ده لی: «وَالْبِدْعَةُ» الَّتِي يُعَدُّ بِهَا الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ، مَا اسْتَهَرَ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالسُّنَّةِ، مُخَالَفَتَهَا لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، كِبْدَعَةِ الْخَوَارِجِ وَالرَّوَافِضِ وَالْقَدَرِيَّةِ وَالْمُرْجِيَّةِ... {^(۲).

واته: نهو بیدعه ته ی که پیاوړیک^(۳)، به هوپه وه ده چیته ریزی (أهل الأهواء) و پپی ده گوتری: نه هلی بیدعه ت، نه وپه که: له لای شاره زیان به ریازی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، زاندراره که پیچه وانده ی قورنات و سوننه ته، وه ک داهینانی خواربج و ره وافیزو قه ده ریپه و مورچیته.

(۱) جاریک برایه ک لی پرسم گوتی: ئایا ماموستا! هه ره به وندده کابرا ده چیته به هه شت؟! گوتم: نا، به لام وادیاره نهو که سه ئیماندارو مسؤلان بووه و اجه کانی جیبه جی کردوون و، نه وده یه کیک بووه نهو کردوه چاکانه ی که پپی چوژنه به هه شت، نه ک ئیمانی نه یی و سه گیک تینو ئاودات بچیته به هه شت! شتی وایه، ده یی وه ک پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویته ی، ئاوا نه فهرمایشته کانی تیبگهین.

(۲) مجموع الفتاوی، ج ۳۵ ص ۴۱۴.

(۳) سیاقه که باسی پیوانه، نه گه رنا ئافره تیش به هه مان شیوه.

که خوټان دوزانن لادانه کانی ته وانه ههموویان، په یوه نندیان به لایه نی عه قید دیه وه هه یه.

له کوټایی تم باسه شدا سی بنه ماتان دهخه مه وه بیر:

بنه مای یه که م: زانایان له سهر ته وه یه که دهنګن ده لښ: (الأصل في العبادات الحظر، إلا ما شرَّعه الشارع، والأصل في العادات: الإباحة، إلا ما منعه الشارع)، واته: بناغه له خوا په رستییه کاندا، بریتییه له قه دهغه کردن، جگه له وهی که شارع (خوا ی په روه ردگار) داینایی {بوت نیه هیچ خوا په رستییه که ته نجام بدهی، جگه له وهی که خوا دایناره}، به لام ته صل له هه لسوکه وته کاندا (له نه ریته کاندا) بریتییه له: رییدران و دستکراویدی، مه گهر ته وهی شهرع دانهر قه دهغه ی کردیی.

که واته: نیمه بومان نیه له خو وه هیچ عبادته تی که ته نجام بدهی، مه گهر بزاینن خوا ته وه عبادته ته ی دانه وه، راسته وخو، یان یان له ری پیغه مبه روه (صلی الله علیه وسلم)، به لام له بواری هه لسوکه وته کاندا، نیمه بهس سه رنجی ته وه دده ی: ثایا ته وه هه لسوکه وته، شهرع قه دهغه ی کردوه، یان نا؟ ته گهرنا ته صل ته وه یه که هه موو هه لسوکه وته کان په وان و، ته صل تیاندانده دستکراویدی، به پیچه وانه ی خوا په رستییه کانه وه، که بوت نیه له خو وه دوو رکات نویر بکه ی، له خو وه جوړیک له روژوو بگری و ناویکی لیښی، جگه له وهی که شهریه تدا هاتوه، یان دروشمه کانی حج، وک ته واف و هاتوچو له نیوان صه فاو مه روه دا، له ههر شوینیکی دیکه دا ته و دروشمانه به نیه تی عبادت بکړن، بو وینه: که سیک به ددوری

شۈنئىكىدا تەواف بىكات، ۋەك چۆن بە دەۋرى كەعبەدا تەواف دەك، ۋەك شىيە ئەۋە دەكەن، يان خەللى نە فام و نەزان بە دەۋرى ھەندىك قەبردا تەواف دەكەن، ھەللىت ئەۋە جەرامە و بىدعەتە.

بئەماي دووھم: ھەندىك نە زانايان، بەلكو زۆرىشان^(۱)، بىدعەت دابەش دەكەن بۇ دوو جۆر: (بىدعەتى چاك و بىدعەتى خراپ)، (البدعة الحسنة، والبدعة السيئة)، بىگەرە ھەندىكىان دابەشى دەكەن بۇ پىنج جۆر دەللىن: پىنج حوكمە شەرعىيە كانى بەسەردا دەچەسپىن، دەللىن: {بىدعەت ھەيە واجبە، بىدعەت ھەيە جەرامە، بىدعەت ھەيە سوننەتە، بىدعەت ھەيە نا پەسەند (مكروہ)، بىدعەتەش ھەيە رەۋايە و موباحە}، ئەمەش راو بۇچوونى زانايانى ۋەك: (ابن حجر العسقلانى) و (النووي) و (العز بن عبد السلام) و كۆمەللى زاناي دىكەيە.

ئىنجا ئەۋەدى من لىم كۆلىۋەتەۋە بۆم ساغ بۆتەۋە، تەماشاي كىتئى زانايانىشم زۆر كردو ھە بارەۋە، بەمجۆرەيە: بىگومان بىدعەت ھە ئەسلدا ھەموۋى نارەۋايە، ۋەك فەرمودەكانمان ھىنان، ئەدى بۇچى ھەندىكىان دابەشيان كردو بۇ چاك و خراپ، بىگەرە ھەندىكىان دابەشيان كردو بۇ پىنج جۆر، پىنج حوكمەكەي بەسەردا دەچەسپىنن؟ ۋەلام: لەبەر ئەۋەيە كە چەمكى بىدعەتيان فراوانتر تەماشىا كردو، زياتر ۋەك مانا زمانەۋانىيەكەي، يانى: ھەر شىئىك كە دابەھىندىرى، ئىنجا ديارە ھەر شىئىك كە دابەھىندىرى، خراپ نىيە، ئەگەر پەيۋەندىي بە عەقىدەۋە عىبادەتەۋە ھەبى، ئەۋە خراپە، ئەدى ئەگەر پەيۋەندىي بە ھەلسوكەۋتەكانەۋە ھەبى! خۆى ژيان بەھۋى ئىبىداع و

(۱) سەرژمىرە نەكردوون، كە كامىيان زياترو كامىيان كەمىترن.

داهینانه وه بهر و پېش ده چی، بۆ وینه: دانانی دیوانه کان (الدواوین) و، دامه زانندی شاره کان، داهینانی زانسته کان زانستی زمانی عه پهبی و فهرموده ناسی و ته فسیرو نوصولی فیه، نه وانه یان هه موو بردوته نهو چوارچیویه وه که داهینراوی باشن، که واته: داهیندراو هه یه چاکه و، داهیندراویش هه یه خراپه.

به لام وه گوتم: نه گهر بلین: بیدعت تایه ته به بواری: عه قیده و عیباده ته وه، نهو کاته هیچ زانیه که له سهر نه وه مش و مری نیه، که هه مووی خراپه، به لام که چه مکی بیدعت فراوان کردو، هه لسوکه و ته کانی هاتنه نیو، نهو کاته به ته نکید نه و دی که تیمه پی ده لین: داهینان (ابداع) نه و هشی دیتنه نیو، که بیگومان له کاروباری دنیا داریدا پیویسته، نه که هه دروسته.

تنجا هه لیره شه وه ده بی له و قسه یه ی عومهر خوا لی رازی بی، تیبگه ی، که له (صحيح البخاري) دا هاتوه: ته ماشای کرد مسولمانان نوپزی ته راویحیان ده کرد، کو مه ل، کو مه ل، له مزگه و ت، گوتی: نه گهر نه وانه له سهر پیشه وایه که کو بکه مه وه، شتیکی باشه، نه وه بوو له سهر پیشه وایه که کو ی کردنه وه، گوتی: با یه که پیشه و اتان هه بی و هه مووتان له دوا ی وی نوپزی ته راویح بکه ن، له مانگی رده ماندا، دوا یی بۆ خو ی گوتی: (نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ)^(۱)، نه مه بیدعتی کی زور باشه، زانیان ده لین: لیره دا که گوتویه تی: (نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ)، عومهر خوا لی رازی بی، زور چاک ده زانی و زوریش توند بو که له پښتیاژی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) لانه دری، بویه به دلنیا یی مه بهستی پی لایه نه زمانه وانیه که ی بووه، واته:

(۱) صحيح البخاري: ۱۹۰۶.

شتیک که پیداکراوه، ئنجا ئایا نویژی تهراو یح شتیکه پیداکراوه؟ نهخیر، له راستییدا پیدانهکراوه، بهو واتایه ی تهصلیکه نهبی، چونکه لهسهردهمی پیغهمبهردا (صلی الله علیه وسلم) له (صحیح البخاری)دا^(۱) هاتوه دهلی: رۆژیک پیغهمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له رهمهزاند هات نویژی کرد، کۆمهلێک هاتن له پشتی نویژیان کرد، بۆ شهوی دووهم زیاتر، بۆ شهوی سیهم زیاتر بوون، بۆ شهوی چوارهم پیغهمبهر (صلی الله علیه وسلم) نههاتهدهر، چاوهپییان کرد، فهرمووی: دهزانم چاوهپیم دهکهن، بۆیه نههاتم، نهوهک من نویژی تهراویحنتان به کۆمهل بۆ بکهیم، دواپی لهسهرتان فهرز بی و، نهشتوانن نهنجامی بدن و گوناچار بن، بۆیه نههاتم، واته: بابی تهوهنده که لییان حالێ بکات، سونهته، سی شهوان هات، ئنجا عومهر خوا لی رازی بی، زانیی که تهو تهگهره بهسهرچووه، گوتوویهتی: با کۆیان بکهمهوه لهسهر ئیمامیک لهجیاتي تهوهی بهپرژ بلاوی نویژکهیان بکهن، لهسهر ئیمامیک کۆی کردنهوه، که ههر لهسهر تهصلی سونهت بوونی خویشی ماوتهوه، لهسهردهمی پیغهمبهر (صلی الله علیه وسلم)یشدا سونهت بوونهکهی تهشریع کراوه داندراوه، یانی: چۆنیهتییهکهی پیداکراوه، بهلام کاتی خوی تهصلی بووه، بهلام پیغهمبهر (صلی الله علیه وسلم) بۆ تهوهی لهسهریان فهرز نهبی، دهوامی لهسهر نهکردوه.

بنههای سیهم: که گوتمان: داهینان له دنیا داریدا پیویسته، نهک ههر دروسته، پیویستیمان بهبهلگهی نهقلی ناکات لهسهری بینینهوه، بۆچی؟ تهو شتیک گرنکه بیزانن، چونکه شهریعت

(۱) صحیح البخاری: ۸۸۲.

هاتووە ئەو شتانه بۆ ئیمە ڕون بکاتەو، کە عەقڵمان پێیان ناشکی، کە لەمەودای عەقڵ بەدەرن، بەلام شەریعەت نەهاتووە پێمان بلی: چۆن نان دروست بکەین؟ چۆن چیشت لێبنین؟ چۆن کەلوپەل دروست بکەین؟ چۆن سەیارە دروست بکەین؟ شەریعەت نەهاتووە ئەو شتانه مان پێ بلی، چونکە بەشەر عەقڵی بەو شتانه دەشکی، بەشەر دەتوانی بۆخۆی ئەوشتانە دابنی، شەریعەت هاتووە شتی کمان پێبلی کە لەمەودای عەقڵدا نیە، بۆیە ئەو کە ئیمە لەبەواری دنیا داریدا دەبی داھێنان بکەین، پێویست بەبەلگەی نەقڵیی ناکات و بە عەقڵ دیارە، چونکە لەبەواری هەلسوکەوتەکاندا سەنگی مەحەك بەرژەوێندییە، چۆن بەرژەوێندیی بێتە دی، دەبی وابکری، بەرژەوێندیی ژیانی دنیا ش بەو دیتە دی، کە لە ڕووی پیشەسازیی و، سیاسی و، ئیداری و، کشتوکال و، ئاوەدانکردنەوەی ولات و، بەدەستھێنانی زانست و ئەوانەو، ئیمە بەردەوام لەهەولێ زیاتر دا بین، بۆیە پێویستییمان بەبەلگەی نەقڵیی ناکات، چونکە عەقڵ دەلالەتی لەسەر دەکات، ئەوشتان بۆیە پێدەلێم، چونکە وامەزان ئەو دی ئیستا زانراوە، وەختی خۆشی زانراوە، کاتی خۆی هێلی شەمەندەفەر کە براوە بۆ سعودیە، زانیانی سعودیە کتیبیان لەسەر داناوە، کە ئەو بیدەتە، بۆ سەیارە گوتووین: بیدەتە سواری بن، بۆ تەیارە گوتووین: حەرەمە، وێنە فۆتۆگرافییان بە حەرەم داناوە، سەیارە لێخوڕینی ئاڤرەت، پار رینگیان پێدا! زۆر شتی دیکەش، کە ئەو هێچی پەییوێندیی بە دینەو نەبوو، پەییوێندیی بە عورف و نەرتی دواکەوتووین ئەو کۆمەلگایانەو بوو، کە بەگشتیی دەولەتانی کەنداو بەو شیوێن، ئیستاش زۆریان برۆیان بە هەلژاردن نیە، برۆیان بەو نیە حیزب دروست بی، بەتایبەتی لە سعودیە، ئەوانە

وهك گوتم: په یوه نندیان به عورف و نه ریټی کومه لگاوه ههیه، دین لییان بهرپرسیار نیه، چونکه دین وای نه گوتوه، نه وه تا خه لکی میصریش مسولمانن و عالمی گه وره گه وره شی لیته و، نه و جوړه بیروکه سهیر و سه مه رانه یان نیه، هه وره ها ولاتانی دیکه ی دنیای ئیسلام، وهك بوخوتان ده بینن.

ننجا نه گهر ته ماشا بکهین، پیغه مبهری خاتهم (صلی الله علیه وسلم) او خه لیفه راشیده کانی له بواری دنیا داریدا، زور داهیتانیان کردوه، چهند شتیك به نمونه دینمه وه:

۱- یه کیک له وانه پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، له جهنگی خندهك {جهنگی نه حزب} دا، سه لمانی فارسی پی گوت: نه ی پیغه مبهری خوا! ئیمه له ولاتی فارس، که شهرمان ده بوو له گه ل دوژمن، نه و شوینانه ی که پی دهشتن و دوژمن ده توانی لییان نه و بی، خنده قمان لیده دا، چالمان لیده دا و هه لمان ده کهند، بو نه و دی دوژمن نه توانی بیه ریته وه، له شوینه بهرزه کانیش بورجمان داده نان و پاسه وان و ئیشکچیمان تیډا داده نان، پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم)، رایه که ی سه لمانی ودرگرت و خنده کی لیډا^(۱)، کافره کان که هاتن تووشی شوک بوون، شتیکی سهیر بوو، چونکه عاده ت نه بوو له نیوه دورگه ی عه ره بییدا، عه ره ب له شهرډا نه و جوړه تاکتیکه به کار بینن.

۲- بو یه که مجار له سوپای پیغه مبهردا (صلی الله علیه وسلم)، هه ر کام له نامیری ده باباه و مهنجه نیق^(۲) به کار هیتران، که پیشترا له نیوه

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۳ ص ۱۰۹.

(۲) مهنجه نیق شتیکه وهك مه دفعی ئیستا بهردی گه وره ئاسنیان خستوته

دورگه ی عه ره بییدا نه وانه به کارنه هاتبوون، هه رچه نده له ولاتانی
رۆم و فارس و چین و هینددا هه بوون^(۱).

۳- پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ویستی نامه بنووسی بۆ
پادشای فارس و رۆم، یه کئی له هاوه لآن گوتی: نه ی پیغه مبه ری
خوا! (صلی الله علیه وسلم)، پادشایه کان نامه یه ک ناخویننه وه،
مۆر نه کرای، فهرمووی: مۆریکم بۆ دروست بکه ن، نه یفه رموو:
بیده ته، یان: چۆن لاسایی رۆم و فارس بکه ینه وه؟ مادام شتیکی
باشه، ده که یین، تا کو پادشایه که بزانی که نه و نامه یه نه و که سه
ناردوو یه تی، نه گه ر نا رده نگه نامه ی دیکه ی به ناوی نه وه وه بۆ
بچی، به لام که خه تم کرابوو، نه وه دیاره که نه و نامه یه له و لایه نه وه
هاتوه، نه وه بوو مۆریکیان بۆ دروست کردو، نامه کانی که ناردنی بۆ
کیسرا و هیره قل و بۆ پادشاکانی دیکه، مۆری ده کردن^(۲).

۴- له سه رده می نه بوویه کدا خوا لی رازی بی، قورپان له دوو
تویی موصحه فدا کو کرایه وه، له سه رده می عوسماندا خوا له هه مویان
رازی بی، زیاتر ری کخراو، به و شیویه که قورپان تیستا له به ر
دهستی ئیمه دا هیه، هه لبه ته له سه رده می پیغه مبه ردا (صلی الله

نیو پیان هه لداوه، پیان فریاداوه بۆ نیو قه لار کۆشک، بۆ نه وه ی نه و قه لایه
برووخینن، ده بیاهه هه ر وه دهبایه ی تیستا پیچکه ی هه بوون، له ته خته
دروستکراوه، هه ندیک جه نگاوه ر چوونه بن ته خته کان بۆ نه وه ی تیرو زه بر کاریان
لی نه کاو، بچن قه لایه که ی پی برووخینن.

(۱) هه مان سه رچاوه، ج ۴، ص ۲۷۴.

(۲) فتح الباری شرح صحیح البخاری، ج ۶ ص ۱۰۸، و (مآثر الإنافة فی معالم
الخلافة) القلقشندی، ص ۱۱۷، ۱۱۸.

عليه وسلم)، هر ټاوا بوو، به لّام نه خرابووه نيوان دوو بهر گهوه، له سه هر له وح و شتي ديكه نوو سرابوو له سينه ي هاوډلّاندا هه بوو.

۵- سې خليفه كان له مه دينه بوون، واته: پايته ختي دهو له تي ئيسلامي مه دينه بوو، به لّام عه لي خوا لي پازي بي، پايته ختي گواسته وه بو كووفه، دوايي له سهرده مي موغايوه و به ني ثومه ييه دا، پايته ختي دهو له ت ديمه شق بوو له شام، دوايي له سهرده مي عه بباسييه كاندا هاته به غداو، له سهرده مي عوسمانيه كاندا چوه تهسته مبول، چونكه كاروباري دنيايي بوو، هر كاميكيان ته ماشايان كرد، وا باشه كوي پايته ختي حوكمرانيه كه ي بي؟ كوي به باشتر زانيوه، له كوي زياتر شوينكه وتوان و خه لكې هه بووه، ته وني كردو ته پايته خت.

۱۰۲

۶- هه لسوكه و تكردن له گه ل ټو پوزسيوندا، ته وه عه لي خوا لي پازي بي، په ننگيكي بو رشتووين، په ننگيكي زور چاك، چون مامه له ي كرد له گه ل خه واري جدا، كه له پيش ته ودا بهو شيويه نه بوو، له پيش ودا به لي ناكوكي و دوو بهر كي هه بوو، به لّام له پيش ته ودا، ته وه نه بووه خه ليفه يه كه هه بيت و خه لكيكش بنه نه يارو بهر هه لستكاري و شهري له گه لدا بكهن!

۷- عومهر خوا لي پازي بي، زور داهيتاني ئيداري كردن:

يه كه: ديوانه كان (دواوين) ي دانان: ديواني سهربازان، ديواني خه راج، ديواني زهكات، پيشتر وا نه بوو، (بيت المال) هه بوو هه رجي بوي دهات يه كسهر دهياندا به خه لك، به لّام ته ماشايان كرد سويا دروست بووه، ئستا ته سوپايه پيوستتي به موچه دهكا، دهبي ناونوس بكرين، زهكات پيشتر هر وا كوډه كرايه وه و دابه شده كرا، ته ماشايان كرد:

دهبی زه کات بنووسری، چهنده، چونه؟ نهوانه ی نه مسال زه کاتیان
پیدراوه، به نه ندازه ی کیفایت، نابی سالیکی دیکه وه ری بگرن و،
دهبی بدری به که سانی دیکه.

دوو: هه ره له سه رده می عومه ردا خوا لی رازی بی، پوسته (برید)
دانرا، که پیشتر نه بوو.

س: هه روه ها سجن داهیندرا.

هه روه ها زور شتی دیکه ی ئیداری، هه مووشیانی له ده لته تی
فارس و روم و هه رده گرت، چونکه عه رهب نه زمونی حوکمرانیان
نه بوو، هه ر خیل و تیره و هوز بوون، نه نانه ت دیوانه کان له سه رده می
عه بدولمه لیکی کوری مه رواندا، واته: سه د سال زیاتر تیپه ریپوو،
نه مجار دیوانه کان کران به عه ره بی، واته: نه وه ی له لای رور هه لات
بوون، هه ر به فارسی نو سرابوون، نه وه ی دیکه ش هه ر به رومی،
له سه رده می (عبدالملك) دا دیوانه کان کرانه عه ره بی گوتیان: با
به زمانی عه ره بی بیاننوسین.

هه روه ها دراو (عَمَلَة) پیشتر دراوی فارسه کان زیو بوو، پی ده گوترا:
(درهم)، دراوی روم ه کان زیو بوو، پی ده گوترا (دینار)، تنجا مسولمانان
هه ر دره می فارسی ساسانی و، دیناری بی زه تیپه روم میان به کار دهینا،
نه ویش دیسان له سه رده می عه بدولمه لیکی کوری مه رواندا دراو (سکه)
یان لیډا، به شیوه یه ک نیشانه ی ده لته تی ئیسلامی له سه ر بوو.

که واته: زانایان، یان حوکمرانان، نهوانه ی که له سه ر ری پیغه مبه ر
(صلی الله علیه وسلم) رویشتوون، له بواری دنیا داریدا، داهینانیان
کردوه.

بنه‌مای دهیم

به‌عقلی فراوان و دلسۆزی و پەرۆش و
ره‌وشتی به‌رزه‌وه، هه‌ولدان بۆ لێک‌نیزیک
کردنه‌وه‌ی مسوڵمانان، له‌سه‌ر بنه‌مای خاله
هاوبه‌ش‌ه‌کانی نیوانیان

ته مەش یه کی دیکه یه، له تایبه تمه ندییه کانی زۆربه ی مسولمانان، که هه میشه به عه قلی فراوان و، به دلسۆزی و به په روش و، به په وشتی به رزه وه، هه ولیان داوه که مسولمانان لیک نزیك به خه نه وه، له سه ر بناغه ی خاله هاویه شه کان، بو زانیاریتان! شیعه، خه واریج، موخته زیله، مورجیه، قه ده رییه، جه همییه، هه موو ته وانه، هه میشه خه ریکی ده مارگیری بوون، هه میشه خه ریکی مال مالۆکینه بوون، به لام جه ماوه رو زۆربه ی مسولمانان، هه ر به سینگ ی فراوان مامه له یان له گه لدا کردوون، ته گه ر ته ماشای (صحیح البخاری) بکه ین، ژماریه ک له راوییه کانی شیعه، خه واریجن، گوتوو یانه: مادام فلانه کهس مروقیکی باشه، که بو یان ده رکه وتوه راستگو یه و دادگه ره، ریوایه تیان لی وەرگرتوه، به لام ته وان، بو وینه: شیعه، ریوایه تی هاوه لانیان ره تکر دوته وه، موخته زیله هی ته وانی دیکه یان ره تکر دوته وه، ته وانی دیکه هی ته وانی دیکه یان ره تکر دوته وه، ته وانه بویه پیده لیم، تا کو ئیوه ش تاوا بن، (زۆربه ی مسولمانان) به عه قلی فراوان، به دلی گه وره، به به زه یی، به په روش، به بیج فه رق و جیاوازی، به ته بابی، له گه ل هه موو که سدا مامه له یان کردوه، هه ولشیان داوه، هه میشه مسولمانان کو بکه نه وه سه ر یه ک، مسولمانان کو بن، پرژو بلاو نه بن، بو ته وه ش خاله هاویه شه کان یان ره چاو کردوون، نه ک خالی جیاواز، خالی جیاواز ره چاویکه ی، هه رگیز دوو مسولمان نابن به یه ک، ته بو به کر و عومه ر خوا لیان رازی بی، را جیا یان بووه، عوسمان و عه لی راجیا یان بووه، هه رگیز له سه ر بناغه ی خاله جیاوازه کان، ناتوانی خه لک کو بکر ته وه سه ر یه ک، به لکو ده بی له سه ر بناغه ی خاله هاویه شه کان بی.

با لهو بارهوه ته ماشای چه ند ده قیك بکهین:

۱- خوی پهروردگار له سوورده تی (آل عمران)، ثایه ته کانی: (۱۰۲) و (۱۰۳) دا ده فهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۰۲) ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ (۱۰۳)

واته: ئهی ئهوانهی برواتان هیئاوه! وهك بۆ خوا شایسته یه پاریزی لیبهکن و، به مسولمانه تییش نه بی مه مرن، {کاتیك ده مرن، مسولمان بن، کاتیکیش ئینسان ده توانی به مسولمانه تی بمری، که به مسولمانه تی ژیا بی، چونکه ئینسان له سهر ئه وه ده مری، که له سهری ژیاوه} و، ده ست به ریسمانی خواوه بگرن به تیگرایی و په رته وازه مه بن.

۲- له سوورده تی (المائدة) دا ده فهرموی: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ (۱)

واته: هاوکاری یه کدی بکهن له سهر چاکه کاری و پاریزی کاری و، هاوکاری یه کدی مه کهن له سهر گوناخ و ده ستریزی.

۳- پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم)، ده فهرموی: {الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ}، أخرجه البخاري برقم (۲۳۱۴)، ومسلم برقم (۲۵۸۵)، والترمذي برقم (۱۹۲۸) وقال: حسن صحيح، والنسائي برقم (۲۵۶۰)، وابن حبان برقم (۲۳۱)، والديلمي برقم (۶۵۶۳)، والبيهقي برقم (۱۱۲۹۱).

(رېۋژىك پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، وتارى دەدا)،
فەرموۋى: بىرۋادار بۇ بىرۋادار ۋەك دىۋار ۋايە، ھەندىكى ھەندىكى
مەھكەم دەكات، (پەنجە كانىشى ئاۋا خىستەنە نىۋ يەك).
دىۋار بۇخۇتەن دەزانن تىكەھەلگىش دەكرى، بۇ ئەۋەى مەھكەمتر
بى، ئىماندارانىش دەبى پىكەۋە بەۋ شىۋەىە بن.

چوار بنه ماو راستیی گرنگ له باره ی ئولفهت و تهبابی مسولمانانه وه:

به پیوستی دهزانم ئاماژه به چوار راستیی گرنگ بکهین، که
چۆن ئولفهت و تهبابی و یه کرپی، له نیو مسولماناندا پهیدا دهیی
و، چۆن پارێزگاریشی لێدهکری:

راستی یه کهم: عهقل و زانیاری فراوان، تهبابی و کراوهیی و، عهقلی
گچکه و زانیاری کهم، دهمارگیری و داخراوی بهرهم دینن:

به لای برا و خوشکه کانم! عهقل و زانیاری فراوان، تهبابی و
کراوهیی و، عهقلی گچکه و زانیاری کهم، دهمارگیری و داخراوی
بهرهم دینن، ئه وه وهک بنه مایه که له میشکی خۆتاندا تهبعی بکهین،
همیشه عهقل و زانیاری فراوان، له گهڵ خهڵکدا تهبابی و
گونجایی و کراوهیی بهرهم دینن، به لام عهقلی گچکه و دلی
بچوک و زانیاری کهم، دهمارگیری و داخراوی له مروڤدا پهیدا
دهکات، هه لبه ته مه گهر زۆر ناچار به، ئه گهر نا نامه وی ناوی هیچ
لایه نیک بینم، به لام دهشمو وی ئیو دهش و ئهوانه ی دوای ئیو دهش، که ئه م
مه و سووعه یه دهخویننه وه، یان گریان له وتاره کان دهیی، تی بگه یه نم،
که له نیو مسولماناندا کهسانیک هه ن، له سه ر بچوکترین شت، ئاماده ن
گه و ره ترین هه را و کیشه بنینه وه، ه ی وا هیه رایه کی هیه، له جیات ی
ئه وه ی وهک بوچوون و بیرو را مامه له ی له گه لدا بکات، وهک دین
مامه له ی له گه لدا دهکات، ئنجا له ئه نجامی ئه وه دا که تو بوچوونیکت
وهک دین ته ماشا کرد، مانای وایه هه رکه سی که ئه و بوچوونه ی نه ی،

دىنى نىيە، ئەوانەى كە گومرا كوردنى مسولمانان و، بە فاسق دانانىان و، بە كافىر دانانىان و، پاشان ھەلەل كوردنى مال و سامان و نەفس و ناموسيان، دەكەنە پىشە، ئەو ھەلە عەقلى گچكە و زانىيارى كە ميانە.

دوو قولە نەزىلە:

(۱) - جارىك نويزم دەكرد، يەككە لە تەنىشتە بوو، زۆر بە ئەدەب و شەرم گوتى: مامۇستا! ئەو ھەلە چۆنە لە تەحيياتدا پەنجەت ناجوولنى؟ گوتم: دەزانم ئەو ھەلە سوننەتە، بەلام ئەو ھەلە دىكەم پى بەھىزترە، كە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)، جارىك يان دووجار پەنجەى جوولاندو ھەلە ئىشارەى پىكردود، ئىنجا ئەو ھەلە (صحیح مسلم)^(۱) دا ھاتود، بەلام ئەو ھەلە دىكە لە (سنن البىھقى)^(۲) دا ھاتود مەن ئەو پەنجەى پى بەھىزترە، بەلام ئەو ھەلە گەر تۆش وا بکەى، ھىچ پى قەلس نىم، گوتى: نا ئەو ھەلە سوننەتە، گوتم: ئەو ھەلە سوننەتە و ئەو ھەلە سوننەتە، بەلام مەن ئەو ھەلە پى سوننەتتە بەلگەكەى بەھىزترە، ئىستا مەن ئەو ھەلە پى بەلگەكەى زەعیفەو قىوولە، تۆ بۆچى ئەو ھەلە مەن بەلگەكەى بەھىزترە قىوول نى؟!

(۲) - جارىك يەككە لە ھەجى يان لە عومرە ھاتبۆو، گوتى: مامۇستا! ئەو پەنجە پىستانە زۆريان شىعەن، گوتم بۆچى؟ گوتى: دەست ناگرن، مەنىش گوتم: نەخىر وانىو ئەو ھەلە تۆ شارەزايەكەت زياتر بووایە، دەترانى كە ئىمام مالىك دوو پەنجەى ھەن و، ئەوانە مالىكىي مەزھەبن و شىعە نىن، كىشودى ئەفرىقىا شىعەى زۆر

(۱) صحیح مسلم بشرح النووي (۷۹/۵).

(۲) سنن البىھقى (۱۳۲/۲).

كەم لىيە، يان ھەر لىي نىيە، ئىمام مالىك لە بارەى دەستگرتنەوہ
دوۋ راى ھەن، رايەكيان: برىتيە لە (إسبال) واتە: دەست نە گرتن
كاتى كە رادەوہستن، رايەكەى دىكەشى: برىتيە لە دەست گرتن،
ئىنجا ئەوانەى كە دەست ناگرن مالىكىي مەزھەبن، گوتى: وامزانی
ھەموويان شىعەن، گوتم: ئاخىر ئەگەر عىلمەكەت زۆربايە، ئەو
بۆچوونەت بۆ دروست نەدەبوو!

ئىنجا بىكەن بەبىچىنە لەلاى خۇتان، عەقلى فراوان وزانىيارىي زۆر،
دەكەت، ئەك ھەر لە بازنىي موسولمانەتپيدا، لە گەل نا موسولمانانىشدا.

تەماشى بکەن! جاريك پياويك بەناوى: (أشج عبد قيس) دى بۆ
خزمەتى پىغەمبەرى خوا، سەرۆكى وەفدىكە ھاتوون موسولمان بن،
پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموى: ئەى ئەشەج! ئەوہ
بۆچى لە قەومەكەت دوا كەوتى و ئەوان پيش تو ھاتن؟ ئەسلەكەى
لە (صحيح مسلم) دايە، بەلام تەفصیلەكەى لە (سنن) دا ھاتوہ،
ئەویش دەلى: قەومەكەم ھاتن، منىش سەرۆكى قەومەكەى خۆم
بووم، بەلام پىم لايىق نەبوو بە بەدەنى ئارەقاوىي و بەتۆز و خۆلى
رپىيەوہ و، بەبەرگىكى نەگونجاوہوہ يىمە خزمەت تو، بۆيە لەرپىگادا
خۆم شۆرد، بۆنى خۆشم لەخۆمداو بەرگم گۆرى، گوتم: ئاوا
لايقە يىمە مەجلىسى جەنابت، پىغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)
يش تەماشىي كردو فەرموى: {إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ:
الْحِلْمُ، وَالْأَدَاةُ} أخرجه مسلم برقم: (۱۷).

واتە: تو دوو سيفەتەت تىدان، خوا خۆشى دەوین، ھىيىي و مەندىي و،
پەلەنەكردن.

(الْحِلْم) پىچەوانەى زوو توورە بوونەو، (الْأَنَاة) یش پىچەوانەى پەلە کردنە، پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) تەماشای کرد: پەلەى نە کردو وەك قەومەكەى يەكسەر بىتە خزمەتى، لە رپیە خۆى شۆردو و بەرگى خۆى گۆرپو وە خۆى بۆن خوش کردو، ئەوجار هاتۆتە خزمەتى! چونکە دوو سيفەتى تیدا بوون، کە خوا خوشى دەوین، ئیمەش ئەگەر سيفەتى باشمان لە هەر کەسێکدا بىنى، دەبى سيفەتە باشە کەيمان خوش بوى، ئەگەر سيفەتى خراپيشمان لە هەرکەسێکدا بىنى، با مسولمانيش بى، دەبى رقمان لەو سيفەتە خراپەى بى.

راستى دووهم: دلسۆزى و پەرۆشى، ماپەى نەرمى و گونجاوى و، دل رەقى و بوغز، هوکارى ياخى بوون و سلەمىنەو:

۱۱۳

بەرپزان! لیتان وەسیەت بى، هەمیشە بۆ خەلك دلسۆز بن، مروڤ كافر بى يان مسولمان، بۆى دلسۆز بن و، بۆى بە پەرۆش بن، بۆى دلسۆز بن يانى: چى بۆى چاکە، ئەوەتان بۆى بوى، ئەدى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە گەلە کافرەکانى خويانيان نە فەرمووە:

﴿وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ (٦٨) الاعراف

من بۆ ئیو دلسۆزىكى ئەمىندارم، هەرچەندە خەلكەكەيان كافرىش بوون! ئنجا ئەگەر ئىنسان بۆ خەلك دلسۆز بى و، بۆيان بە پەرۆش بى، ئەو وای ئیدەكات لە گەلیان دلنەرم و بەرەحم بى، بەلام ئەگەر بوغزو غەرەزت لە دلدا هەبى بەرامبەریان، ئەو وای ئیدەكات کە دلت رەق بى و، قسەت زەر بى و، رەفتارت ناشایست

بى، ھى وامان ھەيە وادەزانى سوننەتە، ياخود لە مسولمانەتتە،
 رپووت لە گەل خەلکى گرژ و مۆن بى! لە گەل ئەو دەشدا کە ھىچ
 کەس لە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)، رپوو خۆشتر
 نەبوو، ھىچ کەس لەو قسە خۆشتر نەبوو، ھىچ کەس لەو بەرپزتر
 نەبوو، لە گەل کافر و لە گەل مسولمان، زۆر کەسى بەرپەشتى
 جوانى، خستۆتە ژىر کارىگەرىيى خۆى، کەچى ئىمە ھى وامان
 ھەيە، وادەزانى نەك لەرپووى کافران، لە رپووى مسولمانانىشدا،
 دەبى گرژ و مۆن و مرچ بى، سلاويشيان لى نەكەى و، سلاويشيان
 کرد، جوابيان نەدەيەو! ئايا ئەو چ عىلاقەى بە ئىسلامەو ھەيە؟
 نەخىر بەلکە ئەو مەزاج و تەبىئەتتەى نەخۆشە، ئەو رەفتارانە لە
 ئىنساندا پەيدا دەکات، ئىجا ئىمە دەبى شوئىنکەوتووى شەرىعەت
 بىن، نەك شوئىنکەوتووى تەبىئەت، بەتايبەت تەبىئەتتەى نەخۆش،
 کە پىت واپى دەبى لە گەل خەلک مۆن و مرچ بى و، پىت واپى کە
 خۆت لەخەلکى زۆر چاکترى!

لەشتان وەسىەت بى: ئەوانەى کە لە گەل خەلک رپوو گرژ و
 قسە رەقن، لەبەر ئەو ھەيە کە خۆيان پى لە خەلکى چاکترە، بەلام
 ھەر ئەسلى خۆ پىچاکتر بوون لەخەلک، خراپە، دەبى خۆت پى وەك
 ئەوان، يان لەخوار ئەوانەو ھى.

پاستي سيڼه م: به بي پوهوشي بهر زو ئا کاري په سهند، جياوازيه کاني
يه کدي ته حه ممول ناکړن:

مسولمانان چوڼ ده توانن جياوازيه کاني يه کدي ته حه ممول
بکه ن؟ ده بي پوهوشتمان بهر زو بي له گهل يه کدي، ئا کارمان په سهند
و جوان بي، مه به ستم شهويه: يه کيک له پوهوشته بهر زو و جوانه کان،
شهويه که ئينسان، شهوي به خو ي پوهوا ده بيني، به خه لکيشي پوهوا
بييني، له کتيبيکدا خو ښدمه وه ده لي: يه کيک له گهل زانايه ک قسه ي
ده کرد، گوتي: فلان زانا، من ليم بيستوه ئاواي گوتوه له باره ي
شه و مه سه له يه وه، شهدي تو چي ده لي؟ گوتي: منيش ده ليم: رام
ئاوايه، گوتي: به لگه ت چييه له قورټان و سونه ت؟ گوتي: تو
به لگه ي قورټان و سونه ت ه ښاوه ته وه؟ گوتي: نه خير، گوتي:
شهدي بو چي من مولزده م، تو له زانايه کت بيستوه، منيش بو خوم
زانام، من ده ليم: رام وايه، تو ده لي: به لگه ت چييه له قورټان و
سونه ت؟ من که زانام، دياره له قورټان و سونه ت تيگه يشتوم،
به لام تو که موقه لليدي زانايه کي، بو چي به لگه ي قورټان و
سونه ت ناهيښه وه، که چي داوا له من ده که ي؟ شهويه پيوان به دوو
پيوهر (الکيل ميکالين).

زور گرنگه ئينسان چي به خو ي پوهواي ده بيني، شه وهش
به به رانبه ره که ي پوهوا بييني، شه وه پوهوشتي کي زور جوانه، چي
بو خو ي پي چاکه، شه وشي بووان پي چاک بي، چي بو خو ي پي
خراپه، شه وشي بووان پي خراپ بي، ئنجا به بي پوهوشي بهر زو
جوان و، به بي ئا کاري جوان، خه لک ناتواني جياوازيه کاني يه کدي
ته حه ممول بکات.

راستی چوارهم: ههرکه سیك له كار و پرژوړه‌ی ههره‌وه‌زی و پیکه‌وه‌بیدا، به‌دوای خالی هاوبه‌شی نیوان خوی و به‌رامبه‌ره‌کانیدا نه‌گه‌ړی، ههرگیز هه‌تا سهر پرناکات، مه‌گهر خوی یان به‌رامبه‌ره‌کانی فوټوکوپی و لاساکه‌ره‌وه‌یه‌کی بی لام و جیم بن:

به‌رېزان! من له‌خزمه‌تتان دام، نیوه‌چهند برا و خوشکیکن، نه‌و قسانه‌ی بوټانیان ده‌کم، تیگه‌یشتنی منن بوټیسلام، نجا نه‌گهر نه‌و چاوه‌روانییهم لیټان هه‌بی که ههرچی گوتم، بلین: له‌سه‌دا سه‌د وایه، مانای وایه ده‌مه‌وی نیوه فوټوکوپی من بن، یان وه‌ک کوړسیك بن، چیم گوت، نیوه‌ش دووباره‌ی بکه‌نه‌وه! به‌لام ههر که‌سیك تاوا بیریکاته‌وه، ناتوانیت له‌گه‌ل خه‌لکدا بری.

نیمه زور جار نه‌وه‌مان لی به‌تیبینی گیراوه، پیمان گوتووم: ماموستا! کو‌مه‌لی نیسلامی رای جیاوازی تیدایه، یه‌کیك وا ده‌لی و یه‌کیك وا ده‌لی، به‌تایبه‌تی له‌و باب‌ت و مه‌سه‌لانه‌دا که راجیایی هه‌لده‌گرن، له‌وه‌لامدا گوتوومه: نه‌وه‌نیشانه‌ی راستیی رېبازی نیمه‌یه، نه‌دی نابې راجیایی هه‌بی؟ هاوه‌لان خوا لیټان رازی بی، نه‌یان‌توانیوه له‌هه‌موو شتیدا یه‌ک را بن، نه‌بوو به‌کر و عومهر خوا لیټان رازی بی، نه‌یان‌توانیوه له‌سهر هه‌موو مه‌سه‌له‌یه‌ک هاوړابن، له‌هه‌موو که‌سیش چاکتر بوون له‌دوای پیغه‌مبه‌ر(صلی الله علیه وسلم)، بویه هه‌میشه‌کاری ههره‌وه‌زی و کاری پیکه‌وه‌بی، په‌کی له‌سهر نه‌وه‌که‌وتوه، که رای جیاوازی به‌رانبه‌ر قبول بکه‌ین و، گوئی بو بگرین، وه‌ک (شافعی) خوا لیټی رازی بی، نه‌و بنچینه‌یه‌ی داناوه که به‌حقیقه‌ت بنچینه‌یه‌کی زیرینه‌ی ده‌لی: (رأیی صوابٌ یَحْتَمِلُ الْخَطَأَ، ورأیٌ غَیْرِ خَطَأٍ یَحْتَمِلُ الصَّوَابَ)، بو‌چوونی خوم

پئی راسته و ده گونجی هه له بی، بۆچوونی به رانبه ره کهم پئی هه له یه و، ده شگونجی راست بی.

به لام ته وهی بلئ: بۆچوونی من راسته و ناگونجی هه له بی و، بۆچوونی به رانبه ره کهم هه له یه و ناگونجی راست بی! ته وه عهینی فیرعه و نایه تییه، فیرعه ون دهیگوت:

﴿مَا أَرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ (٢٩) الزمر

هه ره ته وه تان پئی ده لیم که من ده لیم و، ته وهی منیش ده لیم، هه مووی راسته.

۱۱۷

برا و خوشکان! خه لکی وا ده بینن که ئیددیعی شوینکه وتنی سه له فی صالح ده کات، به لام وهک فیرعه ونیش بیرده کاته وه، نه که له بواری ئیمان و عه قیده دا، به لکو له بواری مه سه له ی گچکه گچکه و له ورده بابه تاندا، شتی بچووک بچووک ده کاته بیانوی ته وهی که: نابئ فلان کهس بدویندرئ، نابئ فلان کهس سلاوی لیبکری! به حه قیقه ت ته و شتانه نه خوشیین، هه رگیز پیشینی چاکی ئیمه، به و شیوه یه نه بوون، مسولمانانی له دین تیگه یشتوو له دینداریییدا پیگه یشتووش، هه رگیز نابئ تاوا بن.

خوا به لوتف و که ره می خوی ئیمه وا لیبکا، که به ره وشتی به رز و جوان و، به به زهیی و په روژش، هوکار و فاکته ری ته وه بین که مسولمانان پیکه وه بن، ریک بن، ته با بن، یه کپیز بن.

بنه‌مای یازدهیم

کوښش کردن (اجتهاد)، بۆ هه‌له‌یښجانی حوکمه
شه‌رعییه‌کان له قورئان و سوننه‌دا، به‌گشتیی
فه‌رزی کیفاییه، که‌سی‌کیش توانای نه‌بێ، له‌سه‌ری
پێویسته له زانیان پرسی و، به‌رچاو روونانه
شوینیان بکه‌وی، نه‌ک کو‌ی‌رانه لاساییان بکاته‌وه

برا و خوشکاني به پښ!

له م باسه دا: مه سه له ی (اجتهاد) - که تایه تمه نندیه کی گه وره و
گرنگی جهموهری مسولمانانه - دتویژینه وه: (اجتهاد) چیه؟ ته قلید
چونه؟ شوین که وتن (اتباع) چونه؟ نه و سی وشه یه: (الاجتهاد، التقلید،
الاتباع)، هه کامیکیان چه مک و واتای تایه تی و جیاواری خوی
هه یه.

سهرتا با ته ماشای تم چه ند دهقه بکهین:

۱- له سوورپتی (التوبة)، تایه تی (۱۲۲) دا، خوا سبحانه و تعالی
ده فهرموی:

﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ (۱۲۲)

واته: دهبوایه له هه کومه لیکي زوری برواداران، که میکیان
دهرچوبان بو نه وهی له دیندا شاره زان بن و، دواپی که گه پانه وه بو
لای خه لکه که یان، هو شیاریان بکه نه وه، به لکو وریا بن، له هه له و
په له پاریزراو بن.

۲- له سوورپتی (النساء) تایه تی (۸۳) دا، خوا ده فهرموی:

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى
الرَّسُولِ وَالْأُولَى الْأَمْرُ مِنْهُمْ لَعَلَّهُمَ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ﴾ (۸۳)

واته: (به سه رزنه شتکر دنه وه باسی دل نه خوشه کان، یان باسی
مونافیه کان ده کات) ده فهرموی: هه رکاتی که هه وایی کی په یو ده ست

به هیمنی و ئاسایشه وه، یاخود که په یوه ندی به ترسه وه هه بی،
بو یان بی، یه کسهر بلاوی ده که نه وه، نه گهر نه وه و هه والیان بو لای
پیغه مبهه گپړابیه وه، هه وه ها بو لای کار به ده ستانیا له خو یان (بو
لای مشوور خو رانیان)، نه وانه یان که توانای هه لهنجانیا هه یه،
ده یانزانی (واته: ده یانزانی نایا نه وه هه وال به که لکی بلا وکرده وه
دی، یان ده بی بشار دیتته وه؟).

۴۳- له سووړه تی (الانبیاء) ثایه تی (۷) و، له سووړه تی (النحل)
ثایه تی (۴۳) دا خوی کار به جی به یه ک عیبارت ده فهرموئ:

﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

واته: نه گهر نازان، له شاره زیان پیرسین.

۵- پیغه مبهه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده فهرموئ: {مَنْ
يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ} أخرجه أحمد برقم (۱۶۹۲۴)، والبخاري
برقم (۷۱)، ومسلم برقم (۱۰۳۷)، وابن حبان برقم (۸۹)، وأخرجه أيضا:
الدارمي برقم (۲۲۴).

واته: هه که سیک خوا چاکه ی بو ی بوئ، له ثایندا شاره زای
ده کات.

بابه تی (إجتهد و تقلید و إتباع)

نهم بابته گرنګ و ههستیاره له پینج برګه دا ده تویرینه وه:

برګه ی یه که م: پیناسه ی (إجتهد) و (تقلید):

أ- (الإجتهد):

یه ک: له پرووی زمانه وانیه وه:

وشه ی (إجتهد)، له پرووی زمانه وانیه وه، له سهر کیشی (إفعال) ه،
له (جهد) ه وه هاتوه، (إجتهد) واته: خو ماندوو کردن، هه و لدان، کو شش
کردن.

دوو: له پرووی زار او ه ییه وه، به م جوړه پیناسه کراوه:

١- (الغزالي) ده لی: {بَدَلُ الْمُجْتَهِدِ وَسَعُهُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ بِأَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ،
وَالْإِجْتِهَادِ التَّامِ أَنْ يَبْذُلَ الْوَسْعَ فِي الطَّلَبِ، بِحَيْثُ يَحْسُ مِنْ نَفْسِهِ بِالْعَجْزِ
عَنْ مَزِيدِ طَلَبِ} ^(١)، واته: (إجتهد) بریتیه له وه ی که کو شش که ر
(مجتهد)، هه و لی خو ی بدات بو و ده دست هینانی زانیاری به
حوکه شه رعیه کان و، کو شش کردنی ته و او ته و دیه که، بابای
کو شش که ر (مجتهد)، ته و په ری توانای خو ی به کاری نی، به شی و دیه ک
که هه ست بکات هیچی دیکه توانای نه ما وه.

((١)) المستصفی من علم الأصول، ج ٢، ص ٣٨٢.

واته: مهسه له يه کي که دپته پيش، هه موو عه قلی خوی تیدا به کار پيښي و هه ولی خوی تیدا بدات، که تايان هو مهسه له يه هوکمه شه رعبييه که ی چونه؟

۲- (الجصاص) دهلي: { فَهُوَ بِذُلِّ الْمَجْهُودِ فِيَمَا يَقْصِدُهُ الْمُجْتَهِدُ وَيَتَحَرَّاهُ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ اخْتَصَّ فِي الْعُرْفِ بِأَحْكَامِ الْحَوَادِثِ الَّتِي لَيْسَ لِلَّهِ تَعَالَى عَلَيْهَا دَلِيلٌ قَائِمٌ يُوَصِّلُ إِلَى الْعِلْمِ بِالْمَطْلُوبِ مِنْهَا، لِأَنَّ مَا كَانَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ دَلِيلٌ قَائِمٌ، لَا يُسَمَّى الْإِسْتِدْلَالُ فِي طَلَبِهِ اجْتِهَادًا }^(۱)، واته: ثيجتیهاد بریتیه له وه که له لایه ن بابای کوششکار وه تهوپه ری توانای به کار بهیندری و زور بخه فتری بو زانینی شتیك، به لام له پرووی عورفی زانایانه وه، ثيجتیهاد مه به ست پی هه ولدانه، بو زانینی هوکمی تهو پرووداوانه ی که پروو ددهن، له وانه ی که خوی به رزو مه زن به لگه یه کی تاشکرای له سر نه فهرموون، چونکه هه رشتیک که خوا هوکمه که ی به تاشکرا فهرمووی، تهو به لگه له سر هینرانه وه ی پی ناگوتری ثيجتیهاد.

یانی: که نیمه بزاین نویژ فهرزه، پینج فهرزه نویژده کان، پیوستیمان به ثيجتیهاد نیه، چونکه تهو خوا فهرموویه تی و پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی:

﴿وَأَقِمْوْا الصَّلَاةَ﴾^(۴۳) البقرة.

ههروه ها بو روروی مانگی رده مه زان فهرموویه تی:

﴿كُنْزٌ عَلَيْكُمْ الصِّيَامُ﴾^(۱۸۳)

تهوه پښوېستی به ئیجتههاد نیه، ئیجتههاد تهوهیه حوکه مه کی دیار نه بی، به لام شتیک که دهقی له سه ر بی، تهوه وشه ی ئیجتههادی بو به کار نایه ت.

۳- (د. عبدالله دراز) دهلی: {الإجتهد استفراغ الجهد وبذل غاية الوسع، إما في درك الأحكام الشرعية وإما في تطبيقها} ^(۱)، واته: ئیجتههاد بریتیه له به کارهینانی تهوپه ری تواناو، سه رف کردنی تهو په ری وزه، یان بو زانینی یاسا شه رعیه کان، یاخود بو جبه جی کردنیان له واقعدا. ب- التقليد ^(۲):

۱- (الباجي) دهلی: {هو إلتزام حکم المقلد من غير دليل} ^(۳)، واته: تهقلید بریتیه له پابه ندیی به قسه ی که سیکه وه که تهقلیدی لی ده کری، به بی تهوه ی که به لگه هه بی، داخو پیکاویه تی یان نه پیکاو. ۲- هه ر له سه رچاوه ی پیشوودا، تاواش پیناسه کراوه: {الرجوع في الحكم إلى قول المقلد من غير علم بصوابه ولا خطئه} ^(۴)، واته: بریتیه له گه رانه وه بو قسه ی که سیک که په پرهوی لی ده کری، به بی زانینی تهوه که پیکاویه تی، یان نه پیکاو.

(۱) تعليق عبدالله دراز على الموافقات للشاطبي، ج ۴ ص ۸۹، ثم پیناسهیه ژماره که له زانایان بو وینه: (د. أحمد الیسونی) که لهم پوژگاره ی نیمه دا به پیاوکی بلیمه ت داده نری له بواری (أصول الفقه) دا، دهلی: باشتین پیناسهیه. (۲) وشه ی تهقلید زانایان به کاریان هیناوه، که من بوخوم له گه ل تهودا نیم لهم وشهیه به کاریه ندری، دوایش پرونی ده که مه وه، بوچی! (۳) إحکام الفصول في أحکام الأصول، للباجي، ص ۱۷۳. (۴) سه رچاوه ی پیشوو ص ۷۲۱.

۳- (جلال‌الدین المحلی) دہلی: {التقلید قبول قول القائل بلا حجة يذكرها} (۱) واتہ: تہ تقلید بریتیہ لہ ودرگرنتی قسہی کہ سینک بہ بی بہ لگہیہ کہ کہ باسی بکات.

٤- ههروهه هه له هه مان کتیبدا، ئاواش پیناسه کراوه: {النتزام
المكلف في حکم شرعی مذهب من ليس قوله حجة بذاته} بریتیه لهوه که
مروؤفی ئه رکدار (مكلف) {ئهو کهسه که ئه رکی شه رعیی ده که ویتیه
سه ری}، له هو کمینکی شه رعیییدا، پابه ند بی به قسه ی که سیکه وه، که
ئهو کهسه قسه که ی له زاتی خویدا، به لگه نه.

ئەو دەش پېناسە كى جوانە، چونكە ئايا ئەگەر تۆ بەدوای
فەرموودەى خوا بکەو، پیت دەگوترئ موقەللید؟ ئەدى ئەگەر
بەدوای فەرموودەى پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بکەو، پیت
دەگوترئ موقەللید؟ کردەو کەت پی دەگوترئ تەقلید؟ نا، چونکە
فەرموودەى خواو قسەى پېغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
لەخودى خویاندا بەلگەن و، جگە لەخواو پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ
وسلم) هیچ کەسیک قسەکەى بەلگە نیە، بۆیە زانایان گوتوویانە:
(أَقُولُ الْعُلَمَاءُ يُسْتَدَلُّ لَهَا وَلَا يُسْتَدَلُّ بِهَا) قسەى زانایان بەلگەى
لەسەر دەهیندریتەو، بەبەلگە ناھیندریتەو، تۆ ئەگەر تەماشای
وێزەى ئۆممەت بکەى، ئنجا حالى دەبى کە ئەو ئۆممەتە لەگەڵ
لاساکردنەو تەقلیددا، چى لیھاتو؟ لەھەزارى یەك نالى: خوا
واى فەرموودە، پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) واى فەرموودە،
بەوانەشەو کە بانگەشەى شوێنکەوتنى سەلەفى صالح دەکەن،

هه مووی هه ر کتیبه و، قسه یه و، مه زه به، که له راستیشدا، دین بریتیه له وهی که خواو پیغه مبه ری خواو فهرموویانه، ئیدی زانایان ده بی ته وهت پی بلین، که خواو پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرموویانه، رینماییت بکه ن بو ته وه، ته گه ر نا خو هیچ که سیك، غه یری خوی کاریه جی، شه رعی دانه ناوه، پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) شه رعدانه ر (شارع) نیه، به سه ربه خو بی، ته ویش له بهر رۆشنای شه ریه تی خواداو به هۆی وه حیی خواوه، رینماییی ئیمه ی کردوه.

برگهی دووهم: رهوا بوونی شوینکھوتن (اتباع) ی زانایان:

ثایا رهوايه ئیمه بهدوای زانایان بکهوین، یان دهبیج هه موو کهس بوخوی بهرې بزانی و، هه موو کهس بوخوی ئیجتههاد بکات؟ با ته ماشای ئهم چهند دهقه بکهین:

۲۹۱- خوا سبحانه و تعالی له سوورپهتی (الأنبياء) ئایهتی (۷) و، له سوورپهتی (النحل) ئایهتی (۴۳) دا، وهک پشتریش هینامان، دهفهرموي:

﴿ فَسَلُّوْا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْمَلُوْنَ ﴾ (۴۳)

واته: ته گهر نازانن، له شارهزایان پیرسن.

کهواته: دروسته بهدوای شارهزایان بکهوی و لئیان پیرسی، مادام بوخوت نهزانی، دهبیج بهدوای زانایان بکهوی، ئهمما بوخوشت نهزانی و، بهدوای زانایانیش نهکهوی، حالت باش نابی!

۳- پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دریزه ی بهسه رهاتیکدا فهرموویهتی: { ...فَقَتْلُوْهُ قَتَلَهُمُ اللّٰهُ اَلَا سَالُوْا اِذْ لَمْ يَعْلَمُوْا، فَاِمْا شَفَاءُ الْعِيِّ السُّوَالُ } أخرجه أبو داود برقم (۳۳۶)، والدارقطني (۱/۱۸۹).

واته: کوشتیان خوا بیانکوژی، که نه یاندهزانی دهبووايه پرسیاریان کردبایه، چونکه چاره سهری نهزانی، پرسیار کردنه.

پوخته ی بهسه رهاته کهش ئهوهیه که کۆمه ئیک له هاوه لان به چالاکیه کی جیهادیی دهردهچن و، یه کیان له حالیکدا که سهری شکاوه، ئیحتیلامی دهبیج و، کاتیک پرسیار له هاوه له کانی دهکات:

تایا مؤلّه تی هه یه خوئی نه شوات و ته یه موم بکات؟ ده لئن: نه خیر، هه ر ده بی خوت بشوئی، نیدی که خوئی ده شوات، به هوئی ته رپوونی برینه که یه وه ده مرئی، پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) له و باره وه ره خنه یان لی ده گری، چونکه نه و هاوه له برینداره مؤلّه تی خو نه شور دن و ته یه موم کردنی بو هه بووه.

۴- {إنعقاد الإجماع من عهد الصحابة والتابعين، على أن العامة يستفتون العلماء ويتبعونهم في الأحكام الشرعية، ولا يُنكرون عليهم هذا السلوك، وهذا معلوم بالتواتر من علمائهم وعامتهم} ^(۱)، واته: یه که ده نگیی و یه که رای زانایان له سه رده می هاوه لانه وه خوا لیان رازی بیت و، شوین که وتوانیا نه وه، له سه ر نه وه دامه زراوه، که خه لک به گشتیی له زانایان ده پرسن و، له حوکمه شه رعیه کاندای شوینیان ده که ون و، هیچ که سیک نکوولی له وه نه کردوه، نه وهش به تهواتور زاندراده، هه له زانایان و، هه له خه لکی به گشتیی.

به ریزان! تایا پیتان وایه هاوه لان هه موویان موخته هید بوون؟ نه خیر، هاوه لان بو خوشیان له یه کدیان پرسیده.

۵- {توقع الحرج الشديد إذا أُلزم الجميع بالإجتihad الشرعي في كل نازلة، وهو تكليف بما لا يطاق وهو مرفوع شرعاً وعقلاً} ^(۲) ^(۳)، واته:

(۱) التجديد الأصولي: نحو صياغة جديدة لعلم أصول الفقه، بإشراف: د. أحمد الريسوني ص، (۷۷۶).

(۲) سه رچاوه ی پیشوو.

(۳) چونکه بو زانارییتان! نه و رایهش هه یه، که ده لئ: ده بی هه موو که س بو خوئی ئیجتهاد بکات.

سه غله تییه کی زور تووشی خه لک ده بی، ته گهر هه موویان پابه ند
بکرین به وه وه که ده بی بوخویان کوشش بکه ن، له هه ر شتی کدا که
به سه ریان دی، {بگه رینه وه بو قورئان و سونه ت}، که ته وه ش داوا
لیکردنی خه لکه به شتی ک که له توانایاندا نیه، ته وه ش هه م به شه رع
هه لگه راوه، هه م به عه قلیش هه لگه راوه.

یه که: به شه رع: ﴿لَا يَكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ ﴿١٨٦﴾ البقرة،
خوا له هیچ که س داوا ناکات، مه گهر ته وه ی له توانای دایه.

دوو: به عه قلیش دیاره که سی ک شتی کی له توانادا نه بی، لی داوا
ناکری.

٦- (أحمد بن عبد الرحيم الدهلوي)^(١)، ده لی: {إِعلم أن الناس كانوا
قبل المائة الرابعة غير مُجمِعين على التقليد الخالص لمذهب واحد بعينه،
وكان من خبر العامة أنهم كانوا في المسائل الإجماعية التي لا اختلاف فيها
بين المسلمين، أو جمهور المجتهدين، لا يُقلّدون إلا صاحب الشرع^(٢)،
واته: بزانه که خه لک پیس سه ده ی چواره می کوچی، یه که ده نگ
نه بوون له سه ر لاسا کردنه وه ی ته واوو ساغ، بو رایه کی دیاری کراو،
به لکو هه والی مسولمانان به گشتی و بوو، لهو شتانه دا که یه که
ده نگییان له سه ر پهیدا بووه، له نیو زانایاندا راجیاییان له سه ر نیه،
یاخود زوربه ی هه ره زوری کوششکه ران و زانایان له سه ریان یه که

(١) له سالی (١١٧٦) ز وه فاتی کردوه، به (شیخ ولي الله الدهلوي) ناسراوه،
کتیپی هیه به ناوی (حجة الله البالغة)، له یه که بهرگدا چاپکراوه له دوو
بهرگیشدا هیه، به راستی کتیپی زور نایابه.

(٢) حجة الله البالغة، ص ١٥، ١٥٣.

دهنگن، مسولمانان به دواى هيچ مه زهه ييک نه ده که وتن، به لکو ريک به دواى قورښان و سوننه ت و شهريعه تيک ده که وتن، که له لايه ن خواو پيغه مبهري خواوه هاتوه.

که واته: به گشتي رهوايه خه لک شوين زانايان بکه ون، له شتيکدا که نهيزانن.

برگەى سىيەم: پىنج تىيىنى لەبارەى ئىجتىھاد و تەقلیدەو:

تىيىنى يەگەم:

وشەى تەقلیدم پى باش نىە بەکارى، ھەلبەتە لە كىيەكاندا
ھاتو، بەلام بۇ زانىارىيتان! نە لە قورئاندا ھاتو، نە لە سوننەتیشدا
ھاتو، زانىان بەكارىان ھىناو.

بۇچى پىم باش نىە؟

چونكە وشەى (تقلید) لە (قِلادە) ھو ھاتو، (قِلادە)، يانى:
رېشمە، رېشمە كە لەملى ولاخى دەكەن و پایدەكىشن، جەلەویشى
پى دەگوتى، ئنجا بەراستىيى من لە مۇسۇلمانانى ناوۋەشىنمەو بلىم:
رېشمەيان لەمل كراو، ئىدى بەھەرھال ئەو زانىان بەكارىان ھىناو،
ھەلبەتە وشەكە لەوئو ھاتو، بەلام دوايى مەبەستىيان ئەو نەبوو،
بەس كە تۇ لە تەقلید ورد بىو، ھەر وا دەكاتەو، كەسەك ولاخەك
رەدەكىشى، ولاخەكە نازانى بۇ كويى دەبەى، مۇسۇلمانىكىش كە
بەدواى كەسەك دەكوئ و نازانى بەلگەكەى چىيە؟ ئەو رېشى
خۇى لەمست دەنى! بۇيە وەك دوايى باسى دەكەم: مۇسۇلمانان
پىويستە (إتباع) زانىان بكەن، نەك (تقلید)، ئنجا ئايا جىاوازييان
چىيە؟

تەقلید ئەوئە، كە تۇ بەدواى زانىەك بكەوى، بەبى ئەوئەى لىئى
پىرسى: بەلگەت چىيەو چۆنە؟ بەلام شوئەكەوتن (إتباع) ئەوئە كە

تۆ بەدوای زانايەك بكهوى، بەلام بەرچاۋ روونانە، ۋەك لەسەرەتاۋە
گوتىم: دەيى بەرچاۋ روونانە ئىنسان بەدوای زانايان بكهوى، نەك
خوييان تەسليم بكا، بەيى ئەۋەدى كە لييان پىرسى ئەۋە چۆنە؟
بەتايىبەتى لەم پوژگارەدى ئىستاي ئىمەدا، كە (وعاظ السلاطين)
زۆرن، ئەوانە زۆرن لەبەرگى زاناياندا، كە يان نەزانن، يان زۆرزانن و،
دىنى خوا بەھەرزان دەفرۆشن و، فەتۋا بەدلى حوكمران و دەسلەتداران
دەدەن، ئىنجا ئەگەر خەلك ھەروا بەيى لام و جىم خوييان تەسليم
بكا و شوينيان بكهوى، ئەۋە دەقەومى كە ئىستا قەوماۋە، دەيىنن
زانايەك لە ۋلاتىك، كەسەك لە ۋلاتىك، دامەزراۋىيەكى رەسمىي لە
ۋلاتىك، فەتۋايەك دەردەكا، ئەۋ خەلكە ھەموۋى بەدوای دەكەۋى،
لەۋلاتى ئىمەشدا ئەۋ حالەتە ھەر ھەيە، بۆخوتان دەيىنن، خەلك
بۆچى بەدوای حيزبى عەلمانىي كەۋتود؟ تەماشە دەكات: زانا و
مامۇستايانان لەگەلدان و، ئەۋىش بەدوای مامۇستايان كەۋتود،
ئىنجا مامۇستايەكان بۆخوشيان ھەر لاسايىكەرەۋەن و، خەلكەكەش
تەقلىدى وان دەكاتەۋە، ئىدى حال بەم شىۋەيە ليھاتەۋە كە دەيىنن،
ھىچ كامىشى پىي وانىە لەدىن لايداۋە، ھىچىشى بەرپى دىندا
نارۋا، ھەموۋشى خۆي پىي موسولمانى چاكە!

تېيىنى دوۋەم:

ھىچ كام لە ھەشت مەزھەبەكان، شوينكەۋتنيان فەرز نىە، بەلكو
فەرز تەنيا شوين كەۋتنى ۋەحىيە، بەلام ئەۋەدى شارەزا نەيى، دەيى
شوين شارەزايان بكهوى، بۆيە زانايان بىنچىنەيەكيان دانائە، دەلئىن:
(مذهب العالمى، مذهب مفتيە) باباى عەوام مەزھەبەكەى برىتيە
لە مەزھەبى ئەۋ كەسەى فەتۋاى بۆ دەدات، بىگومان لىردە مان

نامه وی بلیم: با خه لک به دوی مه زه به فیهیه کان نه که وی، لیم تیگه! دلیم: له سر مسولمانان پیوست نیه، که نه و کومه له مسولمانه به تاییهت شوین فلان مه زه به بکه ون، نه وانی دیکه ش به تاییهت شوین فلان مه زه به بکه ون، نه وانی که بو مسولمانان پابه ندکه ر (ملزم)ه، ته نیا وه حیه، شهریه ته، به لام که سی که بو خوی شاره زای شهریه ته نه بی، ده بی به دوی زانایان بکه وی، به لام چونان به دوا بکه وی؟ شوینان بکه وی، نه که لاسایان بکاته وه، به بی نه وانی لی بکولیتته وه، کویرانه به دویان بکه وی، واته: لاسایی کردنه وانی کویرانه نه بی، شوینکه وتنی بهرچاو رووانه بی.

هه شت مه زه به کانیش نه مانه ن: (هه نه فی، مالیکی، شافیهی، هه نه لی، جه عفری، نیباضی، زیددی، ظاهیری)، نه و هه شت مه زه به، نیستا له جیهانی نیسلامییدا شوینکه وتوویان هه ن.

تیبینی سییه م:

۱- نیجه تهاد جاری وایه فه رزی عهین دهیت، کوششکردن بو هه لهینجانی حوکه شهریهیه کان، جاری وایه فه رزی عهین دهی، بو که سی که له توانایدا هه بی، کوشش بکات و خه لکیش پیوستی پی بی و خوشی پیوستی پی بی، جاری وایه فه رزی عهین و، جاری وایه فه رزی کیفیه دهی، خه لکیک، کومه لگایه که دهی هه ندیک زانای تیدا هه بن، بتوانن کوشش بکه ون و حوکه شهریهیه کان هه لهینجن، روودویان به سر دین، کارساتیان دینه پیشی، دهی بزنان حوکه شهریهیه کانیان چی و چین؟ چونکه پیشتر نه و رووداوانه نه بوون، تا کو زانایان باسی حوکه شهریهیه کانیان بکه ن.

۲- جاری واش هیه ئیجتههاد دهیته سوننهت.

۳- ههروهه ئیجتههاد جاری وایه هه پام دهی، ته گهر که سیك ئیجتههاد بکات که له توانیدا نهی، وهك دارکه ری شهوی، به پیخواسیی به نیو بکهوی، نهوه هه پامه، وهك خوی به رزو مه زن ده فهرموی:

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ (۳۶) الإسراء.

واته: شتیک که زانیاریت ده باره ی نیه، شوینی مه که وه.

تیبینی چوارهم:

ئیجتههاد مه رج نیه یهك پلهو جوړ بیته، به لکو زانیان زۆریه ی هه ره زۆریان ده لین: (قد يتَجَزَّأُ الاجْتِهَادُ) ئیجتههاد بهش بهش ده بیته، دهشتوانین بلین: ئیجتههاد ئه م سی جوړو پلهیه ی هه ن:

أ- (الاجتهاد المطلق)، که بابای (مجتهد) خوی ریک له قورئان و سوننه ته وه، یاسا شه رعیه کان هه لده ینجی.

ب- (الاجتهاد في المذهب)، که کۆششکه ر، له چوارچیوه ی مه زهه بیكدا ئیجتههاد ده کات.

ج- (الاجتهاد في المسائل) چه ند مه سه له یهك، چه ند بابه تیک دینه پی شی، ده گونجی بابای کۆششکه ر ئیجتههادیان تیدا بکات، نه وه ی سییه میان بۆ زۆر که س گونجاوه، مادام توانای هه بیته، شاره زای زمانی عه ره بیی بی و، شاره زای قورئان و سوننه ت بی، نه وه ئیستاش له نیو زانیاندا زۆره و، زۆر مه سه له ی تازه که هاتوونه پی ش، زانیانی هاوچه رخ ئیجتههادیان بۆ کردوون.

تییینی پینجه م:

ئوهی رابرد به نسبت کوششکردنه وه له مهسه له شه رعیه کاندای بو، واته: لهو شتانه دا که دهبی له شه ريعت حوکه که یان دهر بهیین، به لام له بواره کانی دیکه دا: سیاسی و، کومه لایه تی و، جهنگ و، ناشتی و، تابووری، له هه موو ئه بواره دا، دهبی مسولمانان بگه ریښه وه بو شاره زای خو، کی تابوورینه، له پرووی تابووریه وه، پرس بهو ده کهین، کی پزیشکه، له پرووی پزیشکیه وه، پرس بهو ده کهین، کی له پرووی سیاسیه وه شاره زایه، پرس بهو ده کهین، ههروه ها له پرووی کومه لایه تییه وه، پرس به کومه لئاسان ده کهین و... هتد.

که واته: که خوا ده فهرمو: ﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ نه یه فهرمو وه (فاسألوا علماء الدین) له زانیانی تایین پیرسن، فهرمو یه تی: ﴿أَهْلَ الذِّكْرِ﴾ یانی: خه لکی شاره زا، هه رکه سه له بواری خویدا، دهبی پرسی پیگیری و، به هره له شاره زاییه که ی وه ریگیری.

برگه‌ی چوارهم: حوکمی ئیجتیهاد و تهقلید، چیه؟

ئهم بابته ده‌کینه دوو به‌ش:

أ- له‌بواری عه‌قیده‌دا:

هه‌لبه‌ته وشه‌ی (تقلید) و (اتباع)، له‌به‌رانبه‌ر (إجتهد) دان، که‌واته: له‌بواری ئیمان و عه‌قیده‌دا، که ئیجتیهادی تیدا نیه، جیی ته‌قلید و شوینکه‌وتن (اتباع) نیه، پایه‌کانی ئیمان جاری دیکه‌ش بۆم باسکر دوون، نه‌ک لاسایی کردنه‌وه (تقلید) بگره شوینکه‌وتن (اتباع) یشیان تیدا دروست نیه، بۆ وینه: خوای په‌روه‌ردگار تاکه به‌دییه‌نهر و په‌روه‌ردگار و خاوه‌نی ئهم که‌ون و کائیناته‌یه، ئایا دروسته لیره‌دا ته‌قلید بکه‌ی، بگره ته‌نانه‌ت شوینکه‌وتنیش بکه‌ی و بلایی: فلا‌نه زانا وا ده‌لێ، منیش به‌دوای وی ده‌که‌وم؟ نه‌خیر ده‌بی بۆخۆت له پایه‌کانی ئیماندا بگه‌یه ئهو قه‌ناعه‌ته‌ی:

۱- خوا سبحانه و تعالی کییه و ناو و سیفه‌ته‌کانی چۆن؟

۲- ئیمان به پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

۳- ئیمان به‌پرۆژی دوا‌یی.

۴- ئیمان به‌فریشته‌کان.

۵- ئیمان به‌کتیبه‌کان.

هه‌روه‌ها ئهو شتانه‌ی دیکه‌ش که به ده‌قی قورئان و سوننه‌ت چه‌سپاون و زانایان پێیان ده‌لێن: (ما عِلِمَ مِنَ الدِّينِ بِالزُّرُورَةِ)،

ټهوهی که له دیندا به ناشکرا زانراوه، لهو شتانه دا لاسایيکردنه وهو شوینکه وتنی خه لک دروست نیهو، دهبی خوت بگهیه ټهوه قه ناعه ته.

ته ماشا بکه ن! مسولمانان بوچی وایان لیها توه؟ ټهوه حیزبه عه لمانیانه ی له جیهانی نیسلامییدا هه ن، چ له هه ری می کوردستانی ټیمه دا، چ له عیراق و چ له سه رجهم ولاتانی دیکه ی مسولماننشیندا، که رهسته که یان چیه و کین؟ بیگومان هه ر ټهوه خه لکه مسولمانه یه، ټنجا ټایا ټهوه خه لکه مسولمانه، ټه گهر ټیمانیکي ته حقیقییان هه بوایه، نه که تهقلیدی، شوین ټهوانه ده که وتن؟ که سی مسولمان ټه گهر بوخوی له دین ټیگه یشتبایه، نه که به کویرانه به دواکه وی، به دوا ی خه لکی عه لمانی دکه وت؟! ټایا عه لمانییه ت جی پی دبووه له نیو مسولماناندا، ټه گهر مسولمانان له دین ټیگه یشتبان؟ ټنجا خو ناکری تا کو قیامه تی ټهوه خه لکه هه ر له ناتیگه یشتووییدا بمی ټیمه وهو، پی شی وایی که ټهوه دینداریه!! بویه هه ندی شتتان که پی ده لیم، با له گه ل واقعیه که شدا گونجاو نه بی، به لام ټیمه ده بی حقه بلین، نیسلام و دینداری بوخوی چونه، وای بلین، ده بی مسولمانان خو یان راست بکه نه وه، ناکری ټیمه دینه که مان خوار بکه ی نه وه، تا کو له گه ل واقعی خواری مسولماناندا بگونجی، ده بی مسولمانان که خوار بوون، خو یان راست بکه نه وه، له گه ل راسته شه قامی خواداو به پی تهرازووی شه ریعه تی خوا.

به لام له بواری ټیمان و عه قیده شدا، ټهوه مه سه لانه ی که مش و مریان له سه رهو، مش و مړ هه لده گرن، مادام ټیجته یادیان تی دا بکری، که واته: که م و زور شوینکه وتن و تهقلیدیشیان تی دا دروسته ^(۱)،

(۱) هه رچه نده وشه ی تهقلید وک گوتم: له بهر ټهوه ی زانایان زوریان به کاریان

چۆن؟ بۆ نمونه: ئه وه که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، خوی
پهروه ردگاری له شهوی میعراجدا بینیه، یان نه بینیه؟ پیشت
باسمان کرد، هاوه لآن که وتونه ته را جیاییه وه، که واته: دروسته لیږدها
بلی: من به دوی رای فلان زانیه ده که وم، له وه مه سه لانه دا که
را جیاییان له سه ره ئیجته دیان تیدا کراوه، به لام که س ئیجتهادی
نه کردوه ده باره ی خوی پهروه ردگار، داخۆ به دیه پنه ره، یان نا؟
خاوه نه، یان نا؟ پهروه ردگاره، یان نا؟ هه ر ده بی ئه وه بپه رستری،
یان نا؟ که س له وه باره وه قسه ی نه کردوه، که سیش له وه باره وه قسه ی
نه کردوه بلی: ئایا فریشته کان هه ن، یان نا؟ ههروه ها ئایا پیغه مبه ران
(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) راستن، یان نا؟ کتیه کانی خوا، راستن،
یان نا؟ رۆژی دوا یی هیه، یان نا؟ ئه وانه پایه کانی ئیمان و له
چه ندان نایه تی قورئان و فره مایشتی پیغه مبه ردا (صلی الله علیه
وسلم) باسیان کراوه، له بهر ئه وه لیږدها شو ئیکه وتن و لاسایی کردنه وه،
داد نادا، ده بی ئینسان خۆی قه ناعه تی زاتی بۆ پهیدا بی.

هیئاوه، ئه گه رنا به په سه ندی نازانم به کار بی.

سڼ جوړه بيرو را له باره ي (تهقليد) و (شوښنکه ووتن) هو له
بواړي عقيده دا:

پاي يه که م:

گوتوويانه: ته نانت له و مه سه لانه شدا که راجيايان تيډا هه يه،
دهبي هم موو که س ئيجتيهاد بکات، خوښنده وارو نه خوښنده وار، که ته وه
جوړيک له تپه پراندي تيډايه.

(ابن تيمية) دهلي: {أَمَّا فِي الْمَسَائِلِ الْأَصُولِيَّةِ فَكَثِيرٌ مِنَ الْمُتَكَلِّمَةِ
وَالْفُقَهَاءِ مِنْ أَصْحَابِنَا وَغَيْرِهِمْ، مَنْ يُوجِبُ النَّظَرَ وَالِاسْتِدْلَالَ عَلَى كُلِّ أَحَدٍ
حَتَّى عَلَى الْعَامَّةِ وَالنِّسَاءِ، حَتَّى يُوجِبُوهُ فِي الْمَسَائِلِ الَّتِي تَنَازَعَ فِيهَا فَضْلَاءُ
الْأُمَّةِ قَالُوا: لِأَنَّ الْعِلْمَ بِهَا وَاجِبٌ وَلَا يَحْصُلُ الْعِلْمُ إِلَّا بِالنَّظَرِ الْخَاصِّ} (۱).

واته: به لام له مه سه له بڼه رتيه کان (أصول الدين) دا، زور له زاناياني
عيلمی که لام و شه رزانه کان، له هاودلانی ئيمه، (واته: مه زه به ي
هنبه لي) و غه يری نه وانیش گوتوويانه: پيوسته هه موو که سيک
ته نانت خه لک به گشتي و نافر تانیس ليکولنه وه، ته ماشا بکن،
ته نانت له و مه سه لانه شدا که راجيايان تيډا بووه له نيوان زاناياني
پيشيدا، گوتوويانه: چونکه زانياري به و شتانه پيوسته و، زانياريش
پهيدا نابي به بي سرنجدان و ليکولينه وه ي تايه تي خوت.

که ته وه وک گوتم: جوړيک له تپه پراندي تيډايه و بار قورس
کردنيکی زوره بو خه لک.

(۱) مجموع الفتاوى، ج ۲۰ ص ۲۰۲.

پای دووهم:

(ابن السبکی) دهلی: {فإن كثيراً من الفقهاء وبعض المتكلمين جوزوا التقليد في الأصول، وربما بالغ بعضهم فقال: التقليد واجب والنظر في ذلك حرام} (۱).

واته: زۆریک له شه عزنان و هندیك له زانایانی عیلمی که لام، به دروستیان داناوه له بنچینه کانی دینیشدا لاسایی کردنه وه ههیت، به لکو ههندیکیان زیدهرۆییان کردوه گوتوویانه: لاسایی کردنه وه واجبوه، دروست نیه ئینسان بۆ خۆی بیر بکاته وه له بنچینه کانی دیندا! (۲).

دروست نیه بۆخۆت سه رنج بدهی، یانی: حه تمه ن دهیی ئیرادهی خۆت له مست که سینک بنیی! که به حه قیقه ت نه وه هیچ په یوه ندیی به دینه وه نیه.

پای سییه م:

هه لۆیستی راست، هه لۆیستی نیوهرسته: نه وهی که من بۆم ده رکه وتوه هه لۆیستی نیوهرسته نه وهیه وهک (ابن تیمیه) ش گوتویه تی: {الذي عليه جمهور الأمة: فلا إطلاق القول بالوجوب صحيح، ولا إطلاق القول بالتحريم صحيح} (۳)، واته: نه وهی که زۆربهی هه ره زۆری ئۆممه ت له سه ریه تی نه وهیه که: نه به ره هایه ی فه رزکردنی سه رنجدان و تیوه رامان راسته بۆ هه موو کهس، نه به ره هاییش قه دهغه کردنی سه رنجدان، راسته.

(۱) الإلهاج في شرح المنهاج، ج ۳ ص ۲۷۳.

(۲) سبحان الله! هه ندیک له زانایان، نازانم بۆچی که یفیان پیهاتوه هه ر راست عه کسی به کدی بجووئینه وه.

(۳) مجموع الفتاوى ج ۲۰، ص ۲۰۳.

هه لیه ته بو هه ندی خه لکی عه وام که هیچ له هیچ نازانی،
 تنجا بی له سه ره قه زیه ی قه ده ره هه ندیک شتی زور ورد، سه رنج
 بدات، نه گهر بو نهو حالته بلئی: نهو ده قه ده غه یه و تو تینا گه ی،
 ره نگه ری تی بیچی، به لام بلئی له سه ری پیویسته ته قلید بکات،
 نهو وانیه و نه په ره که ی دیته وه سه ر (اتباع)، واته: بابای عه وام له
 زانیه که پرسی و، به بهر چاو روونی شوینی بکه وی.

ب- له بواری فیهدا:

له بواری فیهدا، زور به ی هه ره زوری زانیان له سه ره نهو دن که
 شوینکه وتن (اتباع) و ته قلید به گشتی دروستن، به لام بو که سیك
 له توانای دا هه بی، نیجتههاد کردن فه رزه.

نه مهش سی نمونه له قسه ی زانیان لهو باره وه:

۱- (ابن الصلاح) ده لی: {فکل من لم يبلغ درجة المفتي، فهو فيما
 يُسأل عنه من الأحكام الشرعية، مستفتٍ ومُقَلَّدٌ لِمَنْ يُفْتِيهِ} ^(۱)، واته:
 هه ره که سیك نه گه یشتیته پله ی فه توادر، نهو ده لهو شته دا که لیان
 ده پرسری له حوکه شه رعیه کان، به پرسیار که ره (مستفتی) له قه لهم
 ده دری و، شوین نهو که سه ده که وی که فه توای بو ددات.

۲- (أبو الوليد الباجي): ده لی: {فرض العالمي: الأخذ بقول العالم} ^(۲)،
 واته: بابای عه وام، له سه ری فه رزه که قسه له زانا وه ربگری.

(۱) أدب المفتي والمستفتي، ص ۱۵۸.

(۲) إحكام الفصول في أحكام الأصول، ص ۷۲۸.

چاکه که نهو باسی تهقلیدی نه کردوه، به لکو یانی: قسه ی لی وهربرگری و، لیی تیمیگات و، شوینی بکه وی.

۳- (الغزالي) ده لی: {العامي يجب عليه الإستفتاء واتباع العلماء} ^(۱)، واته: ئینسانی عهوام {که سیك زانا نه بی} له سه ری پیویسته که بیرسی و به دوا ی زانیان بکه ویت.

نه وانه وشه ی (اتباع) یان زیاتر به کارهیناوه، هه ست ده کم وشه ی تهقلید له دوا ییدا زیاتر به کارهاتوه، پشی زانیان زیاتر وشه ی (اتباع) یان به کارهیناوه.

برگه ی پینجه م: به لگه ی فهرز بوونی (اجتهاد) بو که سی توانادارو، رهوا بوونی شوینک ه و تن (اتباع) بو که سی ب ت توانا:

۱- فهرز بوونی (اجتهاد):

تایا به لگه مان چیه، له سه ره شه وه که فهرزه ئیجتهاد بکړی؟

بو فهرز بوونی ئیجتهاد، ده توانین ثاماره به چهند ده قیک بکه ین:

۱- له سووړه تی (النساء) تایه تی (۸۳) دا خوا ده فهرموی: ﴿وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ﴾ (النساء).

واته: شه گهر گیرابایانه وه بو لای پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و، بو لای مشوورخوړان و کاربه دهستان (شه وانیش هه موویان نا) شه وانیه ان که توانای هه لهنجانیه ان هه یه، ده یانزانی (واته: ده یانزانی تایا شه هه واله بلاو بکړیته وه، یان بلاو نه کړیته وه؟).

تنجا شه گهر هه والیکي ئاسایی، ته نیا شه هلی هه لهنجان (استنباط) بو یان هه یج بریار بده ن بلاو بکړیته وه، یان بلاونه کړیته وه؟ شه دی هه وال به ناوی خواوه، که شه شه هه لاله، شه شه هه رامه! به ته ئکید هه موو که س بو لای نیه بلاوی بکاته وهو، هه موو که س بو ی نیه بلې: شه وه هه رامه و شه وه هه لاله، به لکو ده یج بگه پښینه وه بو لای خه لکی شاره زا و زانا.

۲- له سووړه تی (التوبة) نایه تی (۱۲۲) دا، که پښتیش هینامان، خوا ده فهرموئ:

﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّسَنفَعَهُوا فِي الدِّينِ﴾ (۱۲۲)

التوبة.

واته: ده بوایه له هر کومه لیکي زور، ده سته یه کیان دهرېچن بو ته وده له ناییندا شاره زان بن....

که واته: (تَفَقَّهْ) یانی: ورد تیگه یشتن له دین، پیوسته و ته گهر به هه موو مسولمانانیش نه کری، ده بی که سانیکیان خو یانی بو ته رخان بکن، چونکه (فرقة) کومه لیکي زوری مسولمانان و (طائفة) ش کومه لیکي که میان، ده گه یه نن، ته مه ش ته وه ده گه یه نی که: ثیجته یهاد کردن له سهر هه مووان فهرز نیه، چونکه له توانایان دانیه، به لام ده بی که میکیان هه بن شاره زان بن و، ته وانی دیکه ش پرسپاریان لی بکن.

۳- هه ووه ها پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، ده فهرموئ: {وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ} أخرجه أحمد برقم (۲۱۷۶۳)، وأبو داود برقم (۳۶۴۱)، والترمذي برقم (۲۶۸۲)، وابن ماجه برقم (۲۲۳)، وابن حبان برقم (۸۸)، والبيهقي في شعب الإيمان برقم (۱۶۹۶). قال الألباني: صحيح.

واته: بیگومان زانایان میراتگرانی پیغه مبه رانن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

پیغه مبه رانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به به ر چاو پروونی دینداریان کردوه، له ری وده حییه وه، یاخود له ری ثیجته یهادی خو یانه وه،

ټنجا دهبي زانايانیش وهحي بکه نه چرایهك و نه وهی وهحيش نه یفه رمووېو، دهبي عه قلی خویان به کارینن بو هه لهینجانی حوکمه شهرعییه کان له وهحي خوا.

۴- نهو فرمایشتهی موعادی کوری جبهل، که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، دینیرئ بو یه مهن و پی دد فرموی: نه گهر کیشه یه کت هاته پیش چی ده کی؟ موعاذ ده لی: ده گهر یمه وه بو کتیبی خوا، فرموی: نه گهر له کتیبی خوادا حوکمه که بیت چنگ نه که وت؟ گوتی: ده گهر یمه وه بو سونه تی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، فرموی: نه گهر له ویشدا نه تبینی؟ گوتی: {أَجْتَهْدُ رَأْيِي وَلَا أُلْوُ}، واته: هه ولده دم به رای خوم حوکمه که ی بزانه، که مته رخه مییش ناکه، پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)، دهستی له سینگی داو فرموی: {الْحَمْدُ لِلَّهِ وَفَقَّ رَسُولَ اللَّهِ}، لهما یرضي رسول الله، واته: ستایش بو نهو خویای که نوینه ری پیغه مبه ری خوی یارمه تییدا، بو شتیک که جیگای ره زامه ندیی پیغه مبه ری خویای (صلی الله علیه وسلم) ^(۱).

(۱۱) درېژهی ده که بهم شیویه هاتوه: { عَنْ أَنَسٍ مِنْ أَهْلِ حِمَاصٍ مِنْ أَصْحَابِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ، قَالَ: كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ؟ قَالَ: أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: أَجْتَهْدُ رَأْيِي وَلَا أُلْوُ، فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ، وَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ } أخرجه أحمد برقم: (۲۲۱۵۳)، وأبو داود برقم: (۳۵۹۴)، قال الألباني: ضعيف، قال: شعيب الأرنؤوط: إسناده ضعيف لإبهام أصحاب معاذ وجهالة الحارث بن عمرو.

براو خوشکانی به پیر!

به بیج ئیجتههاد، دین له ژین به جی ده مین، ئیستا ته ماشای وه زعی مسولمانان بکه ن: دینه که مان له ژینه که مان به جی ماوه، هه لیه ته به جی ماوه که هه صلی دینه که مان نیه، به لکو تیگه یشتنی ئیمه یه بو دینه که مان که له ژینه که مان به جی ماوه، ئیستا مسولمانان - وهك نووسه ریک گوتویه تی و قسه که ی زور جوانه - هه چه کانه ی جهنگیان پیده که ن، کافر بو ی دروست کردوون، هه جل و بهرگه ی له بهری ده که ن، کافر بو یان ده نیری، هه داو و دهرمانه ی به کاری دین، کافر بو یان ده نیری، هه خواردنه ی که ده یخو ن، کافر بو یان ده نیری، سه یاره و ته یاره و که ل و په له کانیش که به کاریان دین، هه مووی له کافرستانه وه بو یان دین!! که واته: مسولمانان له سه رده می خو یان به جی ماو، ئنجا ئایا خه تای دینه که یانه؟ به ته شکید نه خیر، به لکو خه تای تیگه یشتنی هه لیه یانه بو دینه که یان، که وهك گوتم: هه یایان هه یه ده لی: له عه قیده شدا ده بی لاسایی بکه یه وه و کویرانه شو ی بکه وی، ئنجا چو ن به جی نامین!!

ب- رهوا بوونی شوینکه وتن (اتباع):

که پیشتی پیناسه مان کردو قسه مان له باره وه کرد، بو یه ئیستا هه به کورتی ده لیین:

مادام خوی میهره بان فهرموویه تی:

﴿لَا يَكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا أَوْسَعَهَا﴾ (٣٨٦) ﴿البقرة.

ههروه ها فهرموویه تی: ﴿فَأَنقُزُوا اللَّهَ مَا أَسْتَطَعْتُمْ﴾ (١٦) ﴿التغابن.

پیغمبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمویه‌تی: {وَإِذَا أَمَرْتُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ} متفق علیه، هه‌روه‌ها زانایانی ئیسلامیش وه‌ک بنچینه‌یه‌کی شهرعی گوتووینه: {لَا يَسْقُطُ الْإِمْسُورُ بِالْمَعْسُورِ} که‌واته: هه‌رچه‌نده له ئه‌سلدا ئیجتیهاد کردن بو هه‌لینجانی حوکه‌ شه‌رعییه‌کانی له قورئان و سونه‌ت، له‌سه‌ر هه‌موو مسولمانیک فرزه، به‌لام که‌سیک توانای نه‌بی، ئه‌و ئه‌رکه‌ شه‌رعییه‌ی ناکه‌ویته‌ سه‌رشان و، ئه‌وه‌ی ده‌که‌ویته‌ سه‌ری ئه‌وه‌یه که به‌رچاو پروونه شوین زاناو شاره‌زایانیک بکه‌وی، که توانای ئیجتیهادیان هه‌یه.

بنه‌مای دوازده‌یه‌م

خۆپاراستن له به‌کافر دانانی مسوڵمانانی‌ک
که کوفر، یان شیرکیان لێ ده‌زانرێ، مه‌گه‌ر
دوای به‌لگه‌ له‌سه‌ر ته‌واوکردن

ئەمەش تاییبەتەندییەکی گەرنەگ و هەستیارە، لە بەرنامە و رپیازی جەماوەری مەسولماناندا، هەولە دەم بە گۆشراوی بۆ ئەو بەرپێری بخەمە روو، سەرەتا با تەماشای ئەم چەند دەقە بکەین:

۱- خوا سبحانە و تعالی لە سوورەتی (النساء) ئایەتی (۹۴) دا دەفەر موی:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَيِّنُوْا وَّلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقَىٰ اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ﴿۹۴﴾ النساء.

واتە: ئەو ئەوانەى برواتان هێناوە! هەركاتێك بەزەویدا رۆشتن (كە مەبەست پێی جەنگ و جیهادە)، چاو ورد بکەنەووە بەر پێی خۆتان ببینن و، كەسێك سلاوتان لێ دەكا، مەڵێن: تۆ بروادار نی.

۱۵۱

كە ئەمە هۆی هاتنە خوارەوێهە كى هەیه: كۆمەڵێك لە هاوێلان بەلای كەسێكدا رۆشتن، مەرۆ بزنێ پێ بوون، ئەوانیش تەماحیان لە مەرۆ بزنەكانى كردو كابران كۆشت، هەرچەندە كابر سەلامى لێكردن، بەلام كۆشتیان و گوتیان: ئەو بەقەستى سەلامى دەكا، بۆ ئەوێ نەيكۆژین، ئەگەر نا كابر كافرە، مەرۆ مالهەكەشیان لێ داگیر كرد^(۱).

خوای پەروردگار بەو بۆنەووە ئەمەى ناردە خوار.

هەلبەتە مەسولمانانیش تووشى غەلەت و پەلەت دەبن، بەهۆى تەماحى دنیاووە.

(۱) بروانە: الإستيعاب في بيان الأسباب، ج ۱ ص ۴۶۰، هەروەها بروانە: صحيح البخاري: ۴۵۹۱، صحيح مسلم: ۳۰ ۲۵.

۲- خوی پهره دگار له سووره تی (النساء)، ثایه تی (۱۱۶) دا، ده فهرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلًّا بَعِيدًا﴾ (۱۱۶) النساء.

واته: ییگومان خوا له وه نابوری هاویه شی بو دابندری، به لام جگه له وه بو هه رکه سیك بیهوی لیی دهبوری و، هه رکه سیك هاویه ش بو خوا دابنی، به گومراییه کی دوور گومرا بووه.

۳- له سووره تی (الزمر) ثایه تی (۵۳) دا، ده فهرموی: ﴿قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ (۵۳) الزمر.

واته: بلی: تهی تهو به ندانه م! که دهره ق به خوتان زیده رۆیتان کردوه، له به زهیی خوا ناویمد مه بن، ییگومان خوا له هه موو گوناخان دهبوری و به تیکرا، به دلیایی تهو لیبوردی به به زهیه.

۴- پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) له فهرمایشتیکدا ده فهرموی: ﴿أَيُّمَا امْرِئٍ قَالَ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرٍ! فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا، إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ، وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ﴾ أخرجه مسلم برقم (۶۰)، والترمذي برقم (۲۶۳۷) وقال: حسن صحيح غريب، وأخرجه أيضا: ابن حبان برقم (۲۵۰)، وابن البيهقي في شعب الإيمان برقم (۶۶۶۴).

واته: هه ر بر واداریك به برایه که ی بلی: تهی کافر! تهو یه کیکیان گوناچه که ی که وتوته سه رشان، تنجا ته گه ر تهو که سه که پییگوتوه: کافر، کافر بی، ته گه ر نا، گوناچه که ی ده گه ر پته وه سه ر خوی.

هه لئه ته مانای وا نیه که خوئی کافر دهبی، یانی: گوناخی به کافر دانانه که دهکوهیته سهری، ته گهرنا، ته گهر تهو مانایه دیکه ی لی بگرین، به نه زانی، له وانه یه مسولمانیکی کو دهنگی له سهر {متفق علیه} له دنیا دا نه مینی!! وردن له تیگه یشتنی فه رمایشته کانی پیغه مبهردا (صلی الله علیه وسلم)، (باء بها أحدهما)، یانی: یه کیکیان گهراوده ته وه به سزا (عقوبة) یان خراپه (سیئة) ی تهو به کافر دانانه وه^(۱).

۵- له فه رمووده یه کی دیکه دا پیغه مبهردا (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: {مَنْ رَمَى مُؤْمِنًا، بِكُفْرٍ، فَهُوَ كَقَتْلِهِ} أخرجه أحمد برقم (۱۶۴۳۲)، البخاری برقم (۵۷۰۰)، ومسلم برقم (۱۱۰)، وأبو داود برقم (۳۲۵۷)، والترمذی برقم (۱۵۴۳)، وقال: حسن صحيح، والنسائي برقم (۳۸۱۳)، وابن ماجه برقم (۲۰۹۸)، والدارمي برقم (۲۳۶۱)، وابن حبان برقم (۴۳۶۷)، وأخرجه أيضا: ابن أبي شيبة برقم (۱۲۱۵۴)، وأبو يعلى برقم (۱۵۳۵).

واته: هه رکه سیك بر واداریك تۆمه تبار بکات به کوفر، وهك ته وه وایه: کوشتییی.

ته مه چه مکی فه رمووده که ی پیشی روون دهکاته وه، ئینسان که سیك بکوژی، پی کافر نابی، که واته: یانی: گوناخیکی گه وره ی کردوه.

(۱) بویهش رانای میینه (مؤنث) ی بو به کار هیتروده، چونکه مبهست له (ها) له وشه ی (بها) دا: (عقوبة) یان (سیئة) یه.

به شه کانی کوفر:

کوفر به گشتی دهیته دوو به ش: ۱- کوفری گه وره، ۲- کوفری گچکه، ئنجا ئه وهی ئیمه لیره دا مه به ستمانه، زیاتر کوفری گه وره یه، به لام باسی کوفری گچکه ش ده کین.

أ- کوفری گه وره:

ئایا کوفری گه وره هه ر یه ك جوړه؟ نه خیر، به لکو که ته ماشای کوپ ئانم کردوه -رهنکه زیاتریش بی-، به لام به لای که مه وه کوفری گه وره، ده (۱۰) جوړی هه ن:

۱- كُفِّرُ الْجُحُود:

کوفری نکوولی لی کردن، یانی: بزانی حقه وه دانی پیدا نه هیئی، وه كه له سووړه تی (النمل) ئایه تی (۱۴) دا خوی به رزو مه زن ده فهرموئ:

﴿وَحٰمِدُوْا بِهَا وَاَسْتَقِنْتَهَا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ النمل.

(ده باره ی ئالی فیرعه ون ده فهرموئ): هه رچه نده له دلی خو یاندا لیی د لئیابوون که راسته (واته: موعجیزه کانی مووسا)، به لام (جُحُود) یان پیکرد، واته: نکوولی یان لی کردو، دانیان پیدا نه هیئا.

۲- کُفَر التَّكْذِيب:

کوفری به درودانان، وهک خوا ده فهرموی:

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۗ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ﴾ (۶۸) العنکبوت.

واته: کی سته مکارتره له که سیك که درو به ناوی خواوه هه لده به سستی، یا خود حق به درو دهنانی، دواي شهوی دی بو لای، تایا له دۆزه خدا جیگا و ریگا نیه بو کافران، {که تییدا سزا بدرین}؟!

۳- کُفَر الإِسْتِکْبَار:

کوفری خو به زلگرتن، وهک خوی بهرز ده فهرموی:

﴿قَالُوا اتَّوَمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ﴾ (۳۳) الشعراء.

(قهومی نوح به نووحيان گوت): تایا ئیمه له گه ل تو بروا بینین، بو تو بروا بینین، له حالیکدا که ههرچی و په رچییه کان، {خه لکه ساده و رهش و رووته که} به دوات که وتوون؟ (واته: ئیمه له وه گه وره ترین له گه ل واندا بروا به تو بینین) شه مهش کوفری خو به زلگرییه.

۴- کُفَر الإِعْرَاض:

کوفری پشت تی کردن، ئیه مال کردن، وهک خوی زاناو توانا ده فهرموی:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ﴾ (۲) الأحقاف.

واته: نهوانه ی که بی پروان، له وهی که پی ترسیندراون و لپی وریا کرانه وه، پشت هه لکړدوون^(۱).

۵- کُفِرَ الشَّكُّ وَالزُّدُّ:

کوفری دوو دلی و دل له دلدان، راپایی، (شک) به مانای گومان نیه، به مانای دوو دلییه، (ظن) به مانای گومانه، خوا ده فهرموئ:

﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ﴾^(۱)
ابراهیم.

واته: پیغمبرانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به به لکه ناشکرایه کانه وه هاتنه لایان، قوم به کانیان دهستیان به دهمه وه نان (دهستیان به دهمی پیغمبرانه وه نا، واته: بی دنگ بن، یا خود دهستیان به دهمی خویانه وه نا، وه گالته پیکردن او، گوتیان: یمه نه وهی یمه پی پروان کران، پی بی پرواین و، نه وهی که یمه یمه یو بانگ ده کن، له باره یه وه له دوو دلییه کی دل نار ههت که رداین.

که واته: دوو دلییش هر کوفره.

(۱) هه ندیک نووسر (پیوست ناکات ناوی کهس بیتم) گوتوویه: که سیک که نه زانی ئیسلام چیه، با به هوئی نه وه شهوه بی که خوئی پوه ماندوو نه کردوه، به کافر له قلم نادرئ، چونکه کافر که سیکه حقی ناسیی و په فزی کردی، نه مه راسته نه وه مانای کافر، به لام نه وهش هر کوفره، یه کی بی بلئ: من پیغمبره خوام و نهو حقه بوم هیناوی، به لام ئیهمالی بکات و پشتی تیبکات، کوفری پشت تیگردن و ئیهمال کردنیش همیه.

۶- کُفر النفاق:

کوفری نیفاق و ددغه لئی، (نفاق) ته ویه که ئینسان ئیسلامه تی پشانبدو، له دلیدا کوفر هه بی، خوا عز وجل فرمویه تی:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَيَا لَیْمًا اَلْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِیْنَ﴾ (۸)

البقرة.

واته: له خه لکی ههیه که سانیك که ده لئین: برومان به خواو به رۆژی دوا بی هینا، به لام پرواشیان نه هیناوه.

که واته: به قسه وا ده لئین، به لام له دلیدا کوفر ههیه، ته ویش کوفری نیفاقه.

۷- کُفر البُغض:

کوفری رِق لیه لسان، رِق لیبونه وه، خوی به رزی مه زن فرمویه تی:

﴿ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاجَبَطُوْا اَعْمَالَهُمْ﴾ (۹) محمد.

واته: ته ویش به هوی ته ووه که رقیان له وه هه لسا، که خوا نار دوویه ته خوار {بۆیه خوا کرده و کانی هه لوه شانده وه} (۱).

(۱) چندان کهس هه له حیزیه عه لمانیاکان، رقیان له زۆر حوکی شه رعیه، هه ووه له ویش خراپتر ههیه: جارێک له مه جلیسیك مه لایه ک باسی شتیکی ده کرد، دهیگوت: به خوا نازانم خوی په ووه ردگار ته وهی بۆچی قه ددغه نه کرده، گوتم: ماموستا! ده زانی ده لئی چی؟ گوتی: راست ده کهی، گوتم: ماموستا ته وه کوفره چۆن شتی وا ده لئی؟ یانی: تۆ پشینیار بۆ خوا ده کهی، یان په ختهی لی ده گری؟

براو خوشکه کانم! ده بی ئینسان زۆر ناگای له خوی بی، هه رچی خواو

۸- کفر الإستهزاء:

کوفری گالتیه پیکردن، خوای بالادهست دده فهرموی: ﴿وَلَیْن سَأَلْتَهُمْ لَیْقُولُنَّ إِنَّمَا کُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآئِیْنِهِ

پیغمهبر (صلی الله علیه وسلم)، فهرموویانه، دواى نهودی ددهردهکهوی نهوده حقیکه خواو پیغمهبری خوا فهرموویانهو، تیی گهیشتی، دهبی تهسلیمی بی، نه گهر له دلتدا دهماریک جوولا شتیکی بهدل نهبوو، دهبی نهو دهماره سه رکوت بکهی، نهوده دهماری ودهوسهی شهیتانه، جاری وا ههیه ههندیک حوکمی شهرعیی ههیه، بهلام مروث پیی خوشه به نهوعیکی دیکه بی.

بو وینه: بو مامهله نه گهل نافرتهان، یان نه گهل مال و خیرانی دا، پیغمهبر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: ﴿لَا تَمْنَعُوا اِِمَاءَ اللّٰهِ مَسَاجِدَ اللّٰهِ﴾ أخرجه أحمد برقم (۴۶۵۵)، والبخاري برقم (۸۵۸)، ومسلم برقم (۴۴۲)، وابن حبان برقم (۲۲۰۹). واته: (بهنده میینه کانی خوا له ماله کانی خوا قه دهغه مه که نه)، عومهر خوا لئی رازی بی پیی ناخوش بوو خیرانه کهی بجی، خیرانه کهشی دهیگوت: نتجا نه گهر لیم قه دهغه ده کهی، ناچم، دهیگوت: نا، قه دهغه ت ناکه م، ژنه کهی ده شیرازی پیشی ناخوشه، بهلام له بهر نهودی پیغمهبر (صلی الله علیه وسلم) وای فهرموو بوو، عومهر نهیده گوت: مه چو! دواپی عومهر جوړیک رده قنار دهکات له گهل خیرانه کهی له تاریکیی شهوو له کاتی چوونه مزگه وتدا، خیرانه کهی دهلی: له مه ودوا ناچمه مزگه وتی، عومهر دهلی: بوچی؟ خیرانه کهی دهلی: خه لک خراپ بووه، نازانی عومهر بووه، دیاره به نهوعیک دهستیکی گه یاندوتی! یانی: عومهر خوئی پاراستوه لهودی شتیک بکات پیچه وانیه فهرمانی پیغمهبر یح (صلی الله علیه وسلم)، پیشی ناخوش بوودو زور غهیردی هه بووه! ینسان دهبی وریا بی، نافرتهان ههندیک جار مه سه لهی چهنده ژنیی و مه سه لهی میرات و، مه سه لهی شایه دیی و، ... هتد، دینه پیشی، با نافرتهانی بی دین، خوشکانی نیمه نه خه نه ژیر گاریگه ری خویانه وه، وهک وان بیریکه نه وه، وهک وان بلن، دواپی له دلپاندا جوړیک له رق لیته لسان هه بی له حوکمیکی شهرعیی، چونکه نهوده کوفره.

وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْذِرُوا فَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
﴿٦٦﴾، التوبة.

واته: ته گهر لییان بیرسی {له مونافیقته کان، له دل نه خوشه کان، ده لئین: ئیمه هه ر وا ده چوینه نیو قسان و گالته مان ده کرد {قسه ی ریمان ده کرد بو ته وه ی ری پی ببرین}، بلئی: ئایا گالته به خواو به ئایه ته کانی و به پیغه مبه ره که ی ده کن، پوزش مه هیئنه وه، له دوا ی ته وه ی ئیمانتان هیتابوو، کافر بوون.

که واته: به گالته کردن به خواو به ئایه ته کانی خواو به پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، ئینسان کافر ده بیئت.

۹- کفر الشریک:

کوفری شیری، هاویه ش بو خوا دانان، له به دیهینه رایه تییدا، یان له خاوه نداریتی دا، یان له په روه رد گاریتییی دا، یان له په رستراویتییی دا، یاخود له ناو و سیفه ته کانیدا، خوا ی تاک و پاک ده فهرموی:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿٦٥﴾ الزمر.

واته: سروش کراوه بو تو و بو ته وانه ی پیش تو ش {بو تان نیردراوه}، که ته گهر هاویه ش بو خوا دابنئی، کرده وه کانت هه لده وه شینه وه، له زیانباران ده بی.

رووی دواندن له پیغه مبه ری خاته مه (صلی الله علیه وسلم)، به لام مه به ست پیی خه لکی دیکه یه، چونکه خوا زانیویه تی که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) شیری ناکات، که واته: جو ریکی

دیکه له کوفر بریتیه له شیرک واته: شتیک بهیئیه ئاستی خوا، له شتیک لهو شتانه دا که تاییه تن به خواوه.

۱۰- کفر الإلحاد:

کوفری لادان، کوفری بی بروایی، وه خوا فهرموویه تی: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا﴾ (۲۴) الجاثیه.

واته: (کافره کان) گوتیان: زیان هه ر ئه م زیانی دنیا یه یه، ده مرین و ده ژین و ته نیا رۆژگار ئیمه له بهین ده با.

واته: ئیمه له بهر دهستی خوا دا نین، له بهر دهستی که س دانین، ئه وه ش: نکوویی کردنه له بوونی خوا، که ئه وه ش جوړیکی دیکه یه له کوفرو، کوفریکی زوړیش خهسته.

۱۶۰

ب- کوفری بچووک:

زانایان وه ک پیناسیک گوتوویانه: کوفری بچووک، یانی: گوناھیک که مروؤفی پی له بازنه ی ئیمان و ئیسلام ناچیتته ده ری، ئه ویش له بهر ئه وه ی هه ندیک له فهرمایشته کان، وشه ی کوفریان تیدا هاتوه، ئه گه رنا له راستییدا مه بهست پی گوناچی گه وره یه، یانی: هه ندیک گوناچی گه وره ناوئراون: کوفر.

ئهمه ش چه ند ده قیکی شه ریعت لهو باره وه:

۱- خوای کاربه جی ده فهرمو ی: ﴿وَلِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ (۹) الحجرات، واته: ئه گه ر دوو کومه ل له بر واداران پیکه وه جه نگیان کرد، ئاشته واییان له بهیندا بکه ن.

که واته: ده گونجی ئیمانداریش بن و یه کدیش بکوژن، چونکه قه تل گوناحی گه ورده، به لام ئیمان له ئینسان لانا با.

۲- له فه رمایشتیکی دا پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: {سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقَتْلُهُ كُفْرٌ} أخرجه أحمد برقم (۳۶۴۷)، البخاری برقم (۴۸)، ومسلم برقم (۶۴)، والترمذی برقم (۱۹۸۳) وقال: حسن صحیح، والنسائی برقم (۴۱۰۸)، وابن ماجه برقم (۶۹)، وأخرجه أيضا: ابن حبان برقم (۵۹۳۹).

واته: جنیودان به مسولمان مایه ی فاسق بوونه و، جهنگ له گه لدا کردنیشی کوفره.

۳- له فه رمایشتیکی دیکه دا پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: {لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفْرًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ} أخرجه أحمد برقم (۱۹۲۳۷)، البخاری برقم (۱۲۱)، ومسلم برقم (۶۵)، والنسائی برقم (۴۱۳۱)، وابن ماجه برقم (۳۹۴۲)، والدارمی برقم (۱۹۲۱)، وابن حبان برقم (۵۹۴۰).

واته: له دوا ی من خو تان کافر مه که نه وه، هه ندیکتان له گه ردنی هه ندیکتان بدن.

۴- له فه رمایشتیکی دیکه دا پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: {مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ} أخرجه أحمد برقم (۶۰۷۲)، والترمذی برقم (۱۵۳۵) وقال: حسن، والحاكم برقم (۴۵) وقال: صحیح علی شرط الشیخین، والبیهقی برقم (۱۹۶۱۴)، وأخرجه أيضا: أبو داود برقم (۳۲۵۱)، وأبو عوانة برقم (۵۹۶۷)، وابن حبان برقم (۴۳۵۸)، قال الألبانی: صحیح.

واته: هه رکه سیک سویند به غهیری خوا بخوات، کوفری کردوه یان شیرکی کردوه.

۵- هه روه ها پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له فرمایشتیکی دیکه دا ده فرموی: {اَتْتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرًا: الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ، وَالتَّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ} رواه أحمد: ۱۰۴۳۸، ومسلم: ۶۷.

واته: دوو سیفته له نیو خه لکدا هه، دوو سیفته تی کوفرن تیاندان: تانه دان له نه سب و ره چه له و، شین گیران له سهر مردوو.

که واته: تایا مبه سته له مانه چییه؟ به ته کید مبه سته له و کوفره، کوفری گچکه یه، واته: گوناحی گه وره.

شه ش (٦) پوونکردنه وهی گرنګ له باره ی کوفرو شیرکه وه:

(١) - مهرچ نیه ههر قسه و کرده وه یه کی کوفر یان شیرک، مایه ی به کافر دانان یان به هاو به شدانه ر دانانی مروؤف بی:

{ابن تیمیة} ردهمته خوی لیبی له و باره وه گوتوویه تی: {قَدْ يَكُونُ الْفِعْلُ أَوْ الْمَقَالَةُ كُفْرًا، فَيُطْلَقُ الْقَوْلُ بِتَكْفِيرِ صَاحِبِهِ وَيُقَالُ: مَنْ قَالَ كَذَا فَهُوَ كَافِرٌ، لَكِنَّ الشَّخْصَ الْمَعْنَى الَّذِي قَالَهُ، لَا يُحْكَمُ بِكُفْرِهِ حَتَّى تَقُومَ عَلَيْهِ الْحُجَّةُ الَّتِي يَكْفُرُ تَارِكُهَا... فَلَا يُشْهَدُ لِمُعَيَّنٍ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِالنَّارِ، لِجَوَازِ أَنْ لَا يَلْحَقَهُ الْوَعِيدُ لِقَوَاتِ شَرْطٍ أَوْ ثُبُوتِ مَانِعٍ} (١)، واته: جاری واهیه کرده وه یه ک، یان قسه یه ک کوفر، ده شگوتری ههر که سیئک تهو

١٦٣

قسه یه بکات، {یان ههر که سیئک تهو کرده وه یه بکات (وه که سه جده بردن بۆ سه نه م)} تهو کافر، به لام بۆ که سیئکی دیاریی کراو که تهو قسه یه ده کات {یان تهو کرده وه یه ده کات}، یه کسه ر ناگوتری کافر، هه تاکو به لگهی له سهر ته و او نه کری، به لگه یه ک که ههر که سیئک وازی لیبینی، پیی کافر ده بی... به لام ههر که سیئک له ته هلی قیبله که زاندرابی مسولمانه، ناگوتری: تهو دۆزه خیه، {ناگوتری: تهو کافر} چونکه ده گونجی تهو حوکمه به سه ریدا نه چه سپی، له بهر تهو ی که مهرجی کی تیذا نه هاتوته دی، یاخود په رچی کی هاتوته بهر.

(٢) - یه قین به دوو دلی هه لئاوه شیتته وه:

بنچینه یه کی دیکه که زانایان له و باره و دایان ناوه ده لی: {الْيَقِينُ لَا يَزُولُ بِالشَّكِّ} دلنیا یی به دوو دلی لاناچی.

ههروهه بنچینهیه کی دیکه دهلی: {مَنْ ثَبَّتَ إِسْلَامَهُ بَيَقِينَ فَلَا يَزُولُ بِالشَّكِّ}، ههرهه سیك دلنیا بین لئی که تهوه مسولمانه، له بهر تهوهی که لئی که وتووینه ته دوو دلئی و گومان، بهوه سیفه تی مسولمانه تی لئی لاناچی، ههروهه چوَن که سیك که یه قینی هه بی که دهست نویژی ههیه، بهوه که دوو دلئییه کی بو پیدا ده بی، گوی ناداته دوو دلئییه که، تا کو یه قینی پیدا ده بی، یه قین به یه قین لاده چی، نه که به دوو دلئی (شک).

۳- به بی چه سپانی مهرجه کان و، لاچوونی په رچه کان {ثبوت الشروط، وانتفاء الموانع} نابی حوکی کوفر یان شیرک به سهر که سدا بدری:

ثم بنچینهیه بنچینهیه کی گه ورهو گرنگه، بو مامه له کردن له گه له مه سه له ی به کافر یان موشریک دانانی که سیکدا.

أ- مهرجه کان بو به کافر دانانی که سیك:

۱- عه قل (العقل).

۲- بالغ بوون (البلوغ).

۳- پیگه یشتنی په یامی روون (البلاغ المبین).

یانی: ده بی تهو که سه:

(۱) عاقل بی، چونکه شیته به کافر داناند ری، ههروهه مندال به کافر داناند ری، که جاری عه قلی کامل نه بووه.

(۲) ده بی بالغ بی.

(۳) ده بی په یامی خوی به تاشکرا پی گه یشتی.

چونکه که سیک ته ریکی شه رعیی پی نه گیشتی، پی موکه للاف نابی.

بیستوومه کاتی خو مسولمانان له هندیك ناوچه یه کیته سؤقیه تی پشو، مسولمانه تییه که یان بهس شه ونده بو، بهره و قیبله مردوویان ناشتون، هیچی دیکه یان لی نه زانیوه، دهلین: ئیستاش خه لك هیه له ولاتی چین، که هیچ له ئیسلامه تی نازان، ته نیا خه ته نه کردن و مردوو ناشتن و، هیندیک لهو شتانه ده زانن.

ب- په رچه کان له بهردهم به کافر یان موشریک دانانی که سیک دا:

۱- نه توانین (العجز).

۲- نه زانین (الجهل)^(۱).

۳- هه له کردن (الخطأ).

۴- له بیر چوونه وه (النسیان).

(۱) لهو باره وه فهرموودیه کی پیغمبه ری خوا هیه که شه کورته ی واتیاه که یه تی: {کابرایه زور گوناخان ددکات، دوابی و سیه ت ددکات بو کوره کانی دهلی: شه گهر مردم بمسووتینن، نیوه ی خو له میشه کم به به حری دابکن، نیوه شی پوژنیک بایه کی به قوته ی بی، بلاوی بکه نه وه، دهلی: چونکه شه گهر خوا زیندوم بکاته وه، زور خراب سزام ددات، وام بلاویکه ن، کونه کریمه وه}، ئنجا که دهری، وای لیده که ن و کوره کانی و سیه ته که ی جیه جی ده که ن، خوی پهره رد گاریش به دهریا ددفرموی: کوی بکه وه، ههروها به وشکانی ددفرموی: کوی بکه وه، پاشان پی ددفرموی: بوچی وات کرد؟ دهلی: خویه له ترسی تو؟ ددفرموی: شه لیت خوش بووم}. برده: صحیح البخاری: ۷۵۰۶، و صحیح مسلم ۲۷۵۶.

۵- زور لیکران (الإكراه)^(۱).

۶- تهویل کردن (التأویل)^(۲).

که واته: هرکات تهو شهش په رچه، په کیکیان بی، ری ده گری لهودی حوکی کافر یون به سهر که سیکدا بچه سپیندری، هرچه نده کوفرو شیرکیشی لی بیسترایی، یان بینرایی.

۴- جیاوازی کردن له نیوان به کافردانانی گشتی و تایبه تی دا:

به لی پیویسته جیاوازی بکری له نیوان (التکفیر للنوع) و (التکفیر للمعین):

(التکفیر للنوع) یانی چی؟ یانی: ده توانی بللی: هه موو ته وانه ی بت دپه رستن، هه موو ته وانه ی که له غهیری خوا دپارینه وده، هه موو

(۱) وک عه ماری کوری یاسر که کافردکان نازاریان ددا، تاکو قسه به پیغه مبه (صلی الله علیه وسلم) بللی و، باب و دایکیان شهید کردبون، تهو نایه ته که دده فرموی: [إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ] النحل: ۱۰۶، له باردی ته ووده هاتوته خوار. بر وانه: الإستیعاب فی بیان الأسباب ج ۲ ص ۴۲۳.

(۲) بو زانیاریستان! هه ندیک له وانه ی که خو یان به {سه له فیی} ناو ددین، زور له ته هلی (تأویل) یان وک (الأشاعرة، والماتريدية)، هه که سیک ته ویلی کردبی، به گومراو لادریان دانوده، بی خه بهر لهودی که (تأویل) وک دواپی باسی ده که ی، حاله تیکه، هیچ که س ناتوانی به ره های لی دور بی، بو وینه نیمام ته حمده تهو نایه ته ی ته ویل کردوه: [وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ] الحدی: ۴، واته: خوا له که لتانه له هه رجیه ک بن، گوتوویه تی: (أَيُّ بَعْلِمِهِ وَيَقْدِرَتِهِ)، چونکه ناکری بللی: خوا لیریه، ته دی چو خا له سهر عه رشی خو یه تی و، له ددهودی دروستکراوه کانی خو یه تی، بهو شیویه که بو خوا شایسته یه؟!.

تهوانه موشریکن، یان هه موویان کوفر دهکن، بهلام بو که سیکی دیاری کر او (مُعَيَّن) دهبی لیی بکولیهوه، تایا تهو کهسه:

۱- په یامی روون (البلاغ المبین) ی پی گه یشتوه؟

۲- عه قلی تهواوه؟

۳- بالغه؟

پاشان: تایا هیچ کام لهو شهش په رچانه ی که ری دهگرن له کافر کردنی، له نارادانین؟ تنجا حوکمه که ی به سهردا ددری.

۵- چه ند تپینیه کی گرن گ له سهر فهرمووده یه کی پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم):

فهرمووده که به چند ریتر گه (صیغه) یه ک هاتوه، که نیمه دووانیان دینین:

۱- {إِنَّ أَهْلَ الْكِتَابِينَ اقْتَفَوْا فِي دِينِهِمْ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِْلَةً، وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ سَتَقْتَرِقُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِْلَةً {يَعْنِي الْأَهْوَاءَ} كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، وَهِيَ الْجَمَاعَةُ} أخرجه أحمد برقم (۱۶۹۷۹)، والطبراني برقم (۸۸۵)، والحاكم برقم (۴۴۳)، وأخرجه أيضا: أبو داود برقم (۴۵۹۷)، وابن أبي عاصم في السنة برقم (۲)، قال شعيب الأرناؤوط: إسناده حسن وحديث افتراق الأمة، صحيح بشواهده.

واته: خاوهن کتیبه کان له دینداری خویاندا بوونه هه فتاو دوو (۷۲) تاقم، ثم توممه تهش له دیندارییدا دهیته هه فتاو سی (۷۳) تاقم، {یانی: خاوهن ثاره زووه داهینه ره کان} هه موویان له ناگردان،

جگه له یه کیکیان، ئه ویش بریتییه له کۆمهلی مسولمانان {یانئ: زۆربهو جه ماوه ریان}.

۲- {افترقت الیهود علی احدى أو ثنتین وسبعین فرقة، وتفرقت النصارى علی احدى أو ثنتین وسبعین فرقة، وتفرق أمتی علی ثلاث وسبعین فرقة} أخرجه أبو داود برقم (۴۵۹۶)، والترمذي برقم (۲۶۴۰) وقال: حسن صحيح، وابن ماجه برقم (۳۹۹۱)، والحاكم برقم (۱۰)، والبيهقي برقم (۲۰۶۹۰)، وأخرجه أيضا: أحمد برقم (۸۳۷۷)، وأبو يعلى برقم (۵۹۱۰)، وابن حبان برقم (۶۲۴۷)، قال الألباني: حسن صحيح.

واته: جووله که کان بوونه حه فتاو یهک یان حه فتاو دوو بهش و، نه صرانییه کان بوونه حه فتاو یهک، یان حه فتاو دوو بهش، ئۆمه ته منیش ده بیته حه فتاو سی بهش.

ئهم دهقه هه ندیک کهس دهیکاته بیانوو بۆ به کافر دانانی هه ندیک له مسولمانان، که شکلی حیزب به خووه ده گرن، شیوهی مه شره بیکی دیاریی کراوو، ته وژمیکی دیاریی کراو به خووه ده گرن، که به ته ئکید ئه وه زۆر هه له یه.

{الخطابي} له باره ی ئه وه دهقه وه ده لی: {فيه دلاله علی ان هذه الفرق كلها غیر خارجة من الدين، إذ قد جعلهم النبي كلهم من أمته} (۱)، واته: ئهم دهقه {له فه رزیکدا که بلیین: سه نه ده که شی راست بی، چونکه مشت و مری زۆری له سه ره}، ده لاله تی ئه وه ی تیدا یه که ئه وه حه فتا و سییه، هه موویان له ئایین به ده رنین و له نیو باز نه ی

تۆممه تی پیغه مبهردان (صلی الله علیه وسلم)، چونکه پیغه مبهردان
هه موویانی به تۆممه تی خوئی داناوه.

(ابن تیمیة) ش دهلی: {وَالنَّبِيُّ لَمْ يُخْرِجْهُمْ مِنَ الْإِسْلَامِ، بَلْ جَعَلَهُمْ
مِنْ أُمَّتِهِ^(۱)، واته: پیغه مبهردان (صلی الله علیه وسلم)، له ئیسلامی
نه بردوونه ته ده ری، به لکو فهرموویه تی تۆممه تی منن.

واته: هه ره له چوار چیو دی تۆممه تدان.

ئنجای وهک گوتم: له سه ره سه نه ده که شی مشیت و مری زۆر هه یه،
زۆر له زانیان په تیان کردۆته وه، یه کینک له وانه (ابن حزم)، گوتوویه تی:
ئه وه فهرمایشتی پیغه مبهردان (صلی الله علیه وسلم) نیه، به به لگهی
ئه وه: چۆن خوای به رزو مه زن به تۆممه تی موحه ممه د ده فهرموئی:

{كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ} ۱۱۰ آل عمران.

که چی جووله که هه فتاوی یهک تاقم و، نه صرانیی هه فتا و دوون و،
هی ئیمه هه فتاوی سی و، له وان زیاترن؟! دهلی: ئه وه نه نگیی (دَم)
ده گه یه نی، له حالیکدا که خوا ده فهرموئی: ئیوه ئه ی تۆممه تی
ئیسلام! باشتترین کۆمه ل، هه روه ها به لگهی دیکه ش هه ر دینیتته وه.

به لام هه ندیکیان ده لین: سه نه ده که ی راسته و جیگیره، ئنجای
ئه گه ره له پرووی سه نه دیشه وه جیگیر بی، گرنگ ئه وه یه ناکریتته
به لگه، له سه ره لادان و گومرایی هه موو ئه و کۆمه ل و ته و ژمانه ی
که که سانیکی {سه له فیی ناو} له پشت په رده ی په شه وه ته ماشایان
ده که ن! وهک ئه و زانیانه گوتیان، به لکو به پیچه وانه وه، ده کریتته

(۱) منهاج السنة النبویة، ج ۵، ص ۲۴۱.

به لگه ی تهوه که تهوانه هه موویان له بازنه ی ئوممه تدان، به لام تهو
په رده که ی غه له ت و په له تیان هه یه.

هه له به ته ته گهر گریمان تهو دهقه بشکریته به لگه ی دهعوی
باسکراو، تهوه (سه له فیی ناو) هکان پیش هه مووان ده گریته وه، چونکه
دهیان گرووپ و دهسته ی (سه له فی ناو) هه ن که هه رکه سه به دۆل
و شیونکدا دهروات!

لهو باره وه ته م دهقه ش دینین: {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ
الْآيَةُ (وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ) قَالَ: دَخَلَ
قُلُوبَهُمْ مِنْهَا شَيْءٌ لَمْ يَدْخُلْ قُلُوبَهُمْ مِنْ شَيْءٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ: قُولُوا: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَسَلَّمْنَا، قَالَ: فَأَلْقَى اللَّهُ الْإِيمَانَ فِي قُلُوبِهِمْ،
فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: (لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا
مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تَأْخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا) قَالَ: قَدْ فَعَلْتُ، (رَبَّنَا
وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا) قَالَ: قَدْ فَعَلْتُ،
(وَاعْفُ رِ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا) قَالَ: قَدْ فَعَلْتُ، {، أخرجه مسلم برقم (۱۲۶)،
والترمذي برقم (۲۹۹۲).

۱۷۰

عه بدولای کوری عه بباس خوا لییان رازی بی بۆمان
ده گریته وه، دوا ی تهوه ی تهو دوو ثایه ته (۲۸۵ و ۲۸۴) ی کو تایی
سووره تی (البقرة) دابه زین، که خوی په روه ردگار ده فهرموی:

{لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ
تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (۲۸۴) ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ

كُلُّ ءَامِنٍ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ
وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٣٨٥﴾

{واته: هه رچی له ناسمانه کان و زهویدایه هی خوایه، ئنجا
ئهو دی له دهر ووتناندا هه یه دهر یخه ن، یاخود په نهانی بکه ن، خوا
لپرسینه و دتان له سه ری له گه لدا ده کات، ئنجا هه رکه س بیه وی
دهیووری و، هه رکه سیکیش بیه وی سزای دداو، خوا له سهر هه موو
شتیک به توانایه}.

هاو ده لان شتیک چوو ده لیانه وه که به هو ی هیچ شتیک وه تاوا دلیان
سه غله ت نه بوو بوو، {له ریوایه تی دیکه دا هاتو ده، هاو ده لان گو تیان:
ئه ی پیغه مبه ری خوا! (صلی الله علیه وسلم) ئه و ئایه ته مان بو
جی به جی نا کر ی، پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهر مو ی:
ئایا ده تانه وی و ده جووله که و نه صرانییه کان بلین: {سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا}
بیستمان، به لام سه ری چییمان کرد؟} بلین: {سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَسَلَّمْنَا}
په رو ده دگار مان! ئه وه فهرمانی تو مان بیست و وهر مان گرت و
فهرمان به ریش ده که یین، دوا ی ئه وه خوا ئیمانی خسته دلیان، {واته:
ئه و دیان که و ته دل که و ا بلین}، دوا ی ئه وه خوا سبحانه و تعالی
ئه و ئایه ته ی نار ده خوار: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا﴾

{واته: خوا له هیچ که س داوا ناکات، مه گه ر ئه و دی که
بو ی ده کر ی، هه ر شتیک که به دهستی یینی له چاکه، خو ی
لیی به هره مه نده و، هه ر شتیک له خراپه و ده دهستی یینی، خو ی لیی
زه ره مه نده، په رو ده دگار مان! ئه گه ر له بیر مان چوو، یان هه له مان کرد
سزامن مه ده}، خوا فهر مو ی: ئه وه وام کرد، {په رو ده دگار مان! باریک

که له وانه ی پښت بار کړدوه، به هو ی گونا هی که وه که له سر وی سزات داوڼ، نیمه وا نیمه که، فهرمووی: ټه وه کړدم، {لیمان ببووره به زه دیت پیماندا بیته وه، تو سر په رشتیارمانی، خوا فهرمووی: ټه وه شم قه بول کړد.

دیاره مه به ست ټه وه یه که خوی کار به جی، له سر هه له، له سر له بیرچوون، له سر شتیک که ټینسان له توانیدا نیه، مروځ سزا نادات، دوا یی خوی میهره بان بو ی روون کړدوونه وه که ټه خولیا یی به دل و میشتکتدا دی، به لام ده ست خوت نیه، له سر ی سزا نادر یی، به مهر جیک نه یکه یه بریارو، دل ټی له سر نه چه سپینی، هر شتیک دل ټی له سر نه چه سپی، خه تهریه ک که به دل ټ دادی و پښت ناخو شه، ټه وه هیچ لپرسینه وه ی له سر نیه، ټم ټایه ته ټه وه ی بو روون کړدنه وه.

ټنجا وه که ته فسیری سووړه تی (البقرة) دا باسم کړدوه^(۱)، هندی که گوتوویانه: ټم ټایه ته ی دوا یی، دوو ټایه ته که ی پښی، نه سخ کړدوونه وه، هتا (ابن عباس) یش ټه وشه یی به کاره ټناوه، که ټه وه ی دوا یی ټه وه ی پښی نه سخ کړدو ته وه، به لام بو زانیاریستان! ټه وان وشه ی نه سخیان که به کاره ټناوه، بهو مانا باوو عور فییه نه بووه که دوا یی زانایان پیان به کاریان هیناوه، که بریتیه له: {إزالة حکم سابق بحکم لاحق} واته: لابر دنی حوکی پښتر، به حوکی دوا تر، به لکو مه به ستیان پی ټه وه یه: شتیک گشتی (عام) بووی، دوا یی تایه ت (تخصیص) کرای، یان شتیک ره ها (مطلق) بووی و

(۱) واته: بهرگی یه که می: {ته فسیری قورثانی بهرزو به پښ}.

دوایی به نندار (مقید) کرابی، یان شتیک کورت (مجل) بووبی و،
دوایی پروون و والا کرابی و (تفصیل) درابی، یاخود مهبهستیان پیی
پله پلهیی (تدرج) بووه.

ئهو نایه تهش له ویدانه که: پیشی خوا به گشتیی فهرموویه تی،
به لام دوایی خوی کار به جی که ئه وان خه ریک بووه به هه له لیی
تیگن، بوی پروون کردوونه وه، که ده فهرموی: ئه و دی له دلتاندايه
ئاشکرای بکن، یان په نهانی بکن، خوا لی تان دپرسیته وه، واته: ئه وه
مانا گشتیه که ی مهبهست نیه، که هه رشتی به دلتدابی، له سه ری سزا
بدری! به لکو یانی: ئه و دی که دلتانی له سه ر ده چه سپینن، له نیاز و
مهبهستی خراب، خوا له سه ر ئه وه لی تان دپرسیته وه و سزاتان ده دات.

۱۷۳

هه ر بویه ش زانایان ده لئین: ئه گه ر که سیک دلی خوی بچه سپینن
له سه ر گونا هیک، گونا هه که ی بو ده نووسری، یانی: دلی خوی له سه ر
بچه سپینن، به لام بوی نه کری ئه نجامی بدات، بوی ده نووسری،
به لام وه ک خوی بوی ده نووسری، هه ر وه ک چو ن ئه گه ر دلی خوی
بچه سپینن له سه ر چا که یه ک، یه ک به ده (۱۰)، تا کو یه ک به هه سه د
(۷۰) یش بوی ده نووسری.

۶- ده قیکی پو شنکه ره وه ی {ابن تیمیه}، له باره ی دووربینی (احتیاط)
کردن له بواری به کافر داناندا:

له کو تایی ئه م با سه ی دوا زده یه مدا، چه ند قسه یه کی (ابن تیمیه)
دینین، که به راستی تیشکیکی باشمان بو ده خنه سه ر هه لو یستی
زانایانی پیشوومان په حمه تی خویان لی بی، ده رباره ی مامه له کردن
له گه ل ئه و غه له ت و په له ت و لادانانه ی که مسولمانان تووشیان

دهبن، به کوفرو شیرکیشه وه، که سیّک کوفریکی به زار دادی، شیرکیکی بهدم دادی، یاخود شتیّک دهکا که به کوفر یان شیرک لهقه لهم دهدری، چون دهبی مامه لهی له گه لدا بکهین؟ یان مسولمانیک گوناھیک دهکات، چون مامه لهی له گه لدا بکهین؟ هه رچه نده ئه وهی که لئی دهخوازه وه، بریک دریزه، به لام تیشکیکی باش دهخاته سهر ئه و بابته مان، گوتویه تی:

{وَالْخَوَارِجُ الْمَارِقُونَ الَّذِينَ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقِتَالِهِمْ، قَاتَلَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَحَدُ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ، وَاتَّفَقَ عَلَى قِتَالِهِمْ أَمَّةُ الدِّينِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ بَعْدَهُمْ، وَلَمْ يُكْفَرْهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَسَعَدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَغَيْرُهُمَا مِنَ الصَّحَابَةِ، بَلْ جَعَلُوهُمْ مُسْلِمِينَ مَعَ قِتَالِهِمْ، وَلَمْ يَقَاتِلَهُمْ عَلِيٌّ حَتَّى سَفَكُوا الدَّمَ الْحَرَامَ وَأَغَارُوا عَلَى أَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ، فَقَاتَلَهُمْ لِدَفْعِ ظُلْمِهِمْ وَبَغْيِهِمْ، لَا لِأَنَّهُمْ كُفَرَاءُ، وَلِهَذَا لَمْ يَسِبْ حَرِيمَهُمْ، وَلَمْ يَغْنَمْ أَمْوَالَهُمْ، وَإِذَا كَانَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ ثَبَتَ ضَلَالُهُمْ بِالنَّصِّ وَالْإِجْمَاعِ، لَمْ يُكْفَرُوا مَعَ أَمْرِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِقِتَالِهِمْ، فَكَيْفَ بِالطَّوَائِفِ الْمُخْتَلِفِينَ الَّذِينَ اشْتَبَهَ عَلَيْهِمُ الْحَقُّ فِي مَسَائِلَ غَلَطَ فِيهَا مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ؟ فَلَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ مِنْ هَذِهِ الطَّوَائِفِ أَنْ تَكْفُرَ الْأُخْرَى وَلَا تَسْتَحِلَّ دِمَهَا وَمَالَهَا، وَإِنْ كَانَتْ فِيهَا بِدْعَةٌ مُحَقَّقَةٌ} (۱).

واته: خه واربیجی دهرچوو (واته: ئه وانهی دهرچوون له فه رمانبه ری کردن بو خه لیفه ی چواردم عه لی خوا لئی رازی بی)، پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمانی کرد که جه نگیان له دژ بکری و، عه لی کوپی ئه بی تالیب ئه و فه رمانه ی پیغه مبه ری (صلی

الله علیه وسلم) جیبه جی کرد له پوژگاری خویدا، که یه کیکه له چوار خلیفه راشیده کان، ثنا هه موو ته وانه ی پشه وای دین بوون له هاوډلان و له تابیعین و، ته وانی دوا ی وانی، یه ک دهنګ بوون له سهر جهنګ کردن له دژی خواربج، به لام نه عه لی کوری ته بی تالیب، نه سه عدی کوری ته بی وه ققاص، نه غیری ته و دووانه ش له هاوډلان، ته وانه یان به کافر دانه نا، به لکو به مسولمانیان داده نان، له گهل ته وهدشا که له دژیشیان ده جهنګان، ثنا عه لی خوا لی پازی بی، له دژیان نه جهنګا، مه گهر دوا ی ته ووی که خه لکیان کوش و^(۱)، مالی مسولمانیان ده ست به سهر دا گرت، تیدی {عه لی خوا لی پازی بی} بو به رپهرچ دانه ووی سته مه کیان، جهنګی له دژ کردن، نه ک له بهر ته ووی که کافر بن، هر بویه ش ثافره ته کانی به دیل نه گرتن و، مال و سامانیان به ده سته کوه و غه نیمه ت له قه له نه دا.

ثنا ته گهر ته وانه که به ده قی فره میشتی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و به یه ک دهنګی هاوډلان، چه سپایی، که گومر ابن، به کافر له قه له نه درابن، له گهل ته وهدشا که خوا و پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فره میان کرده به جهنګ له دژ کردیان، ته دی ته و کو مه ل و تاقمانه ی که نا کوک دهن و، له راسته شه قام لاده دن و، هه قیان لی ون ده بی و، له هه ندیک مه سه له دا به هه له دا ده چن، که که سانیک له وان زور زانتر بوون، تیاندان به هه له دا چوون،

(۱) مه شه ووره که یه کیک له هاوډلانیان کوش خوی و خیزانه که شی که دوو گیان (حامل) بوو، یه کیان گوتی: ته و (حامل)، ته ووی دیکه گوتی: بیکوژد، چونکه (وَلَا یَلِدْ إِلَّا فَاِجْرًا کَفَّارًا) ته وهنده دل رهق بوون!

ته وانه بويان نيه يه كيكيان تهوي ديكيه يان كافر بكات، ياخود خويني يان مالي بو خوي حلال بكات، هه چهنده داهينايكي جي دنيايشيان هه بي (واته: بيدعه تيكي سه لمينراو).

دوايي (ابن تيميه) بهردوام دهبي و دهلي: {وَإِذَا كَانَ الْمُسْلِمُ مُتَأَوِّلًا فِي الْقِتَالِ أَوْ التَّكْفِيرِ، لَمْ يُكْفَرْ بِذَلِكَ، كَمَا قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِحَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعْنِي أَضْرِبُ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يَذْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ، فَهَكَذَا السَّلَفُ قَاتَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا مِنْ أَهْلِ الْجَمَلِ، وَصَفَيْنَ، وَنَحْوِهِمْ، وَكُلُّهُمْ مُسْلِمُونَ مُؤْمِنُونَ كَمَا قَالَ تَعَالَى:

{وَأَنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبَغَىٰ حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ} (١) الحجرات.

١٧٦

فَقَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ تَعَالَىٰ أَنَّهُمْ مَعَ اقْتِتَالِهِمْ وَبَغْيِ بَعْضِهِمْ عَلَىٰ بَعْضٍ، إِخْوَةٌ مُؤْمِنُونَ، وَأَمَرَ بِالْإِصْلَاحِ بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ، وَلِهَذَا كَانَ السَّلَفُ مَعَ الْإِفْتِتَالِ يُوَالِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا، مَوَالَاةَ الدِّينِ، لَا يُعَادُونَ كَمُعَادَاةِ الْكُفَّارِ، فَيَقْبَلُ بَعْضُهُمْ شَهَادَةَ بَعْضٍ، وَيَأْخُذُ بَعْضُهُمُ الْعِلْمَ عَنِ بَعْضٍ، وَيَتَوَارَثُونَ، وَيَتَنَاجَحُونَ، وَيَتَعَامَلُونَ بِمُعَامَلَةِ الْمُسْلِمِينَ بَعْضُهُمْ مَعَ بَعْضٍ.

واته: مسولمان كه به ته ثويل جهنگ دهكا، ياخود كه سيك به ته ثويل كه سيك به كافر داده ني، بهوه به كافر له قه لهم نادري (١)،

(١) ديارده خه واريچ جوريك له تنگه يشتي هه له يان هه بوو بو تهو نايه ته مويارده كه ده فرموي: {وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

خه‌وارایج به ته‌ئویل ئهم کاره‌یان کرد^(۱)، هه‌روه‌ها وه‌ك عومه‌ری

﴿المائدة﴾ تیی‌دا به‌هه‌له‌ دا چوو‌بون، به‌ره‌ عه‌لییان خوا لئی پازی بی به‌کافر دانا، گوتیان: تو خه‌لیفه‌ی مسولمانان نیی؟ گوتی: با، گوتیان: چون دهبی خه‌لیفه‌ی مسولمانان پازی بی دوو دادوهر دابنیشن داخو چون مامه‌له‌ بکه‌ن؟ گوتی: نه‌دی بو خوتان نه‌تان گوت: نه‌گهر شه‌رده‌که‌ رانه‌گری، پازی نه‌بی به‌ دادوهری، نابی، گوتیان: با، به‌لام ئیمه‌ به‌ هه‌له‌دا چوو بووین و، ئیمه‌ په‌شیمانین، توش هه‌له‌ت کردوه، دهبی توش په‌شیمان بیه‌وه، ئیمه‌ ئیستا مسولمانین، توش به‌و گونا‌هه‌ کافر بووی، دهبی توش په‌شیمان بیه‌وه، عه‌لی خوا لئی پازی بی، گوتی: وه‌للاهی له‌و کاته‌وه‌ی مسولمان بووم کوفره‌ نه‌کردوه‌و کافریش نه‌بووم، تا‌کو مسولمان بیه‌مه‌وه، ئیدی نه‌وه‌ بوو که‌ لئی یاخی بوون.

(۱) عه‌لی خوا لئی پازی بی چه‌ند پیاو‌ئیکی دووربین و به‌ هه‌وسه‌له‌و زانا بوو، له‌سه‌ر قسه‌ی وان شه‌رده‌که‌ی راگرت له‌گه‌ل موعاویه، نه‌گه‌رنا موعاویه‌و کو‌مه‌له‌که‌ی رووحیان گه‌ش‌ت‌بووه‌ لووتیان و به‌ ته‌واویی تیکشکا بوون، قورئانیان به‌رز کردنه‌وه‌ گوتیان: با قورئان له‌ نیوانماندا هه‌که‌م بی، عه‌لی خوا لئی پازی بی گوتی: نه‌وه‌ فیله‌، شه‌ر رانه‌گرن و زوری نه‌ماوه‌، چونکه‌ نه‌وانه‌ یاخی بوون، خه‌وارایج گوتیان: شه‌ر رانه‌گری، ئیمه‌ له‌ دژی تو ده‌جه‌نگین! ئیدی به‌ ناچار بی شه‌رده‌که‌ی راگرت، دوا‌ییش که‌ دوو هه‌که‌مه‌که‌ش: نه‌بو موسای نه‌شعه‌ری و عه‌م‌ری کو‌ری عاص خوا لییان پازی بی و خوا لییان خو‌ش‌بی، فه‌شه‌لیان هی‌نا، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که‌ عه‌م‌ری کو‌ری عاص فیل له‌ نه‌بوو موسای نه‌شعه‌ری کرد، به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی هه‌یه‌، پ‌ئویست ناکات من باسی بکه‌م، شتیکی زور ناخوش بووه‌، نه‌وه‌ بوو که‌ کی‌شه‌که‌ هه‌روه‌ك خوی مایه‌وه‌، ئنجا خه‌وارایج گوتیان: تو فیلت لیکرا، نه‌ده‌بوو پازی بووای، ئیدی عه‌لی خوا لئی پازی بی، عه‌بدوللای کو‌ری عه‌بباسی نارد بو لایان، گوتی: کی‌شه‌تان چیه‌؟ گوتیان: کی‌شه‌مان نه‌وه‌یه‌ عه‌لی به‌ دوو دادوهرده‌که‌ پازی بووه‌و به‌مه‌ش کافر بووه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌ حو‌کمی به‌شه‌ر پازی بووه‌!

ئنجا عه‌بدوللای کو‌ری عه‌بباس گوتی: ئایا کی‌شه‌ی نیوان دوو کو‌مه‌ل له‌ مسولمانان گه‌وره‌تره‌، یان کی‌شه‌ی نیوان ژن و می‌ردیک؟ گوتیان: هی‌ نیوان

کورې خه تباب دهر باره ی (حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ) که نامه دهنووسی
بو هاوبهش دانه ره کان و ناگاداریان دهکات، {دوایی پیغه مبهه (صلی
الله علیه وسلم) بانگی دهکات بو لیپرسینه وه}، عومه دهلی: نه ی
پیغه مبهه ری خوا! لیم گهری به له گهر دنی نهو مونافیه بدهم،

دوو کومه لی مسولمانان، گوتی: خوا بو چاره سهری کیشه نیوان ژن و میړد
فهرمویه تی: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ
أَهْلِهَا ۖ﴾ النساء، واته: نه گهر له نا کوکی نیوان ترسان، دادوړیک له لایه نی
ژنه کهو، دادوړیک له لایه نی پیاده که بنیرن با پیکه وه دابنیش؟ گوتیان: وایه.

پاشان گوتی: نایا کیشه نیوان دوو کومه لی مسولمانان گهر دتره، یان نهو د
نه گهر که سیک به بهرگی نیجر امه وه نیچیریک بکوژی؟ که خوا له سووړتی (المائدة)
دا دده رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصِّدِّيقِينَ وَكُفْرًا مِّنْكُمْ مُّشْعِدًا فَبِجَاءٍ
مِّثْلِ مَا قُتِلَ مِنَ النِّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ ۖ﴾ گوتیان: راست دده کی، نیدی
زوریان په شیمان بو نه وه لهو هلوسته ی خو یان، به لام هندیکیان هر مانه وه، نهو بوو
که شهر ی نه هروان پرویدا، بویهش علی خوا لی رازی بی، که پرسیری لی کرا
دهرباری خه واریج و گوتیان: نه وانه چین؟ (أَكْفَارٌ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: لَا، مِنَ الْكُفْرِ فَرَّوْا) نایا
بیبروان؟ گوتی: نه خیر، له کوفر رایان کردو، له ترسی کافر نه بوونی وایان کردو،
گوتیان: نه دی مونافیقن؟ گوتی: نه خیر، خوا دهرباری مونافیقان دده رموی: ﴿وَلَا
يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ۖ﴾ النساء، واته: به که میی نه بی یادی خوا ناکن، به لام
نه وانه نوژو تاعه تیکی زوریان هیه، گوتیان: نه دی نه وانه چین؟ گوتی: (أَصَابَتْهُمْ
فِتْنَةٌ فَفَعَمُوا فِيهَا وَصَمُّوا وَبَغَوْا عَلَيْنَا) السنن الکبری، للبيهقي (۱۷۴/۸)، ورواد عبدالرزاق
في (العقول) (۱۷۴/۱۰)، ابن أبي شيبة في (الجمل): ۳۹۰۹۷.

واته: فیتنهو به لایه که تووشیان بووه، کوژ بوون و کهر بوون و، سته میان لیمان کرد،
دوای نهو هم مو سته م و خراپیه، که دوایی هر خه واریج علیه شیان خوا لی رازی
بی شهید کرد، به لام نه مه وای لی نه کردو له هق بجته دری، نیستا مسولمانی
وا هیه که سیک هر جنیوی پیبند، دهلی: کافر بووی، یان قسه یه کی پی بلج، زور
خراپتری پی دهلیته وه!

پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) ده فهرموئ: تاخر ئه وه به شداری جهنگی به در بووه، تو چوزانی! دهینی خوا سه رنجیکی داووته ته هلی به درو فهرموویه تی: برؤن له مه و دوا هه رچی ده کهن، بیکه ن، لیټان خوښ بووم، {یانی: ئه وه له لوسته ی که به شدارییه تی له جهنگی به دردا، ئه وه ورده هه له ی ئیستای ده سږپته وه} (۱)

دوایی ده لی: ئاوا پښین جاری وابوو پیکه وه جهنگیشیان له دژی یه که کردوه، وه که ته هلی (جَمَل) و (صَفِین)، به لام له گه ل ته وه شدا هه مووشیان مسولمان و ئیماندارن، وه خوا ده فهرموئ:

﴿وَأَن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَاقْتُلُوا الَّتِي بَغَتْ حَتَّىٰ تَقِيَنَّ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۖ﴾
الحجرات.

له کوټاییدا ده لی: خوی بهرز له گه ل ته وه شدا که پیکه وه شهریان کردوه و سته میان له یه کدی کردوه، به لام پروونی کردو ته وه که هه ر برای ئیمانداریشن له گه ل یه کدی، پښین به و شیویه بوون که برایه تییان له گه ل یه کدا ده کرد، له گه ل ته وه شدا هه ندی جار نا کوکیش ده که وته نیوانیان، دهستیان ده چوه خوینی یه کدی، به لام وه که دژایه تی کافران ده کهن، ئاوا دژایه تی یه کدییان نه ده کردو، هه ندیکیان شایه دییان له یه کدی قبول ده کردو، هه ندیکیان زانیارییان له هه ندیکیان وهرده گرت و، دیارییان له یه کدی وهرده گرت و، میراتیان له یه کدی ده گرت و، ژن و ژنخوازییان له گه ل یه کدی ده کرد، وه که مسولمان مامه له یان پیکه وه ده کرد.

(۱) برهانه: صحیح البخاری: ۴۸۹۰ و صحیح مسلم: ۲۴۹۴.

بنه‌مای سیّزده‌یم

زانیاری ده‌رباره‌ی ئایین و، شاره‌زایی به ژین

ته مېش په کيکي دیکه په له و بنه مایانه ی که له پښای زوږ به ی هره زوږی مسولماناندا، هم مېشه دره وشاوه بوون و، ته گهر سهرنجیان بدین دهبینین: هم له ټاییندا شاره زو بوون، هم له ژیندا بهرچاو روون بوون، سهره تا ټاماره دهکین به چهند دهقیک:

۱- له سوږه تی (محمد) ټایه تی (۱۹) دا خوا دهفرموی:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ (۱۹)

واته: بزانه که بیجگه له خوا هیچ په رستراویک نیه.

که واته: دهبی بزاین و، زانیاریمان هه بی، بویه زانیان گوتوویانه:

{وَكُلُّ مَنْ بَغِيَ عِلْمَ يَعْمَلُ ... أَعْمَالُهُ مَرْدُودَةٌ لَا تُقْبَلُ}.

واته: هر که سیک به بی زانیاری کار بکات، کرده و کانی به سهردا ده درینه ووه، قبول ناکړی.

به لی دینداری و مسولمانه تی به زانیاری و شاره زایی ده کړی، به نه زاین و بی ټاگایی ناکړی.

۲- له سوږه تی (المجادلة) ټایه تی (۱۱) دا خوا دهفرموی:

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ (۱۱)

واته: خوا ته وانه تان که پروایان هیناوه بهر زیان دهکاته ووه، به لام ته وانه ی که زانیاریان پیدراوه، چهندان پله زیاتر له پروادارانی گشتی بهر زیان دهکاته ووه.

۳- پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) فهرموويه تي: {مَنْ يُرِدِ اللهَ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ} أخرجه أحمد برقم: (۷۲۳۴)، والبخاري برقم: (۵۳۲۱)، وابن حبان برقم: (۲۹۰۷).

واته: هر كه سيك خوا چاكي بوي بوي، له تاييندا شاره زاي ده كات.

ته وه به نسبت شاره زايي له تاييندا.

به نسبت بهرچاو پرونيش له ژيندا، ده توانين چندان به لگه بهيښنه وه، بو نمونه:

۴- ثايه تي (۱۰۸) له سوورده تي (يوسف) كه ده فهرموي: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۱۰۸)

واته: (خوا به پيغه مبهري خاتمه (صلي الله عليه وسلم) ده فهرموي: بلي: تا ته مه ريښايي منه، خوږ و ته وانه ي شويم كه وتون، له بهر روښناييدا، به بهرچاو پرونيه وه، بانگه واز بو لاي خوا ده كه ين و، پاكبي بو خواو من له هاوېش بو خوا دانه ران نيم.

واته: پاكبي بو خوا، كه به يي ټاگايي و نه زاني و نه شاره زايي خه لكي بو لا بانگ بكه، من له هاوېش بو خوا دانه ران نيم، كه به لاسايي كړدنه وه ي كوړانه، دواي پيشينان بكه وم، به لام نه زانم خوي په روه ردگار چي به چاك داناوه، چي به خراپ و حه رام داناوه!

۵- پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) كه موعازي كوري جه بهل دهنري بو يه مه ن پي ده فهرموي: {إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ،

فَادَعُهُمْ إِلَى شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ { أخرجه البخاري برقم: (١٤٩٦)، ومسلم برقم: (٢٩) .

واته: بیگومان تو دهچییه لای کومه له خه لکیک که خاوه نی کتیب،
(نصرانی بوون) ئنجا بایه کهم شتیک که تو ئه وانى بو بانگ
ده که ی، ئه وه بی که بیجگه له خوا هیچ په رستراویک نیه، واته: پیشی
بانگیان بکه بو خوا به یه کگرتن.

قسه یه کی پرشنگداری (ابن القيم):

(ابن القيم) ره حمه تی خوی لیبی، عیبار دتیک دینی که زور له
زانایان لیبانه وه نه قل کردوه، که هم باسی پیوستبوونی زانیاری به
تایین، هم شاره زایی به ژین دهکات، ده لی:

{ولا يتمكّن المفتي ولا الحاكم من الفتوى والحكم بالحق، إلا بنوعين
من الفهم:

أحدهما: فهم الواقع والفقه فيه واستنباط علم حقيقة ما وقع بالقرائن
والأمارات والعلامات، حتى يحيط به علماً.

والنوع الثاني: فهم الواجب في الواقع، وهو فهم حكم الله الذي حكم
به في كتابه أو على لسان رسوله، في هذا الواقع ثم يطبق أحدهما على
الآخر^(١).

واته: موفتی و حاکم (ئهو کهسه ی فهتوا ددات و ئهو کهسه ی
دادوه ری دهکات) ناتوانی فهتوا بدات و، ناتوانی دادوه ری بکات،
به شیوه کی هه ق و راست، مه گه ر دوو جوړه تیگه یشتنی هه بن:

((١)) إعلام الموقعين عن رب العالمين، ج ١ ص ٩٤.

یه کیان: بریتیه لهوه که ټهو واقعیه شته که ی تیدا پرووداوه، پئی
 ناشنا بی و، به وردی لئی تیښگات و، ټهو ی که پرووداوه، جوان
 هه لیهیښی، به نیشانه کان و بهو شتانه ی که ټهو یان پی دوزانی،
 تاکو شاره زای بی که چ پرووداوه.

جوړی دووه میان: بریتیه لهوه که بزانی: پیوسته لهو واقعیه داو
 دهر باره ی ټهو پرووداوه، چ بریاریک بدری؟ ټویش بریتیه له تیښه یشتن
 له بریاری خوا له کتیه کهیدا، یان له سهر زاری پیغه مبه ره که ی
 (صلی الله علیه وسلم) که له باره ی ټهو پرووداوه فهرموویه تی،
 دواپی یه کی که لهو دوو زانیاریه، به سهر ټهو ی دیکه دا ده چه سپینی،
 {مه بهستی ټهو یه ټهو حوکه ی له قورښاندا هاتوه، یان له سونته دا،
 به سهر واقعیه که دا ده چه سپینی}.

۱۸۶

لیردها ده مو ی بلیم: پیشینی چاکی ټیمه ټاو بوون، هم له
 ټاییندا شاره زو بوون، هم به واقعیش ناشنا بوون، هو ی به هه له دا
 چوونی زوړیک له زانیان له م روژگاری ټیستاماندا، به تایه تی له
 هندی ولاتی ټیسلامی، ټهو یه که به راستی شاره زایی واقعیه که
 نین، بویه له خستنه رووی فه توایه که دا به هه له دا ده چن.

با وینه یه که بهینه وه: (ابن عثیمین) زانیه کی باشه، خوا پله ی
 بهرز بکات و لئی خوشبی، زور خزمه تی کردوه، کتییکی هیه به
 ناوی (فتاوی العقیده) قوتابییه کی سعودیه لئی ده پرسج ده لی: له
 کتیی قوتابخانه پرسیارمان بو دیته وه، ټه گهر وه که کتیه که ده لی،
 وه لام بدینه وه، ټه وه بیستوومه که جه نابت ده لی: ناراسته و گونا هبار
 ده بن و، ټه گهر وه که توش ده لی، وه لام بدینه وه، ماموستا نمره مان

ناداتی، تهویش تهوویه که به پیی کتیبه که ی ئیمه زهوی به دهوری خوردا دهخولیتتهوه، توش دهلی: خور به دهوری زهویدا دهخولیتتهوه، تنجا جه نابت دهلی چی؟ تهویش دهلی: ته گهر سفیشیان بو دانابی، تو هر مهلی: زهوی به دهوری خوردا دهخولیتتهوه، چونکه خور به دهوری زهویدا دهخولیتتهوه، خوا ده فهرموی:

﴿وَالشَّمْسُ تَحْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا أَذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ (۳۸) یس.

تنجا ئیبنو عوسه یمین، ته گهر هندیك شاره زایی گهر دوونناسیی و فیزیای ته م رورگار به بوایه، وای نه ده گوت، ته گهر هر به ته ندازه ی ته بو حامیدی غه زالی شاره زایی گهر دوون بوایه، که نو سه د سال پیش ئیستا ژیاوه، له کتیبی (تهافت الفلاسفة) دا دهلی: به به لگهی هه ندهسی و فه له کیی ئیسات بووه که خور سه دو حه فتا (۱۷۰) جار زیاتر له زهوی گهر دهره! (۱) مانای وایه لهو مه سه له یه دا ئیبنو عوسه یمین نو سه د سال زیاتر له سه رده می خوی به جی ماوه عه رهب گوته نی: (یعیش فی غیر زمانه!!) بویه ش فتوایه که ی که دیدات، ناراست دهره دچیت، ته وه شتیکی زور سه رتایی و وهك ته لیف و بی زانستی گهر دوونناسیی وایه، که خور ملیونیک و سی سه د هزار (۱،۳۰۰،۰۰۰) جار له زهوی گهر دهره، که چی تهو له بهر تهوه ی شاره زای واقعیه زانستییه که نه بووه، بویه بهو شیویه فه توای داوه.

بویه به راستی زور گرنگه که ئیمه وپرای شاره زایی به ئایین، که له قورئان و سونه تدا به رجه سته یه، له ژین و واقعی شدا شاره زایین،

ئىستىلا سەۋودىيە ۋە ھەندى ۋىلايەتلىرىدە خۇشخەتەرلىك قەدەملىرىنى،
دەلىل: بىدئەت! مەن جارىك ئەگەل يەكەن ئە قوتابىيە كانى شىخ
ئەلبانىي رەھمەتلىرى خۇشخەتەرلىك بىخ ئە ئوردون، مۇناقەشەيەك
بو، گوتىم: پىم نالىن: خۇشخەتەرلىك ۋە مانگرتن ۋە، كۆيۈنەۋە، چ
پەيۋەندىي ھەيە بە بىدئەت ۋە سۈننەتەۋە، ئەۋە ھەلسۈكەۋەتى نىۋان
خۇمانە؟ تۆ رەخنە دەگرى ئەۋ دەستەلاتەۋ دەلىلى: ئىمە ھاتۋىن
ھوتاف دەكىشىن ۋە رەخنە دەگرىن ۋە گەلىمان لىت ھەيە، ئەۋە چ
پەيۋەندىي بەبىدئەت ۋە سۈننەتەۋە ھەيە؟ بە ھەر حال كە شارەزاي
ۋاقىيەكە نەبۋى، يىگۈمان بىريارى ھەلەي ئەبارەۋە دەدەي.

كىتەبىم ئەلەيە ئەبارەي (السياسة الشرعية) ۋە، پىم ۋايە ئە جەزائىر
نۇسراۋە، شىخ (ناصر الدين الألباني) ۋە كۆمەلىك زاناي مەشرەب
سەلەفىي قەسەيان ئە بارەيەۋە كىردەۋ، ئىيىدا زۆر تانە ئە (فقہ الواقع)
دەدەن! ئەگەل ئەۋەشدا كە ئەۋەي ئە ۋاقىيە خۇيدا شارەزا نەبۋىي،
نەيتۋانىۋە مامەلەي راست ئەگەل ئەۋ ۋاقىيەدا بىكات.

(أبو حامد الغزالي) بەۋە تۋانى رەخنە ئە فەلسەفەي يۋنانىي
بگرى، ھەلسا كىتەبىكى دانا بە ناۋى (مقاصد الفلاسفة)، كە ئەۋ
خەلەكەي كەۋتۋىۋە ژېر كارىگەرىي فەلسەفەي يۋنانىي، گوتيان:
(أبو حامد) بە جۇرىك فەلسەفەي بۇ شىكردۋىيەۋە، بۇ خۇمان
ئە ھەندى ئە مەسەلەكان، ئاۋا خالى نەبۋى بوۋىن، سەرەتا كىتەبى
(مقاصد الفلاسفة) دەنۋسى ۋە ھىچ رەخنە ئە فەلسەفەي يۋنانىي
ناگرى، تەنەيە دەلى: ئەۋە فەلسەفەي يۋنانىيە، دۋايى ھەلسا كىتەبى
(تہافت الفلاسفة) نۇۋسى، ۋاتە: پۈۋچەلىي فەيلەسۋوفەكان،
ئىدى ۋەك گوتراۋە: ئە دۋاي ئەۋ كىتەبى (أبو حامد الغزالي)

جاریکی دیکه فلهسه فهی یونانی له جیهانی ئیسلامدا، له سه ره پئی خوی نه وه ستایه وه، چونکه له رووی زانیاری و شاره زاییه وه ره خنه ی لیگرت.

ههروه ها (ابن تیمیة) ره حه مه تی خوی لی بی، کتییکی ههیه به ناوی: (منهاج السنة النبوية في الرد على الرافضة والشيعة القدرية) چاک چاک چۆته بنج و بنه وانیه وه، یان کتیی: (الجواب الصحيح لمن بدّل دين المسيح) باش باش تاوتویی نه صرانییه تی کردوه.

ههروه ها {شیخ ته حه مه دیدات} و {د. زاگیر نایک} له م سه رده مه ی خو ماندا، که ره خنه له نه صرانییه کان ده گرن، زۆر شاره زای واقیعن، بۆیه ده بی تو زۆر چاک شاره زای ئه و باتیله بی، تا بتوانی باش ره خنه ی لی بگری و هه قی له شوین دابنئی، چونکه ئه گه ر تو شاره زای واقیعه که نه بی، ئنجا واقیعی گه ردوونی بی، فیزیایی بی، میژوویی بی، فیکری بی،... هتد، به دلنیا یی ناتوانی مامه لهیه کی دروستی له گه لدا بکه ی، زانیانی پیشینی ئیمه، و بوون و به واتای وشه: هه م له ئاییندا شاره زا بوون، هه م به واقیعیش ئاشنا بوون.

بنه‌مای چوارده‌یه‌م

جه‌نگ و فیداکاری له پیناوی خوادا بۆ
پاراستنی: خه‌لک و خاک و، دین و ژین

ته میس یه کیکی دیکه یه له بنه ما گشتیه کانی زوږ بهی مسولمانان،
با سهره تا ته ماشای چند ثایه تیک و چند فرمایشی کی پیغه مبه ر
(صلی الله علیه وسلم) بکهین:

۱- خوی پهره دگار له سوږه تی (الحج) ثایه تی (۳۹) دا ده فرموی:
﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾

واته: مؤلّت درا (بو جهنگ و بهرگری کردن) به ثوانه ی که
جهنگیان له دژ دا ده کری و سته میان لیکراوهو، خوا له سهر سهر خستیان
به توانایه.

۲- له سوږه تی (البقرة) ثایه تی (۱۹۰) دا ده فرموی: ﴿وَقَاتِلُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقْتَلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ﴾

واته: له پیناوی خوادا له دژ یی تهو که سانه بجهنگن، که له
دژتان ده جهنگن، به لام دستدریژی مه کهن، چونکه بیگومان خوا
دهستدریژی کارانی خوشناوین.

۳- له سوږه تی (النساء) ثایه تی (۷) دا ده فرموی: ﴿وَمَا لَكُمْ
لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا
وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا﴾

(تهوهی جی مبه سته) خوا ده فرموی: تهوه چیتانه! له پیناوی
خواو له پیناوی چهوسینراواندا ناجهنگن؟!....

۴- له سووړه تی (البقرة) نایه تی (۱۹۳) دا ده فهرموئ: ﴿وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ آنَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ (۱۹۳).

واته: له دژيان بجهنگن تاكو فیتنه نامینې {یانی: هه تا کافران توانایان نامینې، پښ له مسولمانان بگرن، دینداری خویان بکه، یاخود پښ له خه لک بگرن که مسولمان بین} و هه تا ملکه چیی ههمووی بو خوا دهیی، تنجا که وازیان هیئا، نابې له دژي جگه له سته مکاران، به کار هیئانی هیرو بهرهنکاری ههیی.

دین لیړه دا به مانای ملکه چیی دی، نه ک به مانای ئیسلام، چونکه زور له خاوهن ته فیسیره کان و بانگه وازکار و ماموستایان واهزان: وشه ی (دین) هه ر کاتیئ هات، هه ر به مانای ئیسلام دی! به لام وانیه چونکه ته گهر ئیمه بجهنگین یان نه جهنگین، ئیسلام هه ر به شی غهیری خوی پیوه نیهو هه ر هی خوایه.

تنجا له سووړه تی (الأنفال) دا ده فهرموئ: ﴿وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ (۳۹).

یانی: له دژيان بجهنگن تاكو نازاردان نامینې و ملکه چیی ههمووی ته نیا بو خوا دهیی {خه لک جگه له خوا دهسته لاتی که سیان به سه رده و نابې} تنجا ته و کاته مادام که س جهبرو قه هری لینه کردن، ته گهر مسولمان بوون باشه، ته گهر مسولمانیش نه بوون، نازادن.

۵- {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سئل رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ»، قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ «حَجٌّ مَبْرُورٌ» {أخرجه البخاري برقم: (۱۴۴۷)، ومسلم برقم: (۲۵۸)}.

واته: نه بو هوږه پره خوا لئی رازی بی دهلې: پرسیار کرا له پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم): کام له کرده وکان (پاداشتی) باشته؟ فهرمووی: پروا به خواو به پیغه مبهره که ی (که واته: ټیمانیس کرده ویه، به لام کرده و عه قل و دل و، پاشان زمان و نه دماه کانه) گوترا: دوی نه وه چ کرده ویه که باشته؟ فهرمووی: ټیکو شان له ری خوا، گوترا: دوی نه وه؟ فهرمووی: چه جیکی قبول کراو، واته: چه جیک که به شیوه یه که بکری قبول بکری.

٦- {عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: (الصَّلَاةُ لَوْفَتْهَا)، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: (بِرُّ الْوَالِدَيْنِ)، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: (الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ)} مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، الْبُخَارِيُّ برقم: (٥٢٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٤٨).

واته: عه بدوللای کوری مه سعود دهلې: پرسیارم له پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) کرد: چه کرده ویه که له هه مو کرده وکان باشته؟ فهرمووی: نویژ له کاتی خویدا، گوتم: دوی نه وه؟ فهرمووی: چاکه له گمل باب و دایک، گوتم: دوی نه وه؟ فهرمووی: ټیکو شان {یاخود جهنگ کردن} له پیناوی خوادا.

ریز به ندیه کی چند جوانه! نویژ له کاتی خویدا، هه قی خویه، چاکه له گمل دایک و باب، هه قی نزیکترین که سه که دایک و بابن، ټیکو شان له پیناوی خوادا، هه قی نوممه ته، هم سچ کرده ویه، له هه مو کرده وکان چاکترن.

٧- {عَنْ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَزَالُ مِنْ أُمَّتِي أُمَّةٌ قَائِمَةٌ بِأَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ وَلَا مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى

يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ، وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ { أخرجه أحمد برقم: (١٦٩٧٤)، والبخاري برقم: (٣٤٤٢)، ومسلم برقم: (١٠٣٧) .

واته: موعاويه دهلي: گويم له پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) بوو دهيفه رموو: بهردهوام کو مەلێک له ئۆمهتێ من له سهر ههق به سهرکهوتووی ده ميننه وه، به دهسته لات هوه، تهوهی که پشتیان بهر ده دات و تهوهش که دژایه تیيان دهکات، زیانیان پی ناگهیه نی، تاکو فرمانی خوا دی، تهوان له سهر تهو حاله ن.

ثینو تهیمیه رهحه تهی خوی لیبی دهلي: {ثم هم مع هذه الأصول، يأمرهم بالمعروف وينهون عن المنكر، على ما توجبه الشريعة، ويرون إقامة الحج والجهاد والجمع والأعياد مع الأمراء، أبراراً كانوا أو فجاراً} ^(١)، واته: زۆربهی مسولمانان {که به تههلی سونهت ناسراون} له گه ل تهو بنچینه شهدا (که پیشتر باسی کردوون) فرمان به چاکه ده کهن و ری له خراپهش ده گرن، به پی تهوه که شه ریه ته پیوستی کردوهو، پیان وایه ده بی حه ج ته نجام بدری و، جیهادیش ته نجام بدری و، جومعه کان بکری، جه ژنه کان وهک دروشمی ئیسلامه تی جیه جی بکری، له گه ل حوکمراناندا، چاکه کاربن، یان خراپه کاربن.

واته: له پشتیان هوه نویژ بکری، له گه لیاندا جهنگ و جیهاد بکری، دژی دوژمنان، با هه له وه کم و کوریشیان هه بی.

(١) العقيدة الواسطية، بشرح ابن عثيمين، ص ٦٥١-٦٥٧.

براو خوشکه به پښه کان!

لیردها مه به ست شهویه که ئیستا لهم رپوژگاردها، به تاییه تی دوی شهوی شهو رپیکخواوه په رگیرو تیپه پښه رانه په یدابوون، خه لکیک رهنکه هه رپی عهیب بی باسی جهنگ و جهاد بکات، یان دوی دهوله ته که ی داعش شهو دهوله ته وههمیه، رهنکه خه لکانیک پیان عهیب بی باسی دهوله تی ئیسلامی بکن! به لام نیمه دهی وریابین و نه که وینه ژیر کاریگه ریه نه ریئی و خراپه کانی شهو واقعیه که تییدا دهرین، جهنگ و جهاد له پیناوی خوادا، شهو که ناماده بی سهری خوت دابنی، مالی خوت خهرج بکه ی، فیداکاری بکه ی به سامان و به گیان، یه کیکه له بنه رده کانی ئیسلام، که زوربه ی مسولمانان له سهریان رپویشتون، چونکه نایه ته کان و فره میشته کانی پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) دهیگه یه نن و، هاوه لان و شوینکه وتووانیان وا بوون و، مسولمانانی رهنه و راسته قینهش وا بوون.

نجا که سی وا هه یه، وا دزانی که فیداکاری له پیناوی خوادا، شهویه که تو هه موو ده می، دهی چهکت به شانوه بی! که شهوش راست نیه، به لام گرنگ شهویه تو هه موو ده می ناماده ی، وک له فره میشته که ی پیغمبردا (صلی الله علیه وسلم) هاتوه، ته ماشا بکن! پیغمبری خوا (صلی الله علیه وسلم) چند ورد بووه له فره میشته کانی دا، ده فره موی: {مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِغَزْوٍ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ} أخرجه أحمد برقم: (۸۸۵۲)، ومسلم برقم: (۱۹۱۰)، وأبو داود برقم: (۲۵۰۲).

واتە: ھەر كەسك بمرى و جەنگ نەكات لە پىناوى خواداو،
 نيازىشى نەبى جەنگ بكات، {چونكە جارى وايە جەنگت نايەتە
 پىش، بەلام دەبى دلت لەسەر ئەو دامەزراو بى، كە ئەگەر جەنگت
 ھاتە پىش، ئىسلام پىويستى بە مال و خوينى تۆ بوو، بۆى
 بىەخشى، ھەر كەس وانەبى، كە بە كەدەو جەنگ بكات لەكاتى
 خۇيدا، يان بەتەما بى بىكا ھەر كاتى ھاتە پىش} ئەو لەسەر بەشيك
 لە نىفاق مردوہ.

ئەمە بابەتتىكى گرنگە، پىويستە بىزانىن و، بە ھۆى ئەوۋە كە
 داعش يان گروويىكى دىكە ھەلەو پەلە دەكات، يان لايەتتىكى نەيارو
 ناحەز ھىرش دەكاتە سەر جەنگ و جىھاد لە ئىسلامدا، با باسكردنى
 راستىيەكانى ئىسلامان پى شەرم نەبى و، لەئىر ئىوۋە نەيلىن!
 خەلك دەناسم لە كاتىكدا كە پىش نوئىزىش دەكات، خۆى لەو
 ئايەتانە دەپارىزى كە باسى جەنگ و جىھاد دەكەن! وا لە دەروونى
 خۇيدا تىشكاو، لە بەرانبەر ئەوانەدا كە ھىرش دەكەنە سەر جەنگ و
 جىھادى ئىسلامىي و، بەكارھىنانى ھىز لەلايەن مۇسۇلمانانەو، نەك
 ھەر لە لای خوشىيەوۋە ئايەتەكان ناخوئىتتەو! بەلكو -خو پەنامان
 بدات - رەنگە ھى وا ھەبى لە دلى خۇيدا بلى: خۆزگە خوا ئەو
 ئايەتانەى نەناردبانە خواری! ئىستا ئىمە تووشى ئەو ئىحراجىيە
 نەدەبووين! خوا بمان پارىزى لەو جۆرە حالەت و ھەلۇستانە كە
 ھەموويان ھەن و لەخۆمەوۋە ئەو قسانە ناكەم.

بنه‌مای پازده‌یه‌م

به‌ریا کردنی ئایین و ئه‌نجامدانی

دروشمه‌کانی پیکه‌وه‌و به هه‌ره‌وه‌زیی

ته مېش يه کيکي دیکه يه له بنه مایه کانی زوربه ی هره زوری مسولمانان، که ثایینان بهرپا کردوهو، دروشمه کانیشیان پیکه وه به هره وه زی ته نجامداون، ثایینی ئیسلام ثایینی خوا به یه کگرتن (توحید) و ثایینی یه کبون (وحدة)، ئیمه له سوورته ی (الفاتحة) دا ده لئین: {إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ} هه موومان پیکه وه بهس تو دپه رستین و، داوای یارمه تییش بهس له تو ده کین، یانی: هه ره وه وشه یه {إِيَّاكَ نَعْبُدُ} هه م ته وحیدی تیدایه، هه م وه حده تی تیدایه، نه یفه رمووه: {إِيَّاكَ أَعْبُدُ}، به لکو {إِيَّاكَ نَعْبُدُ} ویکرا بهس تو دپه رستین و، پشتیش بهس به تو ده به رستین (ته ی خوایه!).

۱- له سوورته ی (الشوری) ثایه تی (۱۳) دا خوا ده فهرموئ: ﴿أَقِمْوْا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾.

واته: ثایین بهرپا بکه ن و تیددا په رته وازه مه بن.

واته: هه مووتان ده ستبار بو یه کدی بگرن و، ثایین بهرپا بکه ن، چونکه ته و ثایینه پان و پوره، ته و ثایینه گه ووهو گرانه، به هه مووان نه بی و به هره وه زی نه بی، بهرپا ناکری.

۲- له سوورته ی (الحج) ثایه تی (۴۱) دا ده فهرموئ: ﴿الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾.

(خوا مه دحی که سانیکمان بو ده کات ده فهرموئ): ته وانه ی که ده سته لاتمان پیدان له زه ویداو پیمان چه سپاندن: نویر بهرپا ده کهن و، زه کات ده دن و، فه رمان به په سند ده کهن و، پیکری له ناپه سند ده کهن و، سه رنه جامی کاره کانیش ته نیا بو لای خوایه.

۳- له سوږه تي (البينة) نايه تي (۵) دا، ده فهرموي: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝﴾

واته: فهرمانيان پښه کرابوو، مه گهر به وه که به نديايتي بو خوا بکهن به ساغي و پاکي و، نوږت به رپا بکهن و، زهکات بدن، تا شه وهش به نامه و ثابيني راسته.

واته: ويکړاو به ده سته جه معي نوږت بکهن و، زهکات بدن و، به نديايتي بو خوا بکهن.

۴- له سوږه تي (الحج) نايه تي (۳۲) دا ده فهرموي:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ شَعْبًا اللَّهُ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ۝﴾

واته: شه وي رابرد، بهو شيويه و، هر که سي دروشمه کاني خوا به مزن بگري، شه په يوه نديي بهو ته قوايه وه هديه، که له دل و دهر و نه کانداهيه.

{ابن تيمية} په حمة تي خوي ليبي، لهو باره وه دهلي:

{ويرون إقامة الحج والجهاد والجمع والأعياد مع الأمراء، أبراراً كانوا أو فجاراً، ويحافظون على الجماعات} (۱).

واته: زور به ي مسولمانان رايان وا بووه که دهي حه ج به رپا بکري و، جهنگ و جهاد له پيناوي خواوا بکري، نوږتي هيني بکري و، نوږت

(۱) العقيدة الواسطية، بشرح ابن عثيمين، ص ۶۵۷-۶۶۱.

جەژنەكان بىكرىن، لە گەل ھوكمرانان، چاكەكار بن، يان خراپەكار بن و، پارىژگارييان كردوہ لەنوێژى بەكۆمەل.

رەنگە ھەندى بلىن: ئەوانە شتى ئاشكران، بۆچى زانايان باسى ئەوانەيان كردوہ؟ دەليين: شيعە بەدرىزايى ميژووى خويان نوێژى جومعهيان نەكردوہ، مەگەر چۆن ئەگەرنا بەشداریى نوێژى جومعهيان نەكردوہ، ھەروەھا بەشداریى نوێژى جەژنيان نەكردوہ، بۆيان كرابى بەشداریى جەنگ و جيهاديان نەكردوہ، گوتوويانە: دەبى (مەھدي) بى، ئەو مەھدييەى كە ھەر بوونى نيەو ئەفسانەيە، چونكە ھەسەنى عەسكەرىي نەزۆك بوو، نە كۆرى بوو و نە كچى بوو! ئنجا شيعە گوتوويانە: ھەتا ئەو نەيەت دروست نيە، نە دەبى دەولەت دايمەزرى، نە نوێژى جومعه بى، نە نوێژى جەژن بى، ئەو كارە بە كۆمەليانە ھىچيان نابى بى.

بەلام كاتىك خومەينى ھات و ويلايەتى فەقيھى تەبەننىي كردو دەستكاريى ويلايەتى فەقيھى كرد، كە لە ئەسڵدا بۆ ئەو بوو: ئەگەر كەسيك مردو ھىچ ميراتگريكى نەبوو، مائەكەى چۆن مامەلەى لەگەڵدا بى؟ ھەروەھا منداڵانى بى باب و بى سەرپرەشت، چۆن مامەلەيان لەگەڵدا بى؟ (ولاية الفقيه) واتە: ئەو كەسەى كە شارەزايە دەبى سەرپرەشتىي ئەو شتانە بكات، بەلام ئەو ھەلسا چوارچۆدەى ويلايەتى فەقيھى فراوان كرد، مەسەلەى ھوكم و سياست و دەولەتپەشەى تەخت، وەك ئەوەى ئىستا دەيبينين، دواى ئەو ھەلۆستى زۆربەى شيعە لەوبارەو گۆرا.

بنه‌مای شازده‌ییم

کرانه‌وه‌ی هۆشیارانە، بەرووی بیرۆکە و

ئەزموونە جۆراو جۆره‌کانی بەشەرەوه

ته گهر سه رنجی پیاپی زوربه ی مسولمانان بدهین، ده بینین
ته ودهش یه کیک بووه له بنه مایه کانیان و، به پرووی ته زمونی به شهرو
فیکری به شهرو زانیاری و شاره زایی به شهردا، ئنجا تهو به شهرا نه
کافر بووبن، یان مسولمان، ههر که سیک بووبن، به پروویاندا کراوه بوون
و، شتی باشیان له هه موو که سیک وهر گرتوه، شتیک که شه ریهت
فه رمانی پی کردوه، یان پپی لی نه گرتوه.

با لهو باره وه سه رنجی ته م دوو ئایه ته بدهین:

۱- خوی پهرورد گار له سوورپتی (الزمر) ئایه ته کانی (۱۷ و ۱۸) دا ده فه رموی:

﴿فَبَشِّرْ عِبَادَ ﴿۱۷﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿۱۸﴾﴾

واته: ئنجا موژده بده بهو به ندانه م که گوئ بو هه موو قسه یه که
ده گرن، دواپی شوین باشتیری ده که ون، ئا ته وانه خوا پینمایی کردوون
{یان خوا خستووینه سه ر پپی راست} ئا ته وانه خاوه ن عه قلاتن.

۲- خوی کاریه جی له سوورپتی (آل عمران) ئایه تی (۶۴) دا ده فه رموی:

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْا۟ اِلٰی كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ
اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْۡئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوۡنِ اللّٰهِ
فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوۡا اَشْهَدُوۡا بِاَنَّا مُسْلِمُوۡنَ ﴿۶۴﴾﴾

خوا به پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی: بلی:
ئه ی خاوه ن کتیه کان! وهرن بو وشه یه که یه کسانه له به ینماندا
{واته: خالی هاوبه شه}، که جگه له خوا نه په رستین و، هیچ شتیک

نه کهینه هاوبه شی و، هه نډیکمان له جیاتی خوا هه نډیکمان نه کهین به په روږد گارو سه رپه رشتیار، ئنجا نه گهر پشتمان هه لکرد، بلین: ئیوه شاهید بن که ئیمه بو خوا ملکه چین.

براو خوشکه به رږده کان!

ئهو دوه لته ئیسلامییه ی که پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) دایمه زرانډو خه لیفه راشیده کانی فراوانیان کرد، له سه رده می (پیشینی چاک) دا بو، ئهو دوه لته ئیسلامییه توانی هه رچی شارستانییه ت و فله سه فهو فیکرو نه زمونی روم و فارس و هیندو چین و میصره، هه مووی له بو ته یه کدا له قالب بدات و، ته و دی که سوودی هه یه، لئی به هره مه ند بی، ته و ه شی که سوودی نیه، فرپی بدا، مسولمانان نه گهر له حاله تی هیژدا بن، هیچ کات هه ستیاریان نابج به رانبه ر به فیکرو نه زمونی خه لکی دیکه، به لام کاتی له حاله تی بی هیژییدا دهن، ده چنه وه نیو که ولی خویان و پیان وایه هه ر خویان بجو لئین: کافر دهن! که به هو ی بی هیژییه وه، ئهو حاله تیه ان به سه ر دی.

مسولمانان کاتی ده سه لات و هیژیان هه بووه، به جوړیکی دیکه بوون، له سه رده می (مه ثمون) دا (دار الحکمة) دروست کرا له به غداو، هه رچی کتیبه کانی هیندو چین و فله سه فه کانی یونان بوون، ودریانگیژان و هیچ گرفتیان نه بوو، هه روه ها له پیش ته وه شدا له سه رده می خه لیفه راشیده کاندا، له نه زمونی دوه لته تداریی روم و فارس، سوودی زوریان وهرگرت، وک پیشترباسمان کرد، هه ستیان به هیچ سه غله تییه که نه ده کرد.

ئنجا بو زانیاریستان! له سه رده می پیشینی چاکدا، واته: له سح سه ده ی یه که مدا، هه موو ته وژمه سیاسی و فیکرییه کان و سه رجه م

زانسته ئیسلامیه کان له سه رده می ئه واندا چه که ریان داو، گه وره بوون: ههر هه شت مه زه به کان، زانیاری ته فسیرو زانسته کانی قورشان و، زانسته کانی فهرمووده، میژوو، سپره، زانسته کانی زمان، هه موویان لهو سی سهدیه دا سه ریان هه لداو پاشان گه شه یان کرد، هه روه ها ههر لهو سی سهدیه دا، ده ولته ئیسلامیه گه شه ی به خو وه بینی، له نه جامی هه له ئیجانی جوړاو جوړ، له قورشان و سوننه ت و، داهینانی نوئ له دنیا داریدا، به لام له دوا ی ئه وده، دهر گای ئیجتههاد قفل دراو مسولمانان که و تنه دواوه، که واته: کرانه وهی هو شیارانه به پرووی ئه زمونه جوړاو جوړه کانی به شه روه، یه کیکه له بنه مایه کانی جه ماوهری مسولمانان.

زور جار گوتوومه: مسولمان نابی سه به ته بی، ههر چی تی بکری، وهری بگری، به لکو دهی بیژینگ بی، ئه وهی به که لک بی، بیهلته وه، ئنجا ئه وانه ی پیان وایه کارلیک (تفاعل) ی ئه ریئی مسولمانان، له گه ل کلتورو فهره نگی جوړاو جوړی گه لاند، هه له بووه (هه ندیک ئاوا دهلین)، بو وینه: هه ندیک دین راسته وخو ره خنه ده گرن له عیلمی که لام، به تابه تی له موخته زیله (وه که له شویئی خویدا باسما ن کردوه)، ره خنه یان لی ده گرن له سه ر ئه وهی عه قلیان زور به کار هی ناوه، زور سوودیان بینیه له کلتورو فهره نگی روم و فارس و رور هه لات و رور ئاوا، پیان وایه: ئه وه هه له بووه^(۱)!!

(۱) ئاشکرایه عه قلی خو به کار هی نا و به هره وهر گرن له فیکرو فهره نگی و کلتوری گه لان، پیوسته و هیچ عه بی نیه، به لام زنده رویی کردن له پشت پی به ستنی عه قلدا له سه ر حیسابی نه قل (وحي)، هه له یه و، ئه ویه که ره خنه ی پی له موخته زیله ده گیری.

به لام ڪاڻي ٿو ڪارليڪه ٿيجابيهه ڪراوه، توانويهه تي پيشڪه وتو ويو،
 قهناعت به خه لڪ ييني و، خه لڪ بييتنه نيرو ٿيسلامهوه، خه لڪ بخاته
 ژيڙ ڪاريگهريي خويهوه، كهواته: ٿو بير ڪردنه وديهه ڪه پيني وايه:
 مسولمانان دهبي داخراو بن، سر قاپ له سر خويان دابخه، ڪارليڪ
 له گهل دهورو بهرياندا نه ڪهن، ٿوه بو بيابان و ڪويڙه دييڪ باشهو
 دهگونجي، كه سيڪ كه لڪه لهي ٿوهدي له ميٽسڪدا نهبي، دين بڪاتهوه
 ڪالاي بالاي زين، ٿوه دهبي بوخوي له شوييني خوي دابنيشي و،
 سهري خوي ڪريڪا، به لام كه سي بيهوي دين بييتنهوه نيرو واقيع، هيچ
 چاري نيه دهبي ڪارليڪ بڪات له گهل واقيعه ڪهي دهورو بهريدا، به لام
 هو شبارانهو بيدارانهو، له چوار چيوهي شهريعتدا، به ته ٽڪيد شهريعت
 هيچ ڪاڻيڪ له گهل شتيڪدا ڌڙ نيه ڪه: له سوودو بهرڙهونديي خه لڪي
 بي و، ههريگيزيش له گهل شتي خراپ و زيانبه خوش نيه.

ٽنجا بهرهم و شويتهواري ٿو داخراويهه ڪه باسماڻ ڪرد،
 ديارهوه دهبينين: چون مسولماناني خستوته پهراوڙي ژيانهوه، ٿيست
 مسولمانان له هه موو شتيڪدا پئويستيان به نامسولمانانه، له بهر چي؟!
 له بهر ٿوهدي ڪارليڪي ٿيجابييان به رووحي ٿيسلامييهوه له گهل دهورو
 بهرياندا نه ڪردوه، بويه من وه ڪه براهه ڪي دلسوڙي خوتان پيتان دهليم
 ڪه: ههريگيز مهسله منهوه له مامه له ڪردن له گهل خه لڪداو، ڪارليڪي
 ٿيجابيي له گهل ههري فيڪرهو بوچوون و سياسه تيڪدا، به لام بوخوت
 پيشتر چه ڪداربه به تيگهيشتييڪي راست و دروست دهريارهي ٿيسلام
 و شهريعت، ٽنجا بي منته به له گهل ههري فيڪرهو بوچوون تيڪدا
 روبهروو دهبيهوهو {ته ماشا بڪه! چي گوتراوه، ته ماشا مه ڪه ڪي
 گوتويهه تي؟} بابه تييانه ته ماشا بڪه، نه ڪ خوديانه.

بنه‌مای حه‌قده‌یه‌م

لی‌بوره‌یی و سینگ فراوانیی، له‌ بواری
تێ‌روانی‌ن و مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ کۆمه‌ڵ و
ته‌وژمه‌ لاده‌ره‌کانی نی‌و ئۆمه‌ت دا

سې دهق د پتمه وه له وباردوه، دوايي هندی قسه له زانايانه وه ده خوازمه وه.

۱- خوی بهرزو مه زن ده فهرموي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِيَنَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا لَّسَتْ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ (الأنعام: ۱۵۹)

واته: بيگومان نه وانه ي که ثاينه که ي خويان بهش بهش کردوه بوونه کومهل کومهل و تا قم تا قم، تو هيچ په يوه نديت پيانه وه نيه (ته ي موحه ممه ده!) (صلي الله عليه وسلم) کاري وان بو لاي خوا ده گه پيته وه، دوايي هه واليان پيده ده بهودي که ده يانکرد (واته: بهو لادان و په رته وازه بوون و تا قم تا قم بوونه).

۲- پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) ده فهرموي: {سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أَنَاسٌ يُحَدِّثُونَكُم مَّا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ، فَإِيَّاكُمْ وَيَا هُمْ} أخرجه أحمد برقم: (۸۵۸۰)، ومسلم برقم: (۷).

واته: له دوا دواي تو ممه تمدا که سانيک دهن، شتيکتان بو باس ده که نه {ده ربارهي ئيسلام} که نه خوتان نه باب و با پيرانتان نه تان بيستوه، خوتانيان لي دوور بگرن.

۳- فهرمووده يه کي دیکهش له وباردوه هه يه، پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) ده فهرموي: {الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى هَا هُنَا، وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، بِحَسْبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرَضُهُ} أخرجه أحمد برقم: (۷۷۱۳)، ومسلم برقم: (۲۵۶۴).

واته: مسولمان برای مسولمانه^(۱)، نه سته می لی دهکات، نه پشتی تی دهکات، نه به کم ته ماشای دهکات، ته قواش لیردهایه، ثماژهی کرد بو سینهی موباره کی، سی جارن وای فهرموو (واته: ریشهی ته قوا له سینه و دیوی پنهان و نه بینراوی مروّش دایه، به لام شوینه وارده کانی ته قوا له سهر جهستهی دهرده کهون)، مروّش ته وندنه خراپهی به سه که برای مسولمانی به کم ته ماشا بکات، هه موو شتیکی مسولمان له سهر مسولمان قه ده غه یه: خوینی، مال و سامانی، که پرامه تی (که پرامه ت ته نیا مه به ست پی ناموس نیه، واته: سومعهی، ناوی، شوره تی).

(ابن تیمیة)^(۲) رحمه تی خوی لیبی، ده لی: (أَنِ الْمَتَأَوِّلُ الَّذِي قَصَدَهُ مَتَابَعَةُ الرَّسُولِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَكْفُر، بَلْ وَلَا يَفْسُق، إِذَا اجْتَهَدَ فَأَخْطَأَ، وَهَذَا مَشْهُورٌ عِنْدَ النَّاسِ فِي الْمَسَائِلِ الْعَمَلِيَّةِ، وَأَمَّا مَسَائِلُ الْعَقَائِدِ، فَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ كَفَرُ الْمُخْطِئِينَ فِيهَا، وَهَذَا الْقَوْلُ لَا يُعْرَفُ عَنْ أَحَدٍ مِنَ الصَّحَابَةِ، وَالتَّابِعِينَ لَهُمْ بِإِحْسَانٍ، وَلَا عَنْ أَحَدٍ مِنْ أُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّمَا هُوَ فِي الْأَصْلِ مِنْ أَقْوَالِ أَهْلِ الْبِدْعِ الَّذِينَ يَبْتَدِعُونَ بِدْعَةً وَيَكْفُرُونَ مَنْ خَالَفَهُمْ، وَلَا يَلِزَمُ إِذَا كَانَ الْقَوْلُ كَفْرًا، أَنْ يَكْفُرَ كُلُّ مَنْ قَالَهُ مَعَ الْجَهْلِ وَالتَّأْوِيلِ، فَإِنْ ثَبُوتُ الْكُفْرِ فِي حَقِّ الشَّخْصِ الْمَعْيْنِ، ثَبُوتُ الْوَعِيدِ فِي الْآخِرَةِ

(۱) نه دی به نسبته خوشکان! بیگومان کۆرده کۆری پیاوان بووه، هه می شه نه وه بزانت، نه گه رنا (المسلمة أخت المسلم، والمسلم أخ المسلمة).

(۲) هه لیه ته وه که سهرنج ده دن من زۆر جار له ئیبتو ته مییه ده خوازمه وه، له بهر نه وهی زانییه کی زۆر موخته بهر بووه، زۆر متمانه پیکراوه، نه و بابته تانهش که باسیان ده کم نه و قسهی زۆری له باره یانه وه هه یه، نه گه رنا زانیانی دیکهش له وباروه قسه یان کردوه.

في حقه، وذلك له شروط وموانع، كما بسطناه في موضعه، وإذا لم يكونوا في نفس الأمر كفاراً، لم يكونوا منافقين، فيكونون من المؤمنين، فَيَسْتَغْفِرُ لَهُمْ وَيُزَكِّيهِمْ عَلَيْهِمْ، وإذا قال المؤمن:

﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ﴾ الحشر.

يقصد كل من سبقه من قرون الأمة بالإيمان، وإن كان قد أخطأ في تأويل تأويله، فخالف السنة، أو أذنب ذنباً، فإنه من إخوانه الذين سبقوه بالإيمان، فيدخل في العموم، وإن كان من الثنتين والسبعين فرقة، فإنه ما من فرقة إلا وفيها خلق كثير ليسوا كفاراً، بل مؤمنين، فيهم ضلال وذنب يستحقون به الوعيد كما يستحقه عصاة المؤمنين، والنبي (صلى الله عليه وسلم) لم يخرجهم من الإسلام، بل جعلهم من أمته ولم يقل: إنهم يُخَلَّدُونَ في النار، فهذا أصل عظيم ينبغي مراعاته، فإن كثيراً من المنتسبين إلى السنة، فيهم بدعة من جنس بدع الرافضة والخوارج، وأصحاب الرسول (صلى الله عليه وسلم) علي بن أبي طالب وغيره، لم يكفروا الخوارج الذين قاتلوهم^(١).

تهمه به راستی قسهیه کی زور به ری و جی و به ینصافانهو زانیانهیه، دهلی: تهو کهسهی که تهویل دهکات {واته: نهدهقیک تیدهگا بهشیویهک که: لهمانا روالهتییه کهی خوی لایدهدا بو مانایه کی دیکه، له بهر هوویهک که خوی قهناعهتی پیی ههیه}، تهو کهسه که تهویل دهکات و به ههلهش دادهچی، مادام مه بهستی شوینکهوتنی پیغه مبهری خوا بی (صلى الله عليه وسلم) با تهو تهویلله په یوده ندیی به عه قیده شه وه هه بی، پیی کافر نابی^(٢)، به لکو

(١) منهاج السنة النبوية، ج ٥، ص (٢٣٩-٢٤٠).

(٢) به لأم (صالح الفوزان) له کتبی: الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد وأثره

پیی فاسیقیش نابی، مادام ئیجتیهاد بکات و نه پیکی، ته مهش له نیو خه لکدا دهر باره ی مهسه له کرده ییه کان {واته: بابته فیه ییه کان} شتیکی به تاشکرا زانراوه، به لام له مهسه له عه قیده ییه کاندا، زور له خه لکی ته وانه ی که به هه له دا ده چن، به کافریان داده ئین! که ته وهش قسه یه که له هیچ کام له هاوه لانه وه، له وانه ش که به چاکی شو ئینان که وتوون، نه زانراوه نه بیستراوه {بیشتتر باسمان کرد که ئیین و عه بباس ده لی: پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له کاتی شه ور پویدا خوی بینیه، عایشه ش ده لی: مووه کانم وهستان، چون شتی وا ده بی؟ پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) خوی نه بینیه، موعاویه ده یگوت: پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) به جه سته وه سه فه ری شه ور پویی نه کرده، ته وانی دیکه هه موو ده ئین: نه خیر به جه سته وه بووه، هه روه ها زور مهسه له ی دیکه ش، که سیش به یی دیکه ی نه گوتوه: تو کافری، به لکو که س به یی دیکه ی نه گوتوه فاسقیشی، گوتویه تی: وای تیگه یشتووی، من به جور یکی دیکه ی تیگه یشتووم، مادام مه جالی تیدا هه یه {، هه روه ها ته مه له هیچ کام له بیته وایانی مسولمانان نه زانراوه، که هه ر که سیك له مهسه له یه کی

علی اهل الشرک و الإلحاد) ص ۱۴۰ دا ده لی: ته شاعیره ماتوریدییه، له باز نه ی ئیسلام دهر چون! ئنجا ته وانه خو ئیان به شو ئنکه وتووی ئیینو ته میمیه، ئیینو له قیم ده زانن، بۆیه که ده گه ریتمه وه بو کتیه کانی ئیین و ته مییه و ئیینو له قیم، زور جیان له هی ته و جورده که سانه ی لافی شو ئن که وتنی وان لیده دن! هه روه که ده گه ریتمه وه بو کتیه کانی ئیینو هنبه ل، زور جیان له هی (ابن عبدالوهاب)، ته حمه دی کو پی هنبه ل که سی به کافر دانه واه، له سه ر ته وه ی که بلی: قورئان مه خلوقه، که چی موحه ممه دی کو پی عبدالوهاب هه موو ده وه تی عوسمانی کافر کرده به و پان و پوره وه خو ئنیشی جه لال کردوون!!!

عه قیده ییدا ته ئویلیکی هه له بکات، بلیی: کافر، یان فاسقه، به لکو
 ئا ئه وه هه لکوه و ته، هه لکوه و ته و قسه ی ئه هلی بیدعه ته، ئه وانه ی
 بیدعه تیکیان داهیناوه، دواپی هه ر که سیك به دوا ی ئه وه بیدعه ته ی
 وان نه که وتبی، به کافریان داناوه، {واته: ئه وه هه لویستی ئه هلی
 بیدعه ته}، ئنجا قسه یه که به کوفر له قه لهم ددری، که سیك به
 نه زانی و به ته ئویل ئه وه قسه یه بکات، به کافر له قه لهم بدری، ئه وه
 موصیبه تیکی گه وره یه، چونکه چه سپانی کوفر به سه ر که سیکدا
 وه که چه سپاندنی هه ر هشی دواړو ژه به سه ریدا {که تو گوته: کافر،
 مانای وایه حه تمه ن له دۆزه خ دایه و ئه وه حوکه مه ش زوړ قورسه}،
 حوکه می واش چه ند مه رچی هه ن ده بی بی نه دی و، چه ندان په رچی
 هه ن، ده بی په رچه کان لایچن، (وه که پیشتی باسما ن کرد)، ئنجا ئه گه ر
 ئه وه جوړه که سانه که به هوی ته ئویلیکه وه به هه لدا چوونیکه وه
 شتیك ده لئین: که کوفر، یان شیرکه، با له بواری عه قیده شدا بی،
 ئه گه ر کافر نه بن و مونا فیقیش نین، که واته: بروادارن، بویه داوای
 لیبور دنیشیان بو ده کری له لای خوا، کاتیك بروادار ده لی:

﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي
 قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿١٠﴾ الحشر.

{واته: په روه رد گارمان! له ئیمه وه له و براهیه نه مان ببوره که بر وایان
 هیناوه}، له وه حاله دا هه موو ته وانه ی ده بی مه به ست بی، که له پیش
 ته ودا له سه ده کانی پیشوودا له ئوممه تی پیغه مبه ر (صلی الله علیه
 وسلم) ئیمانیان هیناوه {به لکو من ده لیم: ده بی هی پیش پیغه مبه ری
 خواش (صلی الله علیه وسلم) بگریته وه، هه ر چی ئه هلی ئیمان
 بی} با به هه لاه ش دا چووبی له ته ئویلی شتیكدا که ته ئویلی کردوه

پیچه‌وانه‌ی رِی‌بازی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بی، یان گونا‌هیکِی کردبی.

{مه‌به‌ستی موعتریله‌و خه‌واریج و ئەشعه‌رییه‌کان و قه‌ده‌رییه‌و شیعه‌و ئەوانه‌یه، مادام ئەهلی قیبلهن، با له شتیک و چەند شتیکیشدا به‌هه‌له‌ چووبن، کەس بۆی نیه به کافریان دابنی} چونکه ئەویش هەر له‌و برایانه‌یه‌تی که له‌پیش ئەودا ئیمانیا‌ن هیناوه، بۆیه ده‌چیتە نیو ئەو بازنه‌یه‌وه، به‌لکو با له‌و حه‌فتا‌و دوو تاقمه‌ش بی که پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) باسی کردوون، چونکه هیچ کام له‌م حه‌فتا‌و دووه‌ نیه، که مسولمانان و بروادارانیکِی زۆریان له‌ نیودا نه‌بن، که کافر نین، به‌لکو بروادارن، به‌لێ گونا‌هیا‌ن هه‌یه، گو‌مپ‌اییا‌ن هه‌یه‌و، به‌هۆی ئەو گونا‌ح و گو‌مپ‌اییه‌وه، شایسته‌ی هه‌ره‌شه‌ی دوا‌پوژن، هه‌روه‌ک چۆن ئەوانه‌ش که برواداری باش بن {واته: ئەهلی بیدعه‌تیش نه‌بن و له‌و حه‌فتا‌و دووه‌ش نه‌بن}، ئە‌گەر گونا‌هبا‌ر بن، هەر شایسته‌ی هه‌ره‌شه‌ی دوا‌پوژن، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌ بازنه‌ی ئیسلام ده‌ری نه‌کردوون، به‌لکو وه‌ک ئۆمه‌ته‌ی خۆی باسی کردوون، {وه‌ک فه‌رمویه‌تی: {تَفَتَّرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً} أخرجه أحمد برقم: (۸۳۷۷) قال: شعيب الأرنؤوط: إسناده حسن، واته: ئۆمه‌ته‌ی ئەون} هه‌روه‌ها نه‌یفه‌رموه‌: ئەوانه له‌ دۆزه‌خدا هه‌میشه‌یی ده‌بن، ئەمه‌ش بنچینه‌یه‌کی مه‌زنه، پێویسته‌ ره‌چاو بکری، چونکه زۆر له‌وانه‌ی که پال ده‌درینه‌ لای سوننه‌ت، بیدعه‌تی وایان تیدا‌یه هەر له‌ شیوه‌ بیدعه‌تی رافیزه‌و خه‌واریج و ئەوانی دیکه‌یه، هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) خوا لییا‌ن رازی بی: عه‌لی کو‌ری ئەبیی تالیب و، غه‌یری ئەویش، ئەو خه‌واریجه‌ی که به‌کافریا‌ن دانا‌ون و له‌ دژیا‌ن جه‌نگا‌ون، ئەوان به‌ کافریا‌ن دانه‌نا‌ون.

بنه‌مای هه‌ژده‌یه‌م

نواندنی هه‌لو‌یستی هاوسه‌نگ، له به‌ران‌به‌ر
حوکمرانانی لاده‌رو سته‌مکاردا

www.alibapir.com

نواندنی هه لویستی هاوسه نگیش له بهرانبهر حوکمرانانی لادهره
سته مکاردا، بنه مایه کی دیکه ی ریپازی جه ماوهری مسولمانه.

ئه م مهسه له یه ش کیشه و مشت و مریکی زوری له سه ره.

حوکمرانیك هه یه حوکم به قورئان دهکات، به لام لادهره، سته م
دهکات، خراپه دهکات، شوین ئاره زوو ه کانی خوی دهکه وی، به لام
حوکم به شه ریعت دهکات، ده بی هه لویست له بهرانبهر ئه و جوړه
حوکمرانانه دا چوڼ بی؟

زانایان که قسه یان کردوه، دهرباره ی ئه و جوړه حوکمرانانه قسه یان
کردوه، نه ک دهرباره ی حوکمرانیك که له ئه سلدا شه ریعتی له لا
ره فزهو، دان به دینی خوادا ناهیئن، ئه و دی زانایان له رابردوودا
قسه یان له باره وه کردوه، ئه و جوړه حوکمرانانه یان مه به ست نیه، هه ر
بو یه که زانایانیکی وه ک ئه لبانیی، ئیبنو باز، ئیبنو عوسه یمین و
غیری ئه وانه ش، دین ئه و فره مایشتانه ی که پیغه مبه ر (صلی الله
علیه وسلم) کاتی خوی فره موونی، بو حوکمرانانیك که حوکم به
شه ریعت دهکن، به لام هه له و که م و کورپیان هه یه و، ده یانه وی ئه و
فره موودانه به سه ر که سانیکدا بچه سپینن، که جیان له و حوکمرانانه ی
کار به شه ریعت دهکن و، هه ر دان به شه ریعت دانا هیئن، ئه و
هه له یه، ده بی هه رکه سه وه ک خوی ته ماشای بکه ین، هه له بت
من له و جوړه که سانه ش نیم هه ر خوا خوام بی، مسولمانیک، یان
حوکمرانیك کافر بکه م، به پیچه وانه وه: خوا خوامه مسولمان زور بن،
به لام که سیکیش که کوفری ئاشکرای لی بینرابی، ده بی وه ک خوی
مامه له ی له گه لدا بکه ی، که سیکیش که ئیسلام و کوفری تیداب،

ته ماشا ده کهین کوفره کهی چه نده، ئیسلامه تییه کهی چه نده؟ ئایا کوفره کهی وایه که به ته ئویل بی، به نه زانین بی، ئایا یه کینک لهو په رچانهی هه، که پیشتر باسمان کردن؟ چونکه به راستیی حوکمدان به سهر خه لکدا بو بردنه دهریان له بازنه ی ئیسلام، ئیشی هه موو کهس نیه، ئیشی زانایان و شاره زایان و پسپورانه، ئه وان ده زانن مه رجه کان چوئن؟ په رچه کان چوئن؟ حاله ته کان چوئن؟ هه رچی راست بووه بو ی نیه خه لک بو به هه شت و بو دۆزخ ببا، ئه بو حامیدی غه زالیبی ده لی: ئه گه ر ئینسان به هه له دا بچی له به مسولمان دانانی هه زار کافردا، له لای خوا ئاسانتره که به هه له دا بچی له به کافر دانانی یه ک مسولماندا.

ئیتاش با چه ند ده قینک لهو باره وه، به ئینینه وه:

۲۲۲

۱- خوی کار به جی ده فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ النساء.

واته: ئه ی ئه وانه ی بر واتان هیناوه! فهرمان به ری خوا بکه ن و، فهرمان به ری پیغه مبه ر بکه ن و، هی کار به ده ستانیک که له خوتانن و، ئه گه ر که وتنه نا کوکییه ک له نیو خوتاندا، بیگێر نه وه بو لای خواو پیغه مبه ر....

۲- ههروه ها خوی پهروه ردگار ده فهرموی: ﴿وَلَا تَعَاوُزْ عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ المائدة.

واته: هاوکاری یه کدی بکه نه سهر چاکه کاری و پاریزکاری و،
هاوکاری یه کدی مه که نه سهر گونا هو ده ستریزکاری و، پاریز له
خوا بکه، بیگومان خوا تولی تونده.

۳- له سووړه تی (البقرة) دا خوا سبحانه و تعالی ده فره موی: ﴿وَإِذْ
أَتَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾ (البقرة: ۱۲۴)

واته: یاد بکه وه کاتیک په روږد گاری ټیبرا هیم، ټیبرا هیمی
تاقیکر دوه به چه ند وشه یه ک {هه وشه یه ک ټه ریکی گرت بووه خو ی}،
کاتیک ته وای کردن، خوا فره موی: من ده که مه پی شه و بو خه لک،
گوتی: له وه چه که شم؟ خوا فره موی: سته مکاران په یمانی من
نایان گریته وه.

۴- له فره مایشتیکدا هاتو، پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)
ده فره موی: ﴿سَتَرُونَ بَعْدِي أَثَرًا وَأُمُورًا تُنْكِرُونَهَا، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا يَا رَسُولَ
اللَّهِ؟ قَالَ: أَذُوا إِلَيْهِمْ حَقُّهُمْ، وَسَلُّوا اللَّهَ حَقَّكُمْ﴾ أخرجه البخاري برقم:
(۶۶۴۴)، والترمذي برقم: (۲۱۹۰) وقال: حسن صحيح.

واته: له دوا ی من (أثره) ده بین {مه به ست ټه وه یه که سینک هه قی
خه لک بو خو ی بی، پیچه وانه ی «ایشار»}، هه رو هه چه ند شتیک
ده بین که نکو لیان لیده که ن و پی تان خراپن، گوتیان: به چی
فرمانمان پی ده که ی، ټه ی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)؟!
فره موی: ټه و کار به ده ستانه ی وا ده که ن، مافه که یان پی بده ن و،
مافی خو تان له خوا داوا بکه ن.

واته: ټوه مه که نه بیانوی ټوه دی سه نگه ریان لی بگرن.

۵- فرموده ديه کی دیکه ی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که به روالهت له گه ل ټوه فرموده ی پیشیدا تیک ده گیری و، دواپی باسی ده که ین که ټه وانه چوڼ پیکه وه ده گونجینرین، که ټوه ټیشی ټه هلی عیلمه و، ده بی ټوه ده قانه ی که به روالهت تیک ده گیرین، چاکیان لی ورد بیه وه، چونکه رهنکه ټوه ده قانه ی که به روالهت تیکه ده گیرین، هر کامیان باسی لایه ک و پرویه ک له مه سه له که بکات و، به هه موویان وینه یه کی ته و اوو کامل به ده سه وه بدن، نه ک تیک بگیریڼ.

پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده فرموی: {مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي، إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ، يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بَيِّدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ} أخرجه أحمد برقم: (٤٣٧٩)، ومسلم برقم: (٥٠).

واته: خوا هیچ پیغه مبه ریکی له ټوممه تانی پیش من نه ناروده، مه گهر له ټوممه ته که ی هاو ده لان و که سانیکی دانسته هه بوون، که ری بازه که یان ده گرت و شوین ری بازه که ی ده که وتن، ټنجا دوا ی وان که سانیکی خراب بوونه جینشینیان، که ټوه دی ده یانگوت: نه یان ده کردو، شتیکیان ده کرد، که فرمانيان پینه کراوه، {واته: له ری ټوه پیغه مبه ره لایان ده دا، یانی: ټوممه تی منیش له ری من لاده دن}، ټنجا هر که سیک به ده ست له در ی ټه وانه تیبکوشی بر واداره و، هر

که سیڅ به زمان له دږی ته وانه تیښکوشی بر واداره، هه که سیڅ به دلش له دږی ته وانه تیښکوشی بر واداره، به لام له دوی ته وه {واته: به دلش دږیان نه بی} ته وه به ته ندازی یه که دهنکه خه رته له بر و له دلی دانیه {مادام نه هه لویستیکی ددرونی هه بی، نه هه لویستیکی زمانیی، نه هه لویستیکی جه سته بی}.

دوو قسه ی پیکه وه دږو پیچه وانه ی، دووان له زانایان:

دووان له زانایان، دوو قسه ی پیچه وانه ی یه کدی ده کن، که (ابن تیمیة) و (ابن حزم)ن:

(۱) - (ابن تیمیة) ده لی: {لهذا كان المشهور من مذهب أهل السنة أنهم لا يرون الخروج على الأئمة وقتالهم بالسيف، وإن كان فيهم ظلم، كما دلّت على ذلك الأحاديث الصحيحة المستفيضة عن النبي (صلى الله عليه وسلم) لأن الفساد في القتال والفتنة، أعظم من الفساد الحاصل بظلمهم بدون قتال ولا فتنة، فلا يدفع أعظم الفسادين بالتزام أدناهما، ولعله لا يكاد يُعرَف طائفة خَرَجَتْ على ذي سلطان، إلا وكان في خروجها من الفساد ما هو أعظم من الفساد الذي أزالته} ^{(۱)(۲)} واته: بویه ته وه ی که زانراوه له بۆچوونی ته هلی سوننه ت {واته: ته وانه ی که به دوی ریښازی پیغه مبهه که وتوون}، ته وه بووه که پیان وا بووه: نابج له دږی پیشه وایان و هوکمرانان راپه رین بکری به شمشیر (به چه ک)،

(۱) منهاج السنة النبویة ج ۲، ص ۱۶.

(۲) هه لېته ته وه رای (ابن تیمیة) یه، من بۆخوم رام ناوا نیه، به لام من راپه که ی ته وتان بۆ مانا ده که، دوی رای خومتان پی ده لیم.

هه چهنده سته میشیان تیدای، فهرمایشته راسته کان که زورن و له پیغه مبهردوه هاتوون، شهوه ده گهیه نن، (دوایی ته علیلی دهکات، که بوجی دهی وایی؟) چونکه شهو خراپه کاری و ئالوزییه ی که به هوئی جهنگ و ئاژاوده پیدای دهی، مه زنتره لهو خراپه کارییه ی که به هوئی سته می شهوانه وه پیدای دهی، بهی شهو شهو له گهله خهله بکه و ئاژاوه پیدای بکه، بویه نایی خراپه کارییه کی گچکه تر به خراپه کارییه کی گه وره تر پال پیوه بنری و، رهنگه نه زانری هیچ کومه لیک هه بن، له دژری حوکمرانیك راپه پری بن، مه گهر به هوئی راپه رین و سهنگهر گرتنی شهوانه وه، خراپه کارییه که پیدای بووه، گه وره تر بووه لهو خراپه کارییه ی که لایان بردوه.

(۲) - (ابن حزم) رای پیچه وانیه شهویه، دهلی: {إن وقع شيء من الجور وإن قل، أن يكلم الإمام في ذلك ويمنع منه، فإن امتنع وراجع الحق، وأدعن للقوط من البشرية، أو من الأعضاء وإقامة حد الزنا والقذف والخمر عليه، فلا سبيل إلى خلعه، وهو إمام كما كان، لا يحل خلعه، فإن امتنع من إنفاذ شيء من هذه الواجبات عليه، ولم يراجع، وجب خلعه وإقامة غيره، ممن يقوم بالحق} (۱).

دوایی دهلی: {هذا هو قول كثير من الصحابة، والتابعين، وهو قول: أبي حنيفة ومالك والشافعي، وشريك وأصحابهم، فإن كل من ذكرنا من قديم وحديث، إما ناطق بذلك في فتواه، وإما فاعل لذلك بسل سيفه في إنكار ما رآه منكراً} (۲).

(۱) (الفصل في الملل والأهواء والنحل، ج ۴ ص ۱۷۵-۱۷۶).

(۲) ج ۴ ص ۱۷۱-۱۷۲.

واته: ئە گەر ئەندازیه‌ك له‌ سته‌م له‌ حوكمرانیك‌ه‌وه‌ دهر كه‌وت، هه‌ر چه‌نده‌ ئەو سته‌مه‌ كه‌میش بێ، پێویسته‌ ئەو حوكمران و پێشه‌وايه‌ قسه‌ی له‌ گه‌ڵدا بكرێ و، ده‌ستی بگێرێ و، رپیی لێ بگێرێ، ئنجا ئە گەر وازی هێناو گه‌رايه‌وه‌ بۆ حه‌ق و، ملی كه‌چ كرد بۆ سزای شه‌رعیی {كه‌ قه‌مچی لێدرانه‌، یاخود ده‌ست برانه‌} و ملی كه‌چ كرد بۆ ئەوه‌ی ئە گەر زینای كردبوو، سزایه‌كه‌ی له‌ سه‌ر جیبه‌جی بكرێ و، سزای بوختانی داوێن پیسی و سزای شه‌راب خۆری له‌ سه‌ر جیبه‌جی بكرێ، مادام ملكه‌چ بكات بۆ ئەو سزایانه‌، ئەو كاته‌ نابێ له‌ سه‌ر كار لابدرێ، وه‌ك پێشی له‌ جیی خۆی ده‌مینێته‌وه‌، به‌لام ئە گەر بۆ هه‌ر كامێك له‌وانه‌ ملی كه‌چ نه‌كردو نه‌ گه‌رايه‌وه‌، ئەوه‌ پێویسته‌ لابدرێ و، كه‌سیك‌ی دیکه‌ كه‌ هه‌ق جیبه‌جی ده‌كات، له‌ شوێنی دابنرێ، ئەوه‌ش قسه‌ی زۆریك له‌ هاوه‌ڵانه‌و، قسه‌ی زۆریك له‌ شوێنكه‌وتوانه‌و، ئەوه‌ قسه‌ی ئەبو حه‌نیفه‌و مالیک و شافیعی و شوهره‌ك و هاوه‌ڵانیانه‌، چونكه‌ ئەوانه‌ی كه‌ باسمان كردن، چ له‌ ئەوانه‌ی پێشی، چ له‌ ئەوانی تازه‌، یان فه‌توای داوه‌ به‌ قسه‌، یاخود به‌ كرده‌وه‌ بۆ خۆی به‌ شدار بووه‌ له‌ راپه‌رپیندا {له‌ دژی ئەو حوكمرانه‌ سته‌مكارانه‌}، بۆ به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی ئەوه‌ی كه‌ به‌ناشه‌رعیی و نا هه‌قی زانیوه‌.

ئنجا ئە گەر سه‌رنجی ئەو ثایه‌ت و فه‌رموودانه‌ -كه‌ پێشتر هێنامان- بده‌ین و ته‌ماشای قسه‌ی ئەو دوو زانیه‌ش بکه‌ین، كه‌ قسه‌ی زانیانی دیکه‌ش زۆرن، بۆمان دهرده‌كه‌وێ كه‌ ئەوه‌ بابه‌تیکی زۆر وردو زۆر لایه‌نی هه‌ن و، وا دهرده‌كه‌وێ كه‌ تێكگیران هه‌بێ، له‌ نیوان هه‌ندێك له‌ ده‌قه‌كاندا.

دىسان ئەگەر تە ماشا بىكەين: لە ھەلۋىستى پىشىنى چاكىشماندا،
جۆرىك ئە ناكۆكىي ھەيە:

ھەسەنى كۆرى عەلى خوا لىي رازى بى، سولح دەكات لە گەل
مەواوئەدا.

بەلام ھوسەينى كۆرى عەلى خوا لىي رازى بى، شۆرش دەكات
لە دژى يەزىدو، عەبدوللاي كۆرى زويىر شۆرش دەكات لە دژى
بەنى ئومەييە.

بەلام عەبدوللاي كۆرى عومەر نوئىريان لە دوا دەكات و لە گەليان
دەسازى.

ھەرۋەھا ھەسەنى بەصرائى رەخنەي لىگرتوون، بەلام لىيان
رانەپەرپو، كەچى عەبدوررەھمانى كۆرى تەشعەت شۆرشى
كردودو لىيان راپەرپو.

ھەرۋەھا جەغفەرى صادق لە زانايانەو شىعەش دەلىن: ئىمامى
ھوتەممەنە، بىدەنگ بوودو موداراي كردودو، بەلام زەيدى كۆرى
عەلى، كە ئەويش ھەر يەككە لە زانايانى ئەھل و بەيت شۆرشى
كردودو، دوايى سەرى خۆشى لەسەر دانائو، دەتوانىن زۆر نمونەي
دىكەش بىنين، ئىنجا ئايا ئەو چۆن لىك دەدرىتەو؟

پای به نده له باره یی نهو مه سه له یه وهو، چۆنیه تی پیکه وه گونجاندنی
فه رمووده کان:

براو خوشکه به پڙه کانم!

له مه وسووعه یی: {ئیسلام و ده لّه تداریی} بهرگی (۲) لاپه ره (۳۲۵)
تاكو (۳۷۵) په نجا لاپه ردم له سه ر نهو مه سه له یه نووسیوه، بۆیه نهو دی
که من به په نجا لاپه ره نووسیوومه، ناتوانم لیږه باسی بکه م، هه روه ها له
بهرگی هه وته می مه وسووعه یی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)
دا، که له چاپی دووه میدا ده یته کتیی یازده یه م، له ویشدا باسم کردوه.

ئنجا من بۆچونه که یی خو م و چۆنیه تی کو کردنه و دی ثایه ته کان و
قسه ی زانایانیش پیکه وه، له چهن د خالی کدا پوخت ده که مه وه:

یه که م: هه له یه ک و دووان جیان، له به رده وامیی له سه ر هه له و سته م و
گوناح و خراپه و تاوان:

دیاره نه مه هیچی له گه ل حوکمرانانی ئیستم نیه، حوکمرانانی
ئیستا نه و دی که بروای به شه ریه ته نیه و، ئیسلام به هه له ده زانی،
نه و هه حیساییکی دیکه ی هه یه، نه و ده ده بی جاریکی دی خه لک
تیبگه یه نیه وه که نابج به دوا ی که سیکی وا بکه وئ، که بروای به
پیغه مبه ره که ی نیه و، بروای به شه ریه ته که ی نیه، نه و هه حیسابه که ی
جیا یه، من قسه له واقعی پیشی ده که م.

که واته: نهو فه رمووده یی که ده فه رموئ: ئارام بگره، نه گه ر
حوکمران مالت ببات و له پشتیش بدات! نه و هه مبه ست نه و کاته یه
که زولمه که له تو و له یه کیکی دیکه بووه، به لام کاتیک که حوکمران

سته م له هه مووان ده کات، تا ته وه فهرمووده که ی دیکه، باسی ته و
حاله ده کات، که ده فهرموئ: هر که سینک به دست له دژيان بی،
به زمان له دژيان بی، به دل له دژيان بی، ته وه بر واداره، ته گهرنا
ته وی دیکه، به ته ندازه ی دنکه خهرته له یه ک ثیمان له دلیدا نیه.

دوو ه: هه ل و مهرجی نه گونجاو بو گورانکاری جیا به، له هه ل و مهرجی
گونجاو:

هه ندیک له پیشینی چاکمان که راپه ریون، پیان وا بووه هه ل
و مهرجه که گونجاوه، تنجا دواپی که نه یان پیکاو، ته وه شتیکی
دیکه یه، ته وانی دیکه ش که گوتوویانه: راپه رین به که لک نایه ت،
له بهر ته وه بووه، که پیان وا بووه کاته که گونجاو نیه، بو وینه: له
(جعفر الصادق) ریوایه ت کراوه گوتوویه تی: به نو ثومه یه ته گهر
کیویش به گزیاندا به چی، له بن دی، به گزیاندا مه چن، تا کو خوا
له به نیان ده بات، ته وه بوو که له سالی (۱۳۲ک) دا به نو ثومه یه
دوای نه وه دو دوو (۹۲)^(۱) سال، حوکه که یان کو تابی پنهات و،
عه بهاسییه کان هاتنه شوینیان، که ته وانیش له وانیان چاکتر نه کرد.

سییه م: هر بویش هه ردوو هه لوسته کان هه بوون:

واته: ثایه ته کانی قورثان و ده قه کانی سوننه ت، هه ردو ولیتیه گه یشتنیان
لی ده فامرینه وه، چونکه خوی په نهانزان، پاشان پیغه مبه ری خوا
(صلی الله علیه وسلم) زانیویانه هه ردووک حاله ته که دینه پیشی و
پیوسته ده قه کانی شهریه ت ده لاله تیان له سه ر بکه ن.

(۱) مو عاویه له (۴۰) ی کوچییدا بوویه حوکمران، هه تا: (۱۳۲) ی کوچی
که واته: $۹۲ = ۳۲ + ۶۰$ سال، یا خود: $۹۲ = ۴۰ - ۱۳۲$.

چوارهم: دواى شکست هیځانې ههوله کانی شوړش کردن و ړاپه ړین، ننجا
ړای شوړش کردن و ړاپه ړین، کز بوو:

به لږ له و کاته وه زانایان فه توایانداو گوتیان: ړامه په ړن، چونکه
زانایان که سهرکه وتوو نابن، ته ماشایان کرد ته و دولته و حکومت ته،
سوپاو تاساییش و پولیسی هیه، هرچی لیې راست بیته وه، زهره
دهکات، گوتیان: وازی لی بیښ، نه که له بهر ته وهی که دروست نیه
له ته سلدا، له بهر ته وهی سهرکه وتوو نابن.

پینجهم: زانایان هر ده لږن: له بهر ته وهی که ړاپه ړین زیانی زیاتره، بویه
نابى بکړی:

ښین و ته یمیه ده لږ: له بهر ته وهی زیانی زیاتره، بویه واز بیښ
له ړاپه ړین، هه روه ها گوتویه تی: هیچ که سیکم نه بینوه ویستبیتى
خراپه کاریه که لابات، مه گهر ته و خراپه کاریه ی هاتوته جی، زیاتر
بووه له وهی ویستویه تی لایبدات، له بهر ته وه گوتویه تی: دهستی
لی مه دهن، وه که ده گوتړی: (چاکی مه که با خراب نه بی)!

ثم بابه ته وه که گوتم: به راستی باسیکی زور به لق و پوپ و
نالوزو زور له زانایانیش تییدا تووشی به زایه دان، یاخود تیپه ړاندن
بوون، هه بووه تیپه په ړاندوه، که هه هر حوکرانیک توژیکی لادا، ده بی
لیې ړاپه ړین، خه واریج وایان کردوه، هی واش بووه به راستی تووشی
کورت هیځانې بووه، که حوکمران هه رچی کردی، ده بی لیې گه ړی،
ته و فرمایشتانه یان زیاتر ته ماشا کردوه، که باسی ته وه ده که ن: نارام
بگره، به لام مه بهستی پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) نارام گرتن
بووه له سهر هه لیه که و دووان و، له سهر هه ندی زولمی جوزی، به لام

کهسیک که له بنه رتدا شهر یعت ههر وەلا دهنی، یان کهسیک که ههر (بیت المال) بهی خوی دهنی و، کهسیک که خەلک به کویلهی خوی دهنی، وەک: بهنو ئومەییەو بهنو عەباس هەندیکیان وایان کردو، پیغه مبهەر (صلی الله علیه وسلم) بهوانی نه فەرمووه: لییان بیدهنگ بن، ههر بویهش پیشه وایان و زانیانی بهرجهسته، بیدهنگ نه بوون، ئەوانیش ئەو فەرموودانهیان بینیون، بهلام زانیوانه مه بهست له بیدهنگ بوون، بیدهنگ بوون، له ئاست ئەو حوکمرانانەدا نه بووه، که بیتامیان کردوو، هیچ شتیکیان بو کەس نه هیشتو تهوه.

ئنجایانی باسیشه کهلەم رۆژگارەماندا، ئەگەر راست بی دەولەت دەولەتی دامەزراوەکان (دولة المؤسسات) بی، ئەو بیگومان جگه له پەرله مان (ئەنجوومەنی نوێنەران) که کاره سەرەکییه کهی بریتیه له چاودیری کردنی حکومەت و پەخنه لیگرتنی و، بهرگری کردن له ماف و ئازادییه کانی خەلک و جه ماوهر، پاراستنی ریز و کەرەمەت و سامان و بهرژوهندییه کانیان، دەستەڵاتی دادوهری (السلطة القضائية) یش هیهو، دهگونجی گەلێک دامەزراوه دەرگای دیکهش دروست بکری وەک: داواکاری گشتی (الإدعاء العام) و، دەرگای چاودیری دارایی (جهاز الرقابة المالية) و دهستهی دهستپاکیی (هيئة النزاهة) و... هتد.

گرنگ ئەوهیه به پیی ئایه ته کانی قورئان و دهقه کانی سوننهت، نابی هیچ دهسته لاتیك له سهرووی ئیرادهی ئازادانهی خەلک و کۆمەلگای مسولمانه و بی، که بریاریداوه ژینی به پیی دینی بهرپوه بهری، ههروهها پیوسته بهرژوهندی گشتی خەلک و جه ماوهر، سهنگی مهحهک و پیوهر بی و، رینگا به هیچ کەس و لایه نیك

نه دری وهك: تاك، بنه ماله، هوژ، حیزب، نه ته وه، طائفه... كه
له سه ره حیسابی بهر ژوه وندی گشتی خه لك، بهر ژوه وندی تاییه تی،
ناشه رعیی خوئی دابین بکات، ئنجا چ بهر ژوه وندی سیاسی، چ
تابووری، چ کومه لایه تی،... بی.

بىنەماي نۆزدەيەم

باشترین مامەلە

لەگەل ھاوولاتیانی نامسوولماندا

یه کیکی دیکه له تایبه تمه ندیی و هیله گشتییه کانی بهرنامه و ریپازی زۆربه ی مسولمانان، شه و دیه که: باشتین مامه له یان بووه له چوار چیوهی دهوله تی ئیسلامیی دا، له گه له نامسولماناندا، زۆر له گه لیان به ئینصاف و به رهحم و دادگه ربوون.

با ته ماشای چهند ده قنک بکهین:

۱- خوی دادگه رب له سووره تی (الممتحنة) ئایه تی (۸) دا ده فهرموی:

﴿لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ (الممتحنة).

واته: خوا لیان قه دهغه ناکات، که سانی که له دیندا جهنگیان له دژ نه کردوون و، له مال و حالی خوتان و ده دریان نه ناوون، که له گه لیان چاکه کار بن و، له مالی خوتان پیان ببه خشن، بیگومان خوا به خشه رانی خوش دهوین.

زۆر له ته فسیره کان وشه ی (المُقْسِطِينَ) یان لیږدها، به دادگه ران لیک داوه ته وه، به لام و دک باسم کردوه له هه ندیک له کتیبه کانی خوڤدا، ته سلنه ناگونجی لیږدها (قسط) مه به ست پیی دادگه ربی بی، چونکه دادگه رب بوون له گه له نامسولماناندا، هیچ کاتیک قه دهغه ناکری، چ تهوان دژایه تی دینت بکهن و، له مال و حال و ده دهرت بنین، چ دژایه تییت نه کهن و، له مال و حال و ده دهرت نه نین، ده بی هه رب له گه لیان دادگه ربی، به به لگه ی شه که خوا ده فهرموی:

﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾ (المائدة).

واته: با رِق هه لسانتان له که سانیك که دوژمنتانن، واتان لی نه کات که ناداد گهر بن، داد گهر بن، شه وه له ته قواوه نیزیکتره.

که واته: شه وی که ده گونجی قه دهغه بکړی، بریتیه له چاکه کاری مه عنه ویی، که وشه ی: (أَنْ تَبْرُوهُمْ) دهیگه یه نی و، چاکه کاری و هاوکاری ماددی، که (وَتَقْسِطُوا إِلَيْهِمْ) دهیگه یه نی، ثنا له پروی زمانی عه رده بییشه وه (أَقْسَط) واته: داد گهری کرد، به لام (أَقْسَط إِلَيْهِ) واته: به شیک له مالی خوی پیدا، واته: خوی کار به جی به نسبت مامه له له گه ل ناموسولماناندا ده فهرموی: خوا لیتان قه دهغه ناکات - به نسبت ناموسولمانانده وه - که له پروی مه عنه وییه وه له گه لیان هاوکارو چاکه کار بن، له گه لیان به سوزو به رده حم بن، له پروی ماددی بییشه وه، هاوکاریان بن و، خواش هاوکاران و مال و سامانی خو به خشه رانی خوشده وین.

۲- له سوورده تی (المائدة) نایه تی (۲) دا ده فهرموی: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا وَتَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِلْرِ وَالنَّفْوٰی وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدُوْنِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ﴾

واته: با رِق هه لسانتان له کومه لیک، که ئیویدان له مزگه وتی حه رام گیرایه وه {نه یانه یشت بچن عومره بکن له سالی شه شه می کوچی دا، که صولحی حوده بییه ی لیکه وته وه، با شه و رقه تان به هو ی شه هه لویسته یانه وه به رانه برتان} واتان لینه کات که ئیوه ده ستریزیی بکنه سهریان، {ئیوده شه وهان بگیرنه وه، که ده سه لاتتان هه یه نه هیلن بین بو مزگه وتی حه رام}، هاوکاری یه کدیش بکن

له سهر چاکه کاری و پاریزکاری و، هاوکاری یه کدی مه کهن له سهر گوناح و دستدریژی.

۳- له سووره تی (المائدة) ثایه تی (۸) دا ده فرموی: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتُوبًا قَوْمِينَ لِلّٰهِ شُهَدَاءٌ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا اَعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ﴾ (۸)

واته: نهی ته وانهی بروتان هیناوه! زور بو خوا شایه دی به داد گهرانه بدن و، با رق هه لسانتان له کومه لیک و اتان لی نه کات که ناداد گهر بن، داد گهر بن، نه وه له پاریزکارییه وه نزیکتره و، پاریز بکهن، ینگومان خوا به وهی دهیکه، شاره زایه.

۴- له سووره تی (النساء) ثایه تی (۸۶) دا خوی داد گهر ده فرموی: ﴿وَإِذَا حُيِّتُمْ بِحِیۡتٍ فَحِیُّوْا بِاَحْسَنَ مِنْهَا اَوْ رُدُّوْهَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ حَسِیْبًا﴾ (۸۶)

واته: نه گهر سلاوتان لیکرا به سلاویک، به باشر له خوی یان وه خوی وه لامی بدنه وه، ینگومان خوا له سهر هه موو شتیک لپرسه ره وه و چاودیره.

کافریک، جووله کهیهک، نه صرانییهک، مولحیدیک، سلاوت لی دهکات، ده بی چی بکهی؟ به باشر له خوی وه لامی بدنه وه، چونکه حه یفه کافر له مسولمان به ریتره و چاکتر بی و، دهستی چاکه و پیاوه تی بابای کافر، به سهر مسولمانه وه هه بی! بویه به شیویه کی

چاكتەر لەھى خۆى، وەلامى بدەودە، بگرە ھەول بدە تو پېشى سلاو
لەو بکەى، ئە گەرنا لایەنى كەم وەك خۆى وەلامى بدەودە.

دیارە لەو بارەودە زانایان مەشت و مەریان بوو، مەشت و مەرەكەشیان
ھەلقولایى واقیعی خۆیان بوو، فەرماشتێك ھەیە دەفەر موی: {لَا
تَبَدَّعُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَىٰ بِالسَّلَامِ فَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ
إِلَىٰ أَضْيَقِهِ} أخرجه أحمد برقم (۸۵۴۲)، ومسلم برقم (۲۱۶۷)، وأبو داود برقم
(۵۲۰۵)، والترمذي برقم (۲۷۰۰) وقال: حسن صحيح.

واتە: بۆ سلاو كردن لە جوولەكەو نەصرانییەكان دەستپێشخەر
مەبن و ھەر كات لە پێیدا بەیەكێكان گەشتن، ناچاری قەراغی
رێیەى بکەن! راستە ئەو فەرموودەى لە پرووی سەنەدەودە تەواو
سەحیحە، بەلام دەبێ ئیمە ھۆکاری گوترانەكەى بزانن: ھەندێك
لە زانایان گوتویانە: كاتێ مەسۇلمانان دەچوون بۆ خەیبەر، لەبەر
ئەوێ جوولەكەكان پەیمانیاں شكاندبوو، پێغەمبەر (صلی اللہ
علیہ وسلم) فەرمووی: بۆ ئەوێ جوولەكەكان بزانن كە ئێوە خاوەن
ھێزو دەستەلاتن، لە رێیە خۆتانیاں لەبەر لامەدەن!! بەلام ئایا ئەو
بنچینەى كەو دەبێ ھەر ئاوا مامەلە لە گەل ئەھلى كیتابدا بکەن؟
ئەدى بۆچی خوا دەفەر موی: خوا لێتان قەدەغە ناكات كە لە گەلایان
چاكەكارین و بەخشندەبن؟! پاشان نابێ ھیچ كەس پەوشتى لەھى
مەسۇلمان جواتر بێ، مانای چییە تۆ پالێ پێوە بنی بۆ لاری؟،
كەواتە: ئەو بۆ كاتیكى دیاری كراو ھەل و مەرجیكى دیاری
كراو بوو، ئەك بنچینەى كە گشتى بێ.^(۱)

(۱) (مسلم) لە (صحيح) كەى خۆیدا بە ژمارە: ۵۶۲۷، بەم پێزە ھیناویەتى:

ټنجا هه نديك له زانايان دهرباره ي ټه وه كه: ټايا ټه گهر كافر سلاوي كرد، دروسته وه لامي سلاوه كه ي بديه وه؟ گوتوويانه: نه خير، يان گوتوويانه: ههر دهبج بلبي (وعليكم)، له بهر ټه وه ي پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) كه جووله كه كان سلاويان لي كردوه، فهرموويه تي: (وعليكم)، ټنجا ټايا ټه مه وايه؟ بيگومان نه خير.

جاري ټه صلن مسولمان له سهري پيوسته، دهست پيشخهر بي له چا كه و جواميري و ريزو حورمه تدا، چونكه خوا ده فهرموي: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (١٩٥) البقرة.

واته: چا كه بكهن، بيگومان خوا چا كه كاراني خوشدهوين، نه يفه رموه له گهل كي؟

ههروه ها ده فهرموي: ﴿وَقُولُوا لِلنَّاسِ﴾ (٨٢) البقرة.

واته: له گهل خه لك قسه ي چاك بكهن، واته: به گشتي له گهل خه لكدا وابن.

ټنجا پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم) كه جووله كه سلاويان ليكردوه، فهرموويه تي: {وعليكم} ټه وه هو كارده ي دياره، ټه وان گوتوويانه: {السام عليك يا محمد!} (سام) ياني: مردن، مه رگ بو تو، ټه ويش فهرموويه تي: بو ټي وهش، جاريك گوتيان: {السام عليك

(إذا لقيتم اليهود ...)، كه واته: ټه وه حاله تيكي تايهت و دياربيكراو بووه، نهك بنچينه يه كي گشتي و بيگومان ههر كاتيش گيړاوه (مروي) يه كه له گهل قورئاندا دژ وهستا، ناچارين رهي بكه ينه وه، چونكه موسته خيله پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) پيجه وانه ي قورئان قسه بكات يان رده فتار بكات.

يا محمد، دايکمان عائشه خوا لئي پازي بي لهوي بوو، گوتي: {السَّامُ عَلَيْكُمْ يَا إِخْوَانَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرِ وَلَعَنَهُ اللَّهُ وَعَصْبُهُ} أخرجه أحمد برقم: (۱۳۵۵۵)، قال شعيب الأرنؤوط: حديث صحيح.

واته: مردن بو تيوه، تهی براهه کاني مهيمون و بهرازان! ههروهههه نه فريني خواو توورپه يي يه که ی.

پيغه مبهه (صلي الله عليه وسلم) فهرمووی: {يَا عَائِشَةُ مَا! فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا سَمِعْتَ مَا قَالُوا؟ قَالَ: أَوْ مَا سَمِعْتَ مَا رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ} تهی عائشه! وا مه که، گوتي: تهی پيغه مبهه ری خوا (صلي الله عليه وسلم) نه تبیست چييان گوت؟ فهرمووی: ته دی نه تبیست من چوڼ وهلام دانوه! ته گهر سه لاميان ناروده، سه لاميان لي بي، ته گهر مردنيان ناروده، مردن بويان، ته وهنده کافييه، به لام کابراهه کی جووله که، نه صرانيی، که سيک که بيدينه، يان عدلمانیهه کی مه بدهی، که کوومه لگاش به کافری دادهنی، دی بو لات، سلاوت لي دهکات، يان ريژت ده گری، توش ده بی ريژي لي بگریه وه، وهک هم نايه ته فهران دهکات، چونکه ليژدها صيغه که ی به بکه نه زانراو (مجهول الفاعل) هيئاوه، له ههر که سيکه وه سلاوتان لينکرا، به باشتر له خو ی، يان وهک خو ی وهلامی بدهنه وه.

۵- ههروههه پيغه مبهه (صلي الله عليه وسلم) فهرموويه تی: {أَنَّ لَهُمْ مَا لِّلْمُسْلِمِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُسْلِمِينَ} أخرجه أحمد برقم: (۱۳۳۷۲)، والبخاري برقم: (۳۸۵)، وأبو داود برقم: (۲۶۴۱)، والترمذي برقم: (۲۶۰۸).

هم دهقه به شيکه له فهرمايشتيکی پيغه مبهه ری خوا (صلي الله عليه وسلم) که زور له بانگه وازاکاران نازانن، وایان زانیوه ته وه ههر بنچینه یه کی شه رعیه وه زانایان دایان ناوه.

نه مه ش کوی دهقه کهیه: {لَا أُعْطِيْتَهُمْ عَهْدَ اللَّهِ عَلَى أَنْ لَهُمْ مَا لِلْمُسْلِمِينَ، وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَعَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا عَلَيْهِمْ، بِالْعَهْدِ الَّذِي اسْتَوْجَبُوا حَقَّ الدِّمَامِ، وَالذَّبَّ عَنِ الْحَرَمَةِ، وَاسْتَوْجَبُوا أَنْ يُدَبَّ عَنْهُمْ كُلُّ مَكْرُوهِ، حَتَّى يَكُونُوا لِلْمُسْلِمِينَ شُرَكَاءَ فِي مَا لَهُمْ، وَفِي مَا عَلَيْهِمْ}.^(۱)

واته: پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده فهرموی: من پهیمانی خوام پیداون {دیاره کومه لیک نه صرانیی خه لکی نه جران بوون} هه مان ماف که مسولمانان هه یانه، تهوانیش هه یانه، {مادام له کومه لگای ئیسلامی دان و، له ژیر سایه ی دهوله تی ئیسلامی دان} و هه مان تهرک که له سهر مسولمانانه، له سهر تهوانیشه، {جگه له وهی که له تایبه تمه ندیی دینی مسولمانانه، مسولمانان نوژووو رپوژوو زهکات و جههادیان له سهر فهرزه، له سهر وان فهرز نیه، ته نیا بهرگریی کردنیان له ولاتی مسولمانان له سهر فهرزهو، هیمنیی و ناسایش پاریژن، ته دبه گشتیه کان پاریژن و، دلسوز بن بو دهوله تی ئیسلامی و، ته گهر که سیک تاوانیکی کرد دبهی سزا بدری و، ...هتد} بهو پهیمانه ی که پیوستیان کردوه له سهر مسولمانان که مال و ناموسیان پاریژری و، پیوستیان کردوه له سهر مسولمانان، که هه موو خراپه یه کیان لی دوور بخړیته وه، تاکو بنه هاویه ش بو مسولمانان له سهر جهم مافه کاندای هه یانن و، له تهرکه کاندای که له سهر شانیانن.

هه لبه ته من له مه وسووعه ی: {ئیسلام و دهوله تداریی} له بهرگی چواره مدا که ههر بوخوی ناوونیشانه که ی تاوایه: (نامسولمانان له

(۱) مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبوي والخلافة الراشدة، محمد حميد الله، ص ۱۸۸، رقم: ۹۷، نسختان من مکتوب النبی صلی الله علیه وسلم إلى نجران.

کۆمه لگاوه دهوله تی ئیسلامی (دا) به درێژی باسی ئه ودم کردوه، له کتیی {چه ند مه سه له یه کی باوی سه رده م} له به شی یه که می دا به ناو نیشانی: (بنه مایه کانی ته بایی و پیکه وه ژیان له قورئاندا) و، له به رگی هه شته می مه سوو عه ی: (الاسلام کما یتجلی فی کتاب الله) دا، به درێژی باسی ئه و با به ته مان کردوه، ئه گه ر بتانه وی بچه وه بۆ درێژه ته فصیلی، له و سه رچاوانه دا هه یه.

ئنجا به راستی براو خوشکان! ئه مه زۆر گرنگه باش سه رنجی بده ی، چونکه هه له و په له ی زۆر له و باره وه هه ن.

با له و باره وه سه رگوزشته یه کی خۆمتان بۆ بگێر مه وه:

کاتی خۆی که له گوندی {ئه حمه د ئاوا} بووین، له مانگی ره مه زاندا بوو، رۆژێکیان ها تبووین بۆ گوندی (کانی سپیلکه) بۆ تازیه، له کاتی گه رانه وه ماندا، من دوو سه یارم له پیشه وه بوو، هه ستم کرد سه یاره ی پیش ئیمه، یان سه یاره ی پیشتر، مش و مرێکی بوو له گه ل بازگه ی {حیزی سۆشالیست} دا، منیش به شو فیره که م گوت: له وی رایبگره، بزانه چی بووه؟ جامی سه یاره که م کرده وه سلاوم لیکرد، پاسه وانی بازگه که گوتی: مامۆستا! پرسیا ریکم هه یه.

گوتم: فه رموو.

گوتی: ئایا له ره مه زاندا مرو ف نابێ خۆی پیاپی له قسه ی نا شیرین؟

(١) له چاپی دووه میدا بۆته: کتیی دوا زده یه م (الکتاب الثاني عشر).

گوتم: با،

گوتی: به خوا ئه و شوفیره ی پیشه و دتان رای نه گرت و سهره پای
ئه و هوش که گوتم: تو زئی هیواش به! قسه شی پیگوتم.

گوتم: ئاوا؟ گوتی: به لئی، ئنجا جه نابت چی ده لئی؟

گوتم: ئه وه هیچ که دوایی لی پیچینه و دی له گه لدا ده که م، به لام
ئه و هنده ده لیم: هه لویسته که ی جه نابت ئیسلامیانه بووه، هه رچه نده
حیزبی سۆشیالیستی، هه لویسته که ی ویش سۆشیالیستانه بووه،
هه رچه نده ئیسلامییشه!! بۆیه دلّی خۆتی زۆر پی سه غله ت مه که!

ئه ویش پیکه نی و گوتی: زۆر مه منوون.

دوایی که چوینه و ده گوتم: فلانکه س! بۆچی وات کرد؟

گوتی: مامۆستا! پیی گوتم: بۆچی وا به خیرایی دیی؟

گوتم: ئنجا هه قی نه بووه؟! بیگومان ئه و هه قی بووه تو نا هه ق
بووی!

سبحان الله! مسولمانی وا هه یه، هه ر له بهر ئه و دی ناوی مسولمانه،
پیی وایه هه رچی بکات، هه ر هه قیه تی و، نامسولمانیش هه رچی
بکات، هه ر نا هه قیه تی! که بیگومان وانیه.

مامۆستا مه لا سه عیدی نوورسیی رهمه تی خوای لیی،
قسه یه کی زۆر جوانی هه یه، ده لئی: جاری وایه مروفت مسولمانه،
به لام سیفه تیکی کافرانی تیډایه، یان سیفه تیکی هاویه ش دانهرانی
تیډایه، یان سیفه تیکی مونا فیقانی تیډایه، جاری واش هه یه، که سیك

كافره، بەلام سيفەتتىكى مۇسۇلمانانى تىدائە، يان چەندان سيفەتى مۇسۇلمانانى تىدان، وەك پىشتىر باسۇم كىرد، كە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بە (أَشْجَ عَبْدِ الْقَيْسِ) فەرمۇو: {إِنَّ فِيكَ لَخَصَلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ تَعَالَى، الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ} أخرجه مسلم برقم: (۱۷)، والترمذى برقم: (۲۰۱۱).

واتە: يىگومان تۆ دوو خەسلەت تىدان، خواى بەرز خۇشى دەۋىن: ھىندى و مەندى و، ھىۋاشىي.

ئىمە ھەندى جار وا دەزانىن، چونكە مۇسۇلمانىن، ھەرچى بىكەين، ھەقى قىتۇمان ھەيە! بۆيە دەبى وريا بىن لەو جۆرە بىر كىردنەۋەيە، بە پىچەۋانەۋە تۆ مادام مۇسۇلمانى، دەبى خۇت لە شتى خراپ زياتر پىارپىزى، وەك لە خەللى دىكە، بە ھەر حال مامەلە كىردن لە گەل نامۇسۇلماناندا، ئەۋانەي كە تۆ بە نامۇسۇلمانان دەزانى، بە بەلگەۋە، دەبى باشتىن مامەلەيان لە گەلدا بىرى، ھەيە ئەۋ لە تۆ خۇش خۇلقىترو چاكتىر بى.

سەرگۈزشتەيەكى دىكە:

جاريكى دىكە لە بازگەيەك پراۋەستىن، مەن وەك عادەتى خۇم، ئىستاش ھەر وام، سلاۋى گەرمىيان لى دەكەم، پىيان دەلىم: ماندوو نەبن، چۆن! باش! لە بازارپىش دەبى ھەروا بىكەين، جاريك ئاۋا سلاۋم كىرد، يەككە لە برايانى جىمايە گوتى: مامۇستا! درۋستە سلاۋيان لى بىكەين؟

گوتم: بەلى، بۆچى؟

گوتى: ئەدى فەرمودەيەك نىيە كە دە فەرموئى: كاتىك گەيشتە
موشرىكە كان روويان لى گرژ بىكەن؟
گوتى:

يەكەم: چۆن چۆنى حوكمى موشرىك بوون بەسەر كەسانىكدا دەدى،
كە لانى كەم بە روالەت مەسۇلمانن و خويان بە مەسۇلمان ەزانن؟!

دوۋەم: مەن فەرمودەم بىنيۋە دە فەرموئى: پروت خۇشەي و دەم بە
زەردە خەنەبە، بەلام ھىچم نەبىستەۋە بفرموئى: پروت مۆن و گرژىي،
ئەۋەت لە كويى ھىناۋە؟ ئەگەر لە كاتى جەنگ و بەرەنگار بوونەۋەدا
بى، بەلى، بەلام لە ھەلسوكەۋتدا، نابى ھىچ كەس لە مەسۇلمان،
پروخۇشترو قسە خۇشترو گەشترو بەرپىزتر بى، چونكە دىنەكەى تۆ
تەنيا رىزو خۇشەۋىستىي و دىلۋىزىي تىدايە بۆ خەلك، دوژمنايەتتىي
و رىق و بوغزى تىدانيە! ئىنجا پىغەمبەران (عليهم الصلاه والسلام)
ھەرگىز لەو ئاستە بەرزەي خويان دانەبەزىون، تەننەت دواى
ئەۋەى، كە خەلك قسەى ناشىرىنى پىگوتوون و، بە شىۋەى نارىك
لەگەلىاندا پرو بەروو بۆتەۋە، پىيان گوتوون: درۆ دەكەن، شىتەن،
نەفامەن، جادوۋگەرن! ئەۋان ھەر گوتوويانە: ئىمە دىلۋىزىن بۆتان و
ئەمىندارىن، لەقەدەر پاىەى بەرزى خويان و بەرنامەكەيان ۋەلاميان
داۋنەۋە، تۆش دەيى لە ئاست ئاينەكەى خۇتدا بى.

بىنەماي بىيستم

هەولدان بۆ ھېنانەدى بەختەوھىرى دىناو
سەرفرازى دوارۆژ، بۆ سەرجمە مروڭشايتى

ئه میش یه کی دیکه له بنه ماو تایبه تمه ندیه گشتیه کانی جه ماوهری مسولمانانه و، چه ندان دهقی قورپان دیگه یه نن، بو وینه:

۱- له سووره تی (آل عمران) نایه تی (۱۱۰) دا خوا سبحانه و تعالی ده فهرموی: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾

واته: ئیوه باشتین کۆمه ل، بو مروفایه تی پیداکراون و (ئیوهی ئه هلی ئیسلام) فهرمان به ههرچی شتی په سنده دهکن و، ریگری له ههرچی شتی ناپه سنده دهکن و، برپا به خوا دینن.

بۆیه برپا به خوا بوونی خستۆته دوایی، تاکو بزانی که برپا به خوا بوونیک به راستیی برپا به خوا بوونه، که وا له خاوه نه که ی بکات، فهرمانکه ری به شته په سنده کان و، ریگری له شته ناپه سنده کان.

۲- له سووره تی (البقرة) نایه تی (۱۴۳) دا خوی په روهردگار ده فهرموی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾

واته: ئاوا ئیوه مان کردوه به باشتین کۆمه ل، (یان کۆمه لکی میانجیی، نه تیده په رپینن، نه کورتی دینن) تاکو شایه دو چاودیرین به سهر خه لکه وه (به سهر مروفایه تییه وه) و پیغه مبه ریش به سهر تانه وه چاودیرو شاهید بی.

هه ندیک له تویره رهوان گوتوو یانه: واته: له قیامهت ئۆمه ته پیغه مبه ری خاته م (صلی الله علیه وسلم) دین شایه دیی ده دن بو پیغه مبه ران سه لامی خویان لیب، شایه دیی ده دن، به سهر ئه و

ثوممه تانه وه، که نکوولی ده کهن له وهی که ټهو پیغه مبهره په یامی خوی پی راگه یاندوون، ثوممه تی پیغه مبهری کوتایي (صلی الله علیه وسلم) دین، دلین: ټیمه شایه دیی دده دین، که ټهو پیغه مبهره په یامی خوی پیراگه یاندوون، خوی په روه ردگار ده فهرموئ: چوون ده زانن؟ دلین: خویه! تو له قورثانه کهی خوتدا باسی ټهو پیغه مبهرانه ت کردوه، که به ته وایی په یامی تو یان گه یاندوه.

به لام به بوچوونی من له پیش ټهو ده دایي ثوممه تی پیغه مبهره (صلی الله علیه وسلم) شایه دو چاودیږ بی به سهر مروثایه تییه وه، که زولم و ستم و غدر نه کات، خراپه نه کات، هر بویش ټهو ټایه ته ی سووړه تی (النساء) که ده فهرموئ:

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

واته: بوچی له ری خواو له ری چه وساواندا ټیناکوشن.

به لئ ټم ټایه ته موباره که مسولمانان پابه ند ده کات، که له هر شوینکی دنیا دا، ستم لیکراویک هه بی، ده بی به رگری لی بکه ن، ستم لیکراو کافر بی، یان مسولمان بی، چونکه خوا ټم مروثانه ی دروست کردوون و، له م سهر زهوییه دایناون، که نازادانه بژین و، تاقی کردنه وهی خو یان بده ن.

ننجا ټه وهی که خوا بو ټیمه ی دیاری کردوه، ته ماشای بکه ن و، پاشان ته ماشا بکه ن! ټیمه له کوین؟! خوا ده فهرموئ: ده بی ټیوه چاودیږ بن به سهر مروثایه تییه وه، شاهید بن به سهر یانه وه، به لگه و

شایه‌دی راسیتی دینی خوابن، به‌سه‌ریانه‌وه، که‌چی نیستا نه‌هلی کوفر زورجار واقعی ناریکی مسولمانان، ده‌که‌نه به‌لگه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که دینه‌که‌شیان هه‌له‌یه‌و به‌که‌لک نایه‌ت!!

۳- له سووره‌تی (الحج) نایه‌تی (۷۸) دا خوا سبحانه و تعالی ده‌فه‌رموی:
﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ شَيْدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ (۷۸)

۲۵۳

نهم نایه‌ته موباره‌که له ده (۱۰) بر‌گه پی‌که‌هاته‌وه، ده‌گونجی یه‌ک کتییی له‌سه‌ر دابینی، هه‌له‌به‌ته من به‌کورتی بو‌تان ته‌فسیر ده‌که‌م:

واته: له ریپی خوادا تی‌بکۆشن، وه‌ک بو‌ خوا شایسته‌یه، خوا ئی‌وه‌ی هه‌لبێاردوه (ئه‌ی مسولمانینه!) له دینی خۆیدا سه‌غله‌تی دانه‌ناوه، (ئه‌مه) ریپازی بابتان ئیبراهیمه، خوا ناوی لیناون مسولمان، پیش قورپان و له‌م قورپانه‌شدا {واته: خوا یه‌ک ناوی بو‌ داناون، ناوی دیکه له‌ خۆتان مه‌نین، تا‌کو پی‌غه‌مبه‌ر به‌سه‌رتانه‌وه چاودیر بی و ئی‌وده‌ش چاودیرن به‌سه‌ر مرو‌فایه‌تییه‌وه، بو‌یه نو‌یژ به‌ریا بکه‌ن و، زه‌کات بدن و، ده‌ست به‌ دینی خواوه‌ بگرن، خوا باشترین سه‌ریه‌شتیاره‌و باشترین یارمه‌تییده‌ره.

۴- له سووره‌تی (الانبیاء) نایه‌تی (۱۰۷) دا، خوی پهره‌ردگار به‌ پی‌غه‌مبه‌ری خاته‌م (صلی الله علیه وسلم) ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (۱۰۷)

واته: تو مان نه ناردوده مه گهر به زهیی خوا بی، بو هه موو جیهانیان.

له کونفراسیکدا^(۱) باسی شه و دم کرد، گوتم: بیکه نه نیشانه هه ره که سیکتان بینی، هه ره کومه لیکتان بینی، هه ره دهوله تیگ، مایه ی زه حمه ت و سه ر ئیشه بوون بو خه لک، بزانه له ری پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم) لایانداوه، چونکه پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هاتوه که ره حمه ت و به زهیی خوا بی بو هه موو مرو قایه تی، واته: کاتیک شوینکه وتوانی شه پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم) دهسته لاتیان ده بی، ده بنه مایه ی ئاسووده ی و ئارامی و ئوخزن، بو شه خه لکه ی له ژیر سایه یان دایه، نه ک دارو به رد له به ره ده ستیان نه حه جم، وه ک شه وه ی شه داعش و گروپه لاده رانه ده یکه نه.

۵- له سووره تی (سبا) ئایه تی (۲۸) دا، خوی کار به جی ده فه رموی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۲۸) سبا.

واته: تو مان نه ناردوده، مه گهر بو هه موو خه لکی دلخوشکه ره ترسینه ری، به لام زوره ی خه لکی نازانه.

واته: پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم) هاتوه، که هه موو خه لکی دلخوش بکات و هه مووانیش وریا بکاته وه.

۶- له سووره تی (ص) ئایه ته کانی: (۸۶-۸۸) دا، خوی به رزو مه زن به پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم) ده فه رموی:

(۱) بروانه نامیلکه ی: {کلمتان موجزتان عما یجری علی الساحة العراقیة}، هه روه ها کتبی: (نظرات فاحصة فی قضایا شاخصه) ط ۱/۲۰۱۹م.

﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ (۸۶) **﴿وَلَعَلَّكُمْ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ﴾** (۸۷)

واته: بلی: کریستان لی داواناکه‌م و، قورساییتان ناخه‌مه سه‌ر شان^(۱) {نابمه ئه‌رک و بار بو‌تان}، ثم قور‌ئانه ته‌نیا بیر خه‌ره‌وه‌یه بو‌ جیهانییان و، دوی ماوه‌یه‌کی دیکه‌ش هه‌واله‌که‌ی ده‌زانن.

ته‌وه‌ش یه‌کیکه‌ له‌ ئیعبازی هه‌والدان (الإعجاز الإخباري) له‌ قور‌ئاندا، چونکه‌ ثم ئایه‌ته‌ کاتیک هاتوته‌ خوار له‌ مه‌که‌دا، که‌ مسولمانان خاوه‌نی هیچ نه‌بون، بی ده‌سته‌لات و چه‌وسینراوه‌ بوون، ته‌و کاته‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَعَلَّكُمْ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ﴾ (۸۸) واته: ثم قور‌ئانه که‌ ئیوه‌ی خه‌لکی مه‌که‌که‌ بر‌وای پیناهینن، بو‌ هه‌موو جیهانییان هاتوده‌، دوی ماوه‌یه‌کی که‌میش هه‌واله‌که‌ی ده‌زانن.

که‌ هه‌ر واش بوو، دوی ماوه‌یه‌کی که‌م هه‌واله‌که‌مان زانی.

۷- له‌ سووره‌تی (الحجرات) ئایه‌تی (۱۳) دا، خوا سب‌حانه‌ و‌تعالی ده‌فه‌رموی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (۱۲)

واته: ته‌ی خه‌لکینه! ئیمه‌ ئیوه‌مان له‌ نیرو مییه‌ک دروست کردوده‌، گێ‌راومانن به‌ چه‌ند گهل و تیره‌یه‌ک، تا‌کو پینک ناشانن، به‌ری‌ترتان له‌لای خوا، پارێزکارترینتانه، بی‌گومان خوا زانای شاره‌زایه‌.

(۱) یاخود: [وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ] یانی: من لافیلده‌رنیم، شتی‌ک نالیم وانه‌بی.

له کوټایي هم بنه مایه شدا، شتیکتان بیر دهخه مه وه:

تیښه ته گهر بومان پرواو پیمان بکړی، دهبی ټاوا بین، واته: دهبی مایه ی خیرو رهمهت و ټاسووه یی و بهر ژوه نندی بین بو هموو کهس، زور کهس واته صه وور دهکات، که مسولمان ته گهر خیریکي بی، بو مسولمانانه، به لام نابج نامسولمان خیری لی بینن!! تنجا ته ماشا بکن! نهو جوړه بیروکهو بیر کردنه وانه، هموویان هی کاتی ټیکشکان و ههست به بیهری کردن، کاتیک مسولمانان دهسته لاتیان هه بوو، تیمکانه تیان هه بوو، دهوله تیان هه بوو سیبه ریان هه بوو، دهیانزانی که پابه ند (مُلَزَم) بهرگری له هموو کهس بکن، پابه ندن به وهی هموو خه لک له ژیر سایه ی خویاندا بجه ویننه وه، بهرگریان لی بکن و، مافیان پاریژن، ژیان و کهرامهت و مال و سامانیان پاریژن، دهوله تی ټیسلامی و بووه.

با ته ماشای یه که هه لوستی یوسف سه لامی خوی لی بی بکهین، زور جار باسم کردوه جی هه لوهسته یه:

دوا ی نه وهی برایه کانی سته می لی دهکن و، دهیخه نه بیر وه، کاروانچی دی دهری دین، دهیکه نه کوپله و دهیفروشن، دهچته مالی عه زیزی میصر، لهویشدا که گه وره دهبی و ژنه که ی عه زیزی میصر ته ماعی ټیده کات، داوا ی دهست ټیکه لی لیده کات:

﴿وَرَوَدَتْهُ الْمَلَأَىٰ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِۦ وَغَلَقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ﴾ (٢٣) یوسف.

واته: نهو ژنه ی یوسف له ماله کهیدا بوو، دهرگا کانی گاله دان و گوتی: بوټ حازرم و داوا ی دهست ټیکه لی لیکرد!

به لَام يوسف دهلې: ﴿مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (۳۲) يوسف.

واته: په نا به خوا، هاوسه رده کي تو خاوه نې منه، گه وره ي منه،
ريږي له من گرتوه مني حه واندو ته وه، {چون من شتي وا ده که م!!}
به دلنيايي سته مکاران به مراد ناگن.

تيدي له بهر دهستي را دهکات و، ته ویش له پشته وه کراسه کي
ده دريږني و، به هر حال به سه رها ته کي دياره له قور ټاندا، ټنجا به و
به راته ته شيه وه، زيندانيي دهکن، وډ خوا ده فهرموي:

﴿ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيْسَ جُنْدَهُمْ هَيْهَاتَ هِيَ هُنَا أَمَّا السِّبْرُ فَلَا تَرَاهُ﴾ (۳۵) يوسف.

۲۵۷

واته: ټنجا بويان ده رکوت دواي ته ودي نيشانه به لگه کاني شيان
ديتن - له سر پاکي يوسف - که يو ماوهره ک زيندانيي بکه ن!
ته و يوسف به تو مه تباري و مه زلومي و، به و هه موو غه دره
که لي کراوه، له و لا ته دا، که ميسر وه، له و زيندانه دا که تيديا وه،
بو خوي تاکه بر واداره، به لگه مان چييه؟ دوو هاوډله کي که دواي
موناقه شهيان له گه ډ دهکات، پييان دهلې:

﴿يَصْحَبِي السِّجْنِ أَبْرَابٌ مُتَّفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (۳۹) يوسف.

ته ي دوو هاوډله کي زيندانم! ټايا چهند په روه درگاري کي جيا
جيا باشته پهرستريږن، يان خوي تاکي مل پي که چکه ر؟! دياره
بت په رست بوون، پادشاو خه لکه که هه موويان بت په رست بوون، ټنجا
يوسف به و هه موو سته مديده ي و مهينه تي و ناسوره وه، کاتيک

پادشا خهون دهبینی، ته عبیری خهونه که ی بو دهکات و، نه خشه یه کی پازده سالیی تابوریی بو داده نی، بو تهودی خه لکی تهو میسرده، لهو برسیه تیی و قاتیی و قرییه دهربازين، به پیی نه خشه که ی (یوسف) که بیجگه له خوی لهو ولاته دا، نیمانداریکی دیکه ی تیدا نیه، که چی ویستویه تی چاکه بکات له گه ل تهو خه لکه دا که تاکه مسولمانیکیان تیدا نیه!!

ئنجا ئیوه لیټان وه صیه تی بی: ئینسانی مسولمان ته گه ر بوی بگونجی، پیویسته چاکه له گه ل هه موو که سدا بکات، هه موو کاریکی چاک له گه ل خه لکه دا بکات، جگه لهودی که دوژمنایه تیی دهکات و سه نگه ری لی ده گری، قورټانیش ئاماره بهوده دهکات، وه که یه که م تایه تی که هینامه وه، ده فهرموی:

﴿لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ (٨) الممتحنة.

بوچی به (لَا يَنْهَكُمُ) دهستی بی کردوه؟! چونکه تهو کاته جهو، جهوی ملمانی و دزایه تیی بووه له گه ل تهه لی ئیسلامدا، بویه ده فهرموی: خوا لیټان قه دهغه ناکات، تهوانه ی که دژی دینتان نین و، دژی ژینتان نین، که له گه لیاندا چاکه کارو به خشنده بن.

ئنجا له راستییدا تهه لی ئیسلام دهبی هه ولبدن سوود به مرو قایه تیی بگه یه نن، پیغه مبه رانی خوا (عليهم الصلاة والسلام) وا بوون، تهوانه سه رمه شقی ئیمه ن، خوی په روه ردگار یارمه تییمان بدات، ئیمه ش بچینه تهو ئاسته به رزه ی که پیغه مبه ران له سه ری بوون و، خو مان بهو رهوشته به رزانه برا زینینه وه، که تهوان له سه ریان

بوون، تاكو نیمه ش شایسته ی ئه وه بین: شوینکه وتووی پیغه مبهری
خاتمه (صلی الله علیه وسلم) بین و، نوینه ری ئیسلام بین، له م
سه رده م و رپوژگاره ی خو ماندا.

نيوه پوک

- پيشه کی وړی خوش کردن..... ۹
- ده سټيک..... ۱۲
- به راڼی..... ۱۸
- بڼه ماي يه که م: کوښوونه وه و پهرته وازه نه بوون..... ۲۱
- بڼه ماي دووهم: پابه نديي به قورټان و سوننه ته وه..... ۳۱
- بڼه ماي سييه مشوينکه و تنی پيشيني چاک..... ۳۹
- : بڼه ماي چوارهم: ته نيا پيڅه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له هه له
پاريژراو (معصوم) ه، بويه به س ته ویش په پړه ويی ليکراوی په هايه..... ۴۵
- بڼه ماي پينجه م: به شيوه يه کی فراوان و گشتگير به ئيسلامه وه پابه ند
بوون..... ۵۱
- بڼه ماي شه شه م: ميانجيتي و هاوسه نگیي (التوسط والاعتدال)..... ۵۷
- بڼه ماي حه و ته م: راجيایي مسولمانان نابيته هوئی تیکچوونی ته بايي و
دوستانه تيان..... ۶۳
- بڼه ماي هه شته م: گرتی پښايي پيڅه مبهري (صلى الله عليه وسلم) و
جينشينه پښي راست گرتووه کان..... ۷۳
- بڼه ماي نويه م: په يداکردن له دينداري دا قه ده غه يه و، داهينان له
دنياداري دا پيوسته..... ۸۱
- بڼه ماي ده يه م: به عقلی فراوان و دلسوزی و پهروش و پرهوشی
به رزه وه، هه و لدان بو ليک نيزيک کردنه وهی مسولمانان، له سهر بڼه ماي

۲۶۰

- خاله هاوبه شه کانی نیوانیان ۱۰۵
- چوار بنه ماو راستی گرنګ له باره ی ټولفټ و ته بایی مسولمانانه وه: ۱۱۰
- بنه مای یازدهیه م: کوشش کردن (اجتهاد)، بو هه له ینجانی حوکمه
شه رعیه کان له قورټان و سوننه تدا، به گشتی فهرزی کیفایه یه، که سیګیش
توانای نه بې، له سهری پیویسته له زانایان پیرسی و، بهرچاو پرووانه
شوینیان بکه وې، نه که کویرانه لاسایان بکاته وه ۱۱۹
- بابه تی (اجتهاد و تقلید و اتباع) ۱۳۳
- برګه ی یه که م: پیناسه ی (اجتهاد) و (تقلید): ۱۳۳
- برګه ی دووهم: په وا بوونی شوینکه وتن (اتباع) ی زانایان: ۱۳۸
- برګه ی سییه م: پینج تیینی له باره ی ئیجتهاد و تهقلیده وه: ۱۳۲
- برګه ی چوارهم: حوکمی ئیجتهاد و تهقلید، چیه؟ ۱۳۷
- سی جوړه بیرو را له باره ی (تهقلید) و (شوینکه وتن) وه له بواری
عهقیده دا: ۱۴۰
- برګه ی پینجهم: به لګه ی فهرز بوونی (اجتهاد) بو که سی تواندارو، په وا
بوونی شوینکه وتن (اتباع) بو که سی بې توانا: ۱۴۴
- بنه مای دوازدیه م: خوږاراستن له به کافر دانانی مسولمانانیک که کوفر،
یان شیرکیان لی ده زانری، مه گهر دوا ی به لګه له سهر ته واوکردن ۱۴۹
- به شه کانی کوفر: ۱۵۴
- ا- کوفری گهوره: ۱۵۴
- ب- کوفری بچووک: ۱۶۰
- شه ش (۶) پروونکرده وه ی گرنګ له باره ی کوفرو شیرکه وه: ۱۶۳
- بنه مای سیزدهیه م: زانیاری ده باره ی ثابین و، شاره زایی به ژین ۱۷۱

بنه‌مای چوارده‌یه‌م: جه‌نگ و فیداکاری له پیناوی خوادا بۆ پاراستنی:
 خه‌لك و خاك و، دین و ژین..... ۱۹۱
 بنه‌مای پازده‌یه‌م: به‌رپا کردنی ئاین و ئه‌نجامدانی دروشمه‌کانی پیکه‌وه‌و
 به‌هه‌ره‌وه‌زیی..... ۱۹۹
 بنه‌مای شازده‌یه‌م: کرانه‌وه‌ی هۆشیارانه، به‌پرووی بیروکه و ئه‌زمونه
 جوراو جوره‌کانی به‌شهره‌وه..... ۲۰۵
 بنه‌مای هه‌قده‌یه‌م: لیپورده‌یی و سینگ فراوانیی، له‌بوا‌ری تیپروانی و
 مامه‌له‌له‌گه‌ل کۆمه‌ل و ته‌ورمه‌لاده‌ره‌کانی تیو ئۆممه‌ت دا..... ۲۱۱
 بنه‌مای هه‌ژده‌یه‌م: هاوسه‌نگ، له‌به‌رانبه‌ر حوکمرانانی لاده‌رو
 سته‌مکاردا..... ۲۱۹
 دوو قسه‌ی پیکه‌وه‌دژو پیچه‌وانه‌ی، دووان له‌زانیان:..... ۲۲۵
 بنه‌مای نۆزده‌یه‌م: باشت‌ین مامه‌له‌له‌گه‌ل هاوولاتیانی نامسولماندا. ۲۳۵
 بنه‌مای بیسته‌م: هه‌ولدان بۆ هیانه‌دی به‌خته‌وه‌ری دنیاو سه‌رفرازی
 دوا‌روژ، بۆ سه‌رحه‌م مرو‌فایه‌تی..... ۲۴۹

۲۶۲

www.alibapir.com